

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ΕΘΝΙΚΑ ΔΙΑΛΕΞΗ ΛΙΓΑΡΙΣΤΙΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

42298

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣ

AIA THN A' TAEIN TON GYMNAEION

young adults, the education and training Adam has received, which have included his many years of university studies & postsecondary work. These skills will allow him to earn the money, etc., etc., etc. down the road, to support himself financially, to live a comfortable and respectable life.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

EN AÑO NUEVO 1955

ΑΙΓΑΙΟΝ ΛΑΤΟΙΠΕΙΑΣ

ΑΙΓΑΙΟΝ ΛΑΤΟΙΠΕΙΑΣ

ΕΩΣ ΔΛΙΔΗΣ ΣΗΤΕ

ΙΩΝΙΚΑΙΩΝ ΚΑΤ ΙΩΑΝΝΗ Κ ΙΩΝ ΔΙΑ

ΙΩΝΙΚΗ ΙΩΝΙΔΟΣΣΗ ΙΩΝΙΩΝ ΙΩΝΙΚΗ ΙΩΝ
ΕΩΣ ΔΛΙΔΗΣ ΣΗΤΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους και ἐκδρομὰς εἰς τὰς ἔξοχὰς γύρω απὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους και κοιλάδας, ποτάμια και λίμνας, δάση και ἀγορούς· κάποτε ἐπισκέπτεσθε και κανὲν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια και διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, π.χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἔργοστάσια και καταστήματα κτλ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας και τὰ εἴδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς και ποῦ εἶναι και τί εἶναι και εἰς τί χρησιμεύουν. "Οταν ἐμανθάνατε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνατε Γεωγραφία φίαν· διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἄνθρωποι και ποῖα εἶναι τὰ ἔργα και ὁ βίος των· μὲ δλίγας λέξεις, ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀντιφίλη γνῶσιν τῆς ἐπιφάνειας τῆς Γῆς.

"Ο καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέψωμεν μὲ τὰ μάτια μας τοὺς τόπους και τὰ πράγματα.

"Άλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι ὅλους τοὺς τόπους της. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας και χάρτας και ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ δοποὶ τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνη δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὐκολώτερον και εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομὰς εἰς τὰ περίχωρά μας και μὲ προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους και τὰ πράγματα, τὰ δποῖα περιλαμβάνονταν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα βροχῆς ἔχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τὸ ἔργον, τὸ δποῖον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. "Οταν δὲ ἐννοήσω-

μεν τὴν ἰδιαιτέραν μας πατρίδα, τὴν ὅποιαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθον νὰ ἔννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας δὲν βλέπομεν. Ἔτσι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1.—“Οταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδομήν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν καὶ πόσην ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀπόστασεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον[·] 1000 μέτρα εἶναν 1 χιλιόμετρον.

“Οταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἕνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἕνα ἀριθμόν, ὃ δόποιος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἑνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου, χρειαζόμεθα συνήθως 12 λεπτά. Ὡστε εἰς μίαν ὥραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

Αν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἔνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εὑρισκόμεθα, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν δόποιον χρειαζόμεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἔνα τόπον, εὑρίσκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Άσκησεις.— 1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. Ἔπειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀρίθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι’ 100 μέτρα; Πόσα ἐκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμα σου;— 2. Ὑπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ την πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπει-

τα μὲ τὸ μέτρον.—3. Πόσα λεπτά τῆς ὥρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσης κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν δόδον;—4. "Ορισε μὲ τὰ βήματά σου ἢ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον.—5. Ὁνόμασε τόπους, οἱ δόποιοι ἀπέχουν μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

2.—Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἐν τετράγωνον, τοῦ δόποιον κάθε πλευρὰ ἔχει μῆκος 1 μέτρου. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφάνειας ἔλιναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ δόποιον κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Άσκησεις.—1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αἰθούσης καὶ εῦρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας.—2. Εῦρετε δύοις τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

3.—Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὄψιος ἐνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μῆκους. Τὸ ὄψιος δῶμας ἐνὸς λόφου ἢ ἐνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εὔρωμεν, ἀν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροτανίαν τὴν δόδον, ἢ δοπία ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφὴν του. Διὰ νὰ τὸ εὔρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

"Ως βάσιν δι' ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης." Ε-

τοι λέγομεν: ἢ κορυφὴ

τοῦ "Υμηττοῦ κείται

1027 μέτρα ὑψηλότερα

ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς

θαλάσσης" ἢ ἀπλῶς : δ "Υμηττὸς ἔχει ὑψος 1027 μ. "Ο "Ολυμπος ἔχει

ὑψος 2918 μ.

1. Τὸ ὄψιος ἐνὸς βουνοῦ.

Εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἔχουν γραμμένον τὸ ὄψιος ποὺ ἔχει δ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης" αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρος πολλῶν βουνῶν εὗρισκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρόν των.—Ποιὸν εἶναι τὸ ὄψιος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς δόποιας δὲν ἐπεσκέψθημεν, μεταχειρίζομεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, δπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς δρφαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς Γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως, διότι

2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ δποῖα πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἔξηγῶμεν.

1. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον.—*Η εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, δπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.*

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Απὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ δποίᾳ φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τοία μεγάλα οἰκοδομήματα μὲ τοὺς ὄραιούς κήπους, ποὺ φαίνονται μεταξὺ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδημία,

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα
καὶ τὸ Ζάππειον.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, δραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁπίσω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

Τὰ παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλεύρως εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος μὲ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὄλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαππείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ δποίᾳ ὅδηγει πρὸς τὸν Ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὅλγας, ἡ ὁποίᾳ φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς χεῖρας ἔνας ξένος θὰ ἡμποροῦσεν εὗ-

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

κολα νὰ εῦρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὄμονίας, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον. Θὰ ἐπεργοῦσεν ἀπὸ τὸ ὅραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θ' ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰ λείφανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

2. Σχέδια.—'Ο ξένος μας δὲν θὰ ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ ἔχῃ εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνον' θὰ ἡμποροῦσεν ὅμως εἰς ἐν περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἐν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀπέναντι εἰκόνᾳ. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια εἴδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ώς νὰ τὰ βλέπῃ κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ' εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς ὅποιας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ δ ἔνεος μας θὰ ἡμποροῦσε πολὺ εὔκολα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ἔνεδοχεῖον του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερον, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειωμένα τὰ δνόματα τῶν ὅδων καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῷ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἐπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἕξ ἵσου καθαρά, δπως εἰς ἐν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σχεδιόν.

3. Κλῖμαξ.—Οπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ, τι πραγματικῶς εἶναι.¹ Αν δῆμος ήξενόωμεν πόσας φορᾶς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ήμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικόν των μέγεθος.

Διὰ νὰ ἔννοησωμεν τοῦτο καλύτερον, ἃς ὕδωμεν πῶς γίνεται ἐν σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

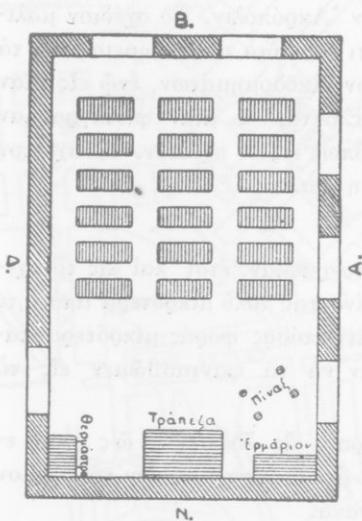
Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά; Ποιῶν εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποιάν πλευρὰν καὶ εἰς ποιάν θέσειν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

Θέτομεν τὸν πίνακα δοιςοντίως εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθουσῆς καὶ προσέχομεν, ὅστε αἱ δύο μικραὶ πλευραὶ του νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἡ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον. Ἐπειτα σημειώνομεν κάθε πλευρὰν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν δποίαν ἔγει εἰς τὸ δωμάτιον.

⁷ Επειδὴ δὲ πίναξ εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ
μικρούνωμεν τὰς πλευρὰς εἰς τὸ ἵχνογούραφμα μας. Κανονίζομεν π. χ.

νὰ γίνη δέκα φοράς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρου σύρομεν γραμμὴν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. Ἐν δηλ. ἡ αἴθουσά μας ἔχῃ μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἵχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παραθύρα. Τέλος ἵχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἵχνογράφημά μας γίνονται 10

5. Σχέδιον σχολικῆς αἰθουσῆς.

γραφοῦμεν 100 φοράς μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλῖμαξ τώρα εἶναι 1 : 100.

Ἐν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἡ εἰς τὸ τεράδιον τὸ σχολεῖον μας μὲ ὅλην τὴν περιοχήν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιον μας. Τοιουτοδόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὥστε καὶ δλόκληρος πόλις ἥμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μας καταντᾷ ἔνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

φοράς μικρότερα ἀπὸ ὅ, τι πραγματικῶς εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἵχνογράφημα εἶναι κατασκευασμένον ὑπὸ κλίμαξ αὗτη σημειώνεται 1 : 10 ἢ $1/10$.

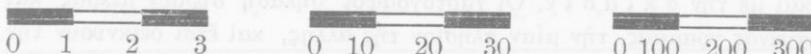
Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε δεξιά μας θὰ εἶναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερὰ ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

Ἄστορα ἵχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἴθουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιον μας. Τὸ τετράδιον πάλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι’ αὐτὸ πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε μέτρου σύρομεν τώρα γραμμὴν ἐνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἵχνο-

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἐν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἐργασία, διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10.000· δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10.000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

“Ωστε, ἂν γνωρίζω μεν τὴν κλίμακα, μὲ τὴν διποίαν εἶναι χαραγμένον ἐν σχεδιογράφημα, εὔκόλως εὑρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς διποίους παριστάνεις. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100, διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. Ὅσον δὲ μικροτέρα εἶναι ἡ κλίμαξ ἐνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περιοχὴ, τὴν διποίαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἔξης :

Άσκησεις. — 1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποία εἶναι ἡ βροχεία του πλευρὰ καὶ ποία ἡ ἀγατολική; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10.—2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς αὐλῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βροχεία πλευρᾶς τῆς; Εἰς ποῖον μέρος τῆς αὐλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτότερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀπο-

στάσεις καὶ τὰς ὑπολογίσετε μὲ τὴν ἰδίαν σμίκρυνσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἰδίαν κλίμακα.—3. Μετρήσατε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εἴρετε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικόν της μῆκος.

4. Χάρται.—”Αν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμῆμα μιᾶς χώρας ἥ καὶ ὀλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρὰ τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὅποιους μεταχειρίζομεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι’ αὐτὸν δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφὴν μᾶλιστα τοῦ ἐδάφους (ὅη, πεδιάδας κτλ.) τὴν δεικνύουν μὲ ὠρισμένα χωῶματα· π.χ. τὸ πράσινον χωῶμα παριστάνει τόπους χαμηλούς, ἔως 200 μέτρων ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδιάδης), τὸ κίτρινον χωῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὅποιων τὸ ὄψις εἶναι ἀπὸ 200 ἕως 500 μέτρα (χώρα λόφων ὅης), τέλος τὸ φαιδὸν χωῶμα δεικνύει τόπους, οἵ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὄψις (ὅη ειναι ἡ χώρα). ”Αν τὰ ὅη φθάνουν εἰς μεγάλα ὄψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ἥ ἐρυθρόφαιον χωῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὄψις τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἥ στρογγυλότης των διακρίνονται πρὸ πάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὅποιαν ταῦτα φίπτουν, ὅταν φωτίζωνται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. ”Ομοίως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὅη καὶ αἱ δροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκιάν. Οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης, καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύν. ”Οσον ἀποτομώτερά εἶναι ἥ κατωφέρεια τοῦ ὄψους, τόσον πυκνότεραι καὶ βραχύτεραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαί, τόσον σκοτεινοτέρα φαίνεται ἥ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. ”Αντιθέτως τὰ δμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου. Μὲ ποῖον χωῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμάξιτὰς ὅδους καὶ ἀπὸ τὰς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἔξιγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὅποια σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημείωσις.—"Αν ἔνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100.000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100.000 φορᾶς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπομένως, ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 100.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 200.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: ὅσας ἐκ ατοντάδας χιλιάδων ἔχει διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

Μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000 τὸ ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2.000.000 τὸ ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὡστε: ὅσα ἐκατομμύρια ἔχει διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἔξης:

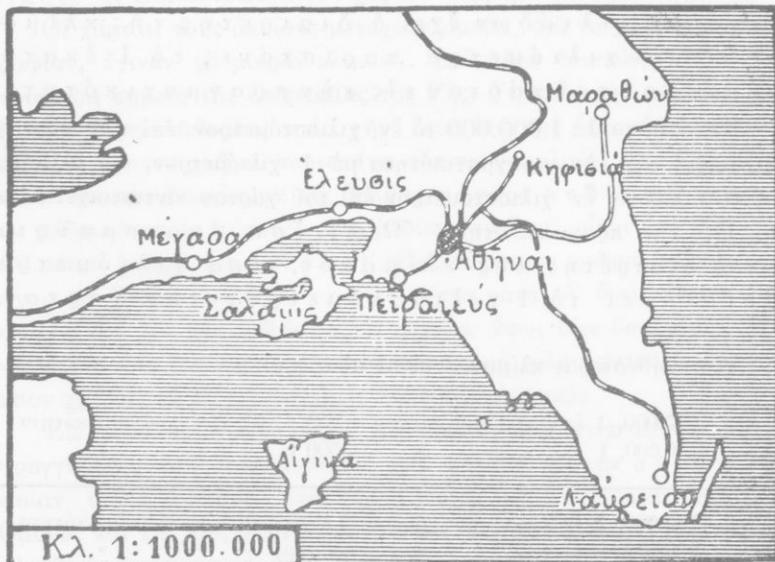
1 :	25.000, 1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου	= 250 μ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50.000, 1 > > >	= 500 μ. > > >

1 :	100.000, 1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου	= 1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200.000, 1 > > >	= 2 χλμ. > > >
1 :	500.000, 1 > > >	= 5 χλμ. > > >

1 :	1.000.000, 1 χιλιοστ. τοῦ χάρτου	= 1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5.000.000, 1 > > >	= 5 χλμ. > > >
1 :	10.000.000, 1 > > >	= 10 χλμ. > > >

Ασκήσεις.—1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος 16 δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιᾶς, τῆς Ἐλευσῖνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιᾶς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ γραμμαί, τὰς δποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὃς καὶ ἡ ἄμαξιτὴ δόδος πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας

α') ἔως τὴν Ἐλευσῖνα καὶ β') ἔως τὸ Λαύρειον;—2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν-Μαραθῶνος. Ὁ Σπῦρος Λούης ἔτρεχε 14 χλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθώνιον δρόμον;—3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποίαν ἡ Αἴγινα;—4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδινὸν ἢ ὁρειόν;—5. Τὶ μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἢ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

('Ασκήσεις εις τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ δοια τῆς Ἑλλάδος.—1. Ποῖα πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολὰς καὶ ποῖα ἀπὸ Δυσμάς; Ποίας θαλάσσης μέρη εἰναι τὰ πελάγη αὐτά;—2. Εὗρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐρυθρὰν γραμμήν, ἥ δοποία διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Α καὶ καταλίγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ. Αὕτη εἶναι ἥ δρός ετεικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ὡς ποῦ ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Ἑλληνικὸν κοάτος. "Οπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν φάραν ἐνὸς βουνοῦ ἥ τὸν φοῦν ἐνὸς ποταμοῦ ἀποτελεῖ φυσικὸν δρινον." Οπου ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, π.χ. εἰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύνων τὸ σύνορον (δρόση μα).—3. Μὲ ποῖα κοάτη ἥ Ἑλλὰς ἔχει κοινὰ δοια; "Ονόμασε τὰ γειτονικὰ κοάτη.—4. Εὗρε τὰ κοάτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Ποῖα ἀπὸ τὰ κοάτη αὐτὰ εἶναι μικρότερα τῆς Ἑλλάδος καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν;—5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ίδιαιτέραν σου πατρίδα, Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος ενδίσκεται αὕτη;—6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις; "Ορισε τὴν θέσιν ἑκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σου.—7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ιωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι.—1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας δροσειρὰς καὶ τοὺς σπουδαιότερους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄντος αὐτῶν. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες;—2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἔχουν αἱ κυριώτεραι δροσειραὶ τῆς Ἑλλάδος.—3. Τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ἔηραν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν;—4. Εὗρε τὸν Ισθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ἰόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν

ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντί των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, δὲ Σαρωνικὸς καὶ δὲ Μαλιακός.

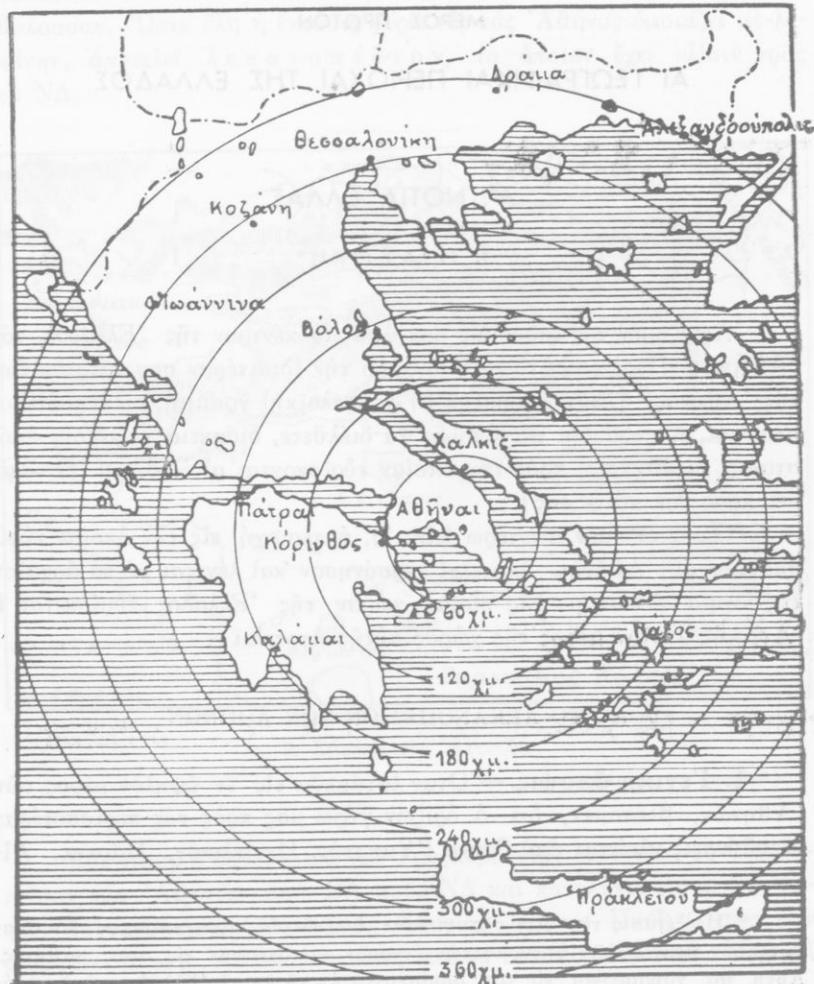
Οἱ Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ δὲ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς Νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ἀλλ᾽ ὅχι τόσον πολύ, διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὅρη ὑψηλά, τὰ "Αγραφα καὶ ἡ" Οθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ἄλλῳ τμῆμα, ἡ **Στερεὰ Εὔλλας**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ἀποτελοῦν τὰς νοτίας χώρας τῆς Εὐλλάδος.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὅποια συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἔκτείνεται τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Εὐλλάδος, ἡ **βορεία Εὐλλάς**.

Μία μακρὰ δροσειρά, ἡ ὅποια ἔκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Εὐλλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **Ηπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας δροσειρᾶς (Χάσια - Καμβούνια - Πιέρια - Ολύμπος) ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς Ανατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμούν. Πέραν αὐτοῦ ἄπλωνται ἡ **Θράκη**.

Ασκήσεις.—1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἴναι σχεδιασμένος δὲ χάρτης σου τῆς Εὐλλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου;—2. Εὗρε πόσον ἀπέχει δὲ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην.—3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου ποὺ ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300, καὶ 360 χιλ. Ὁλοι ἔχουν τὸ ἔδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται δὲ μόνε τροι. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὑρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτοῦ. Ἡ ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμῇ (διὰ τοῦ δέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, ποὺ σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χιλ. ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χιλ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χιλ.;—4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν

πατρίδα σου γράψε δύοκέντρους κύκλους μὲ ἀνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ. Ποῖαι πόλεις εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

8. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος.

(Κλῖμαξ 1 : 6.000.000)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

A'. NOTIA ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ*

Αρχίζομεν τὰς ἐκδομάς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. Περίγραψε τὸ ταξίδιον ἀπὸ τὴν Ἰδαιτέραν σου πατρίδα ἔως τὰς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμή, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε, διάρκεια ταξιδίου, ἀπόστασις, διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας].

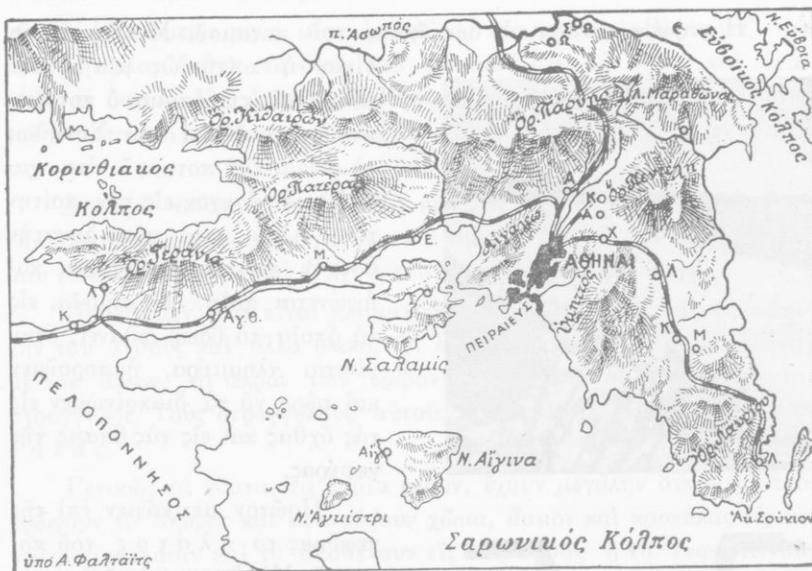
Οπως εἴδομεν ἀνωτέρῳ (εἰκ. 7), ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα Ἀττικὴ. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἡ Ἀττικὴ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ;

A'. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψίς.—Οταν ἴσταμεθα εἰς ἐν ὑψηλὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν, ὅτι ὁ δρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνά (Υμηττός, Πεντελικόν, Πάρνητος, Αἰ-

* Ή ἔξετασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαιτήτων θεμελιώδων γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητὰς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὖτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ᾧ τὸ γυμνάσιον. Ἐπροτιμήθη δὲ ἡ Ἀττικὴ, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὰν καὶ εὐσύνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας.

γάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως ὁ δρός τῶν εἶναι ἀνοικτός, διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. "Αν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἔως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. "Ωστε δὴ ἡ ἔκτασις γύρω εἰς τὰς Ἀθήνας διμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκάνην, τὸ διοῖνον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

(Κλιμαξ 1 : 1.000.000)

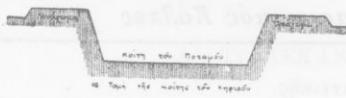
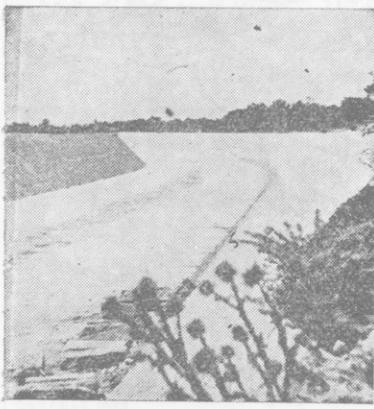
Μία χαμηλὴ βουνοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἀρειος Πάγος, Πνῦν, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

"Η βουνοσειρὰ αὐτὴ διαιρεῖ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ διοίνου τὰ νερὰ

μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ δποῖον εἶναι μικρότερον, φέει δὲ Ἰλισδός ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν δόμον τοῦ Φαλήρου. Θὰ ἔξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισός ποταμός.—”Αν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱερὰν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αῖλαξ, εἰς τὴν δποίαν δὲ ποταμὸς κυλίει τὰ ὄντα τοῦ Συνήθως τὸ φεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι καμηλὰ καὶ ἥσυχον εἰς τὴν κοίτην τοῦ. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατήν βροχὴν γίνεται δρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολύ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ δποία τὸ ὄντω φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἥμποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακοίνωμεν εἰς τὰς ὅχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ
καὶ τομὴ αὐτῆς.

τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρός τὴν διεύθυνσιν αὐτήν, τότε δεξιά μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστεράν ὅχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, τὸ ὄντω φέει πάντοτε πρός τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ ἐν μακρὸν ἔνδιλον μετροῦμεν καὶ τὸ βάθος τῆς κοίτης τοῦ. Ἐπειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ, πρός τὴν δποίαν φέει δὲ ποταμός. Ἄν

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἔως τὰς ἐκβολὰς εἶναι εὐθύς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲ τὰ δόποια ἐκανόνισαν τὴν κοίτην του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἑβάθυνναν καὶ τὴν ἐπλάτυνναν. "Ετσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὑψός της 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἔσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς· ἀλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιά, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάζ. Βλέπομεν, ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὄχθην τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ φέρει μὲ δραμὴν καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν· ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χώματα καὶ τὰ παρέσυρε μακράν. "Ετσι ἡ ὄχθη αὐτὴ ἔγινεν ἡ πόρη μνος.

"Αντικρὺ τούναντίον τὸ ὕδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὄχθη του ἔχει ἐλαφρὰν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλίει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἀλλὰ ὑλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς δνομάζομεν καὶ οκνάλας.

Γενικῶς τὰ ὕδατα, τὰ δόποια ρέοντα, ἔχουν μεγάλην δύναμιν· ἀποτρόγυρουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὄχθας ἢ τὰ ἐκφροτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν ὅτι εὑρεθῇ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ.—Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι διμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν δόπιαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαραγμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. "Εργάται ἔξαγονται ἀπὸ αὐτοὺς χῶμα-

(πηλὸν) καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια, πλίνθους καὶ πήλινα ἄγγεια.

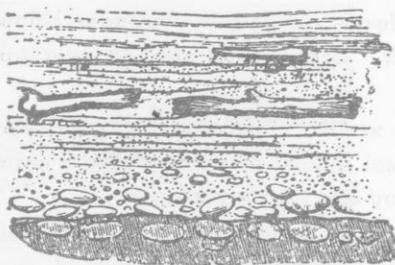
"Αν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνδός ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτούς, ἥμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, διτὶ τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον κανονικά, ὡς νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

"Ο Κηφισὸς κατὰ τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρχεται πάντοτε εἰς τὴν σημερινήν του κοίτην. Αὐτή, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθῆς καὶ δι' αὐτὸ ὁ ποταμὸς συχνὰ ἥλλασσε διεύθυνσιν ἄλλοτε δηλ. ἔρχεται δεινώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. "Οταν λοιπὸν συνέβαινον συνεχεῖς καὶ οργαδῖαι βροχαί, τὰ νερὰ ὕψωντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἔξεχειλίζαν ἀπὸ τὰς ὅχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. "Οταν δύμως τὰ θολὰ νερὰ ἤρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ δύοια περιεῖχον, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζον παγὺ στρῶμα λάσπης (ἴλ. ύν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διλόκληρος ἡ πεδιὰς ἐστρώθη μὲ τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς δύοιας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἑτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι στρωμένον κανονικά.

11. Στρώματα τοῦ ἔδαφους εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

Τὰ στρώματα τοῦ ἔδαφους, τὰ δύοια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. "Οταν τὸ ὕψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιὰς λέγεται βαθύ πέδον.

4.—Πόθεν δὲ οἱ Κηφισόις, καθὼς καὶ κάθε ποταμός, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἀμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ δύοια ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἢ εἰς τὰς ὅχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τρόφοδοτείται ὁ ποταμός;

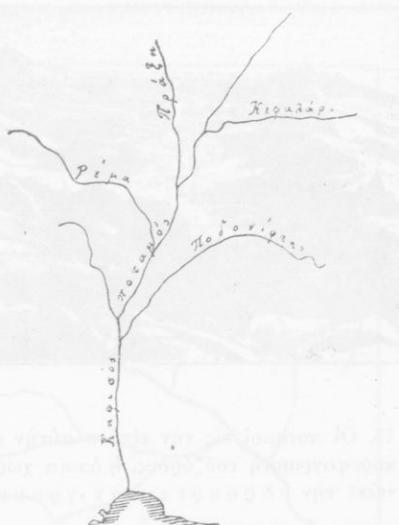

”Αν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἵ δποιοι χύνονται εἰς αὐτόν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὅχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὗτοὶ εἶναι οἱ παράποται μοι τοῦ Κηφισοῦ.

”Αν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θὰ φθάσωμεν εἰς ἐν ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντέλεικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. ”Οπως αἱ φίζαι ἐνὸς δένδρου φέρουν τροφὴν εἰς τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

”Ο Κηφισὸς μὲ δόλους τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἐν ποτάμῳ σύστημα. ”Ιλισὸς ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. ”Υψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν δποίαν ἐν ρυάκιον ρέει πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἐκεῖνον τὸν ποταμόν. ”Ωστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροήν τῶν ὑδάτων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὕδρον ριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

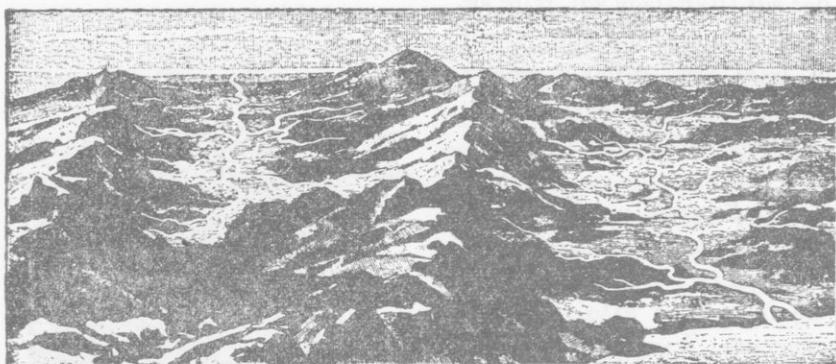
”Οταν ὅμως βρέξῃ, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὐτά, ἐνῷ κατέρχονται, ρέονται διαρκῶς μὲ μεγαλυτέραν ταχύτητα, ἔπειλύνονται τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνὰ μάλιστα, δπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ δρμητικώτερα. Δι’ αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἄλλα καὶ ἀποτρώγουν τὸ ἐδαφός, διὰ τοῦ δποίου καταβαίνουν.

12. Ο Κηφισός ποταμὸς μὲ τοὺς παραποτάμους του.

Καὶ τὰ ουάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι᾽ αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολά, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλὰς καὶ βαρείας ὕλας.

⁷Απὸ ὅσα εἴδομεν συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ

13. Οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ρέουν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὕδρους, ἡ ὅποια χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

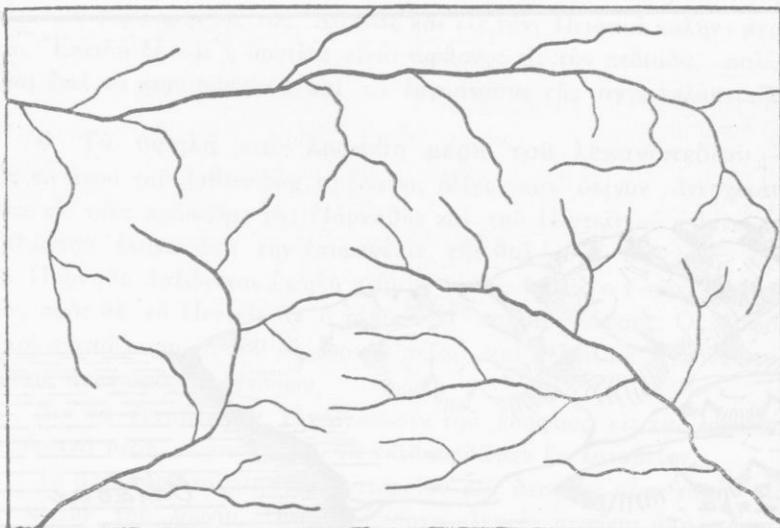
βαθυπέδου, ἀπὸ τὰ Πατήσια ἔως τὴν παραλίαν, προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοὺς καὶ ἄμμους ἀνακατευμένους.⁷ Επειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχώσεις. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὅποια χρειάζονται τὰ φυτά, διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι᾽ αὐτὸ ὀλόκληρος ἡ πεδιὰς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. **Κλῖμα καὶ βλάστησις.** *Ἄσχολίαι τῶν κατοίκων.*—*Ἡ δροσειρὰ Κιθαιοῶνος-Πάρνηθος προφυλλάσσει ὀλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ Βορρᾶ.* Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακὸς καὶ ὅχι μόνον ἡ ἔλαια καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ

καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (έσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εὐδοκιμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν· δι᾽ αὐτὸν ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὄποια κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (δι μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ὑπερθολικὴν ζέστην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὄποιας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς καὶ

14. ("Ασκησις). Σημείωσε τὰς ύδροκριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

ὅλη ἡ Ἀττική, εἶναι δὲ λιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἔξης λόγους:

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἀνεμοί. Οἱ ἀνεμοὶ αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ἔηροι καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν δὲ λίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνιας. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, δῆτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἐτησίαι (μελτέμια), εἶναι τόσον ἔηροι, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἵχνος ὑγρασίας.

Τὸ φυινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ὑγροί. Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχή, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. Ἐτσι τὰ περισσότερα νερὰ χέονται εἰς τὴν θάλασσαν.

“Ωστε ἡ Ἀ τ τική, καὶ ἴδιως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ἔηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλλά-

15. (“Ασκησις”). Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος. Περίγραψέ την κατὰ τὴν ἔξης σειράν : Θάλασσα, ἔξατμισις, νέφη, βροχή, πηγή, ωάξη, ποταμός, ἐκβολαί.

δος. Δι’ αὐτὸν οἱ ποταμοί της, μόνον ὅταν βρέχῃ, ἔχουν τὴν ὄψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ ὀλίγον ὕδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν ἀμπέλων χοησιμοποιοῦν τότε τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγάδια τῆς πεδιάδος.

“Η θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιὰς εἰς

μεγάλην ἔκτασιν νὰ δυοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι᾽ αὐτὸν καὶ ὁ Βοτανικὸς κῆπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ ενδίσκουμεν καὶ φυτὰ θεομοτέρων χωρῶν. Τὴν εὐφορίαν τοῦ ἔδαφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ δόποιαι σκιάζουν τὴν Ἱερὰν ὁδὸν.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρῳ ἐννοοῦμεν, ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῷ κατοίκῳ τῇ πεδιάδος εἶναι κνημίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα των ενδίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἀργιλος εἶναι ἀφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἔκει τὰ κεφαλουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ψύφηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου.— Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρονηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρονηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ύψος εἰς δοντὸν τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ σκεπάζονται ἀλλοῦ μὲν ὠραῖα πεῦκα καὶ ἀλλοῦ μὲν ἀγροὺς καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἔδαφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ δρεινὰ μέρη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν εἰς τὴν κλιτὸν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρῶμα ἀπὸ χῶμα, εἰς τὸ δόποιον εἶναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἶναι τὸ χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ δόποιον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἔδαφος). Υποκάτω ὑπάρχει στερεὸς βράχος, ἀπὸ τὸν δόποιον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα ἔξαγοντας λίθους, μὲ τοὺς δόποιους κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν χῶμα, δισκληρός βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρῷ ματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομείων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι. Εἶναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ δόποιον ἀποτελοῦνται καὶ ἡ Πάρονης καὶ ὁ Αἴγαλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνά τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸν ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ ὕδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάζῃ καὶ

νὰ διαρρέῃ εἰς ὑπογείους αὐλακας καὶ εἰς καταβόθρας. Δι’ αὐτὸ τὰ ἐδάφη, τὰ δποῖα ενδίσκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαφερεῖ συνήθως 5 - 6 μῆνας, τὰ βουνά της στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ δραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σκινός, κονμαριά, ἀγριελαία κτλ.). Ἡ Πάρνητος μάλιστα ἀπὸ ὕψος 800 μέ-

16. Τομὴ τοῦ ἐδάφους πλησίον μιᾶς ὁδοῦ.

τρων καὶ ἄνω σκεπάζεται μὲ δραιότατον δάσος ἐλάτης διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ δύμως, τὰ δποῖα καλλιεργοῦν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, δπωροφόρα), καθὼς καὶ οἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἐχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἐδάφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἀρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιεργεία τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν δπωροφόρων δένδρων. Ἔπειδὴ δὲ τὸ κλῖμα εἶναι θερμόν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητήν. Παράγονται δπωρικά, σύκα, σταφύλια, οῖνος, ἔλαιον, σανὸς καὶ δλίγα σιτηρά.

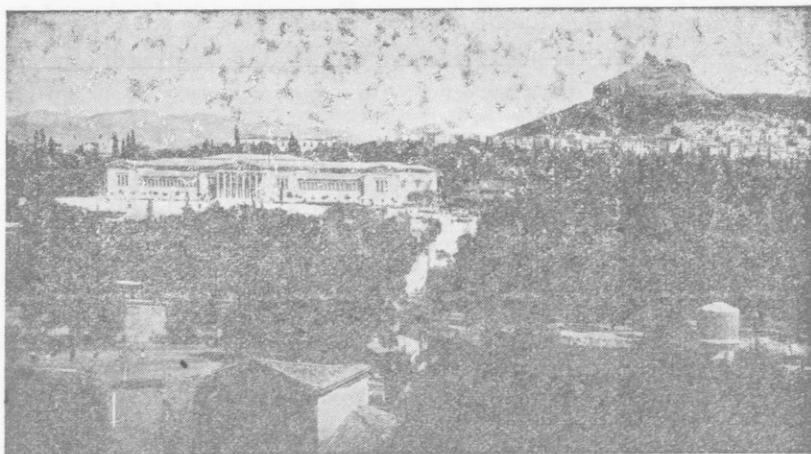
· Απὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελούργια, ἡ κηπούρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

Διὰ τὰ προϊόντα των οἵ χωρικοὶ εὑρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιά καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲν ἐκλεκτὴν τροφὴν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). Ὡστε πολλοὶ ἀνθρώποι ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν δρυιθροφίαν.

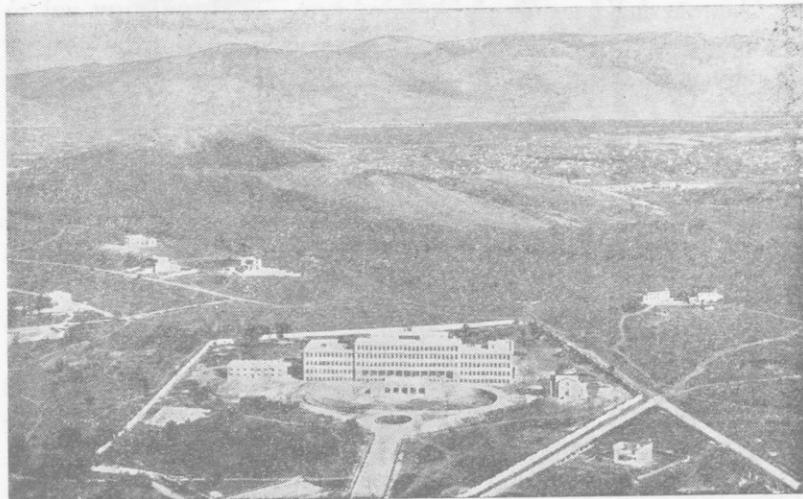
Τὸ κλῖμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ηεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὑψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι' αὐτὸν καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ἡ βλάστησις πλούσια. Λόφοι στολισμένοι μὲν ὕδατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα κάμινον τὸ μέρος αὐτὸν τὸ ὕδατορεφον τῆς Ἀττικῆς. Δι' αὐτὸν ἔκει ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστεια τῶν Ἀθηνῶν ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Ἡοάκλειον καὶ τὸ Χαλάνδριον. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἔκει, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρονθα.

7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς — Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εὑρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

· Απὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὑψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἀποφιν. Ὡς «θάλασσα ἀσάλευτος» ἀπλόνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἔξχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πράσινοι τόποι διακόπτουν· εἶναι δὲ Βασιλικὸς κῆπος καὶ δὲ κῆπος τοῦ Ζαππείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἀρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὕδατατοι κῆποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικὰ οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὅγκον των καὶ προσελκύοντα ἴδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ¹ Ἐρυθροῦ Σταύρου, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ. ἄ.

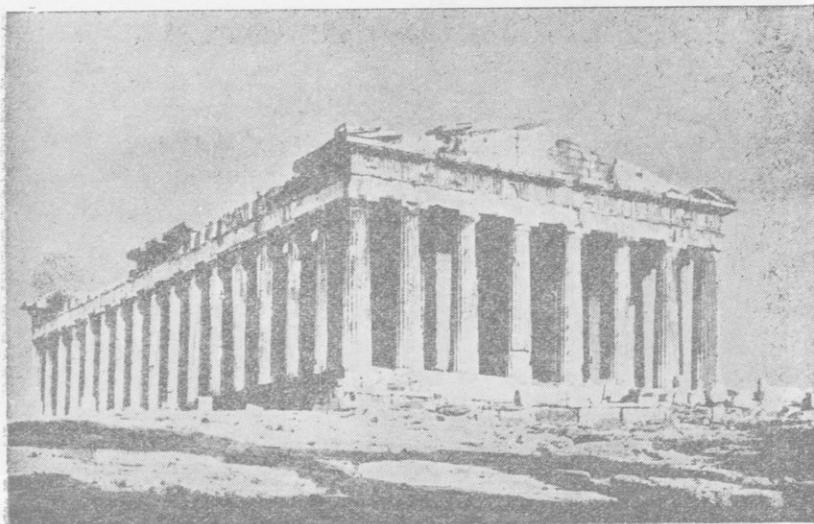
17. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

18. Τὸ νέον κτίον τοῦ Ἀρσακείου.
Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὀραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.
(Φωτογρ. Τοπογ. Υπηρ. Συγκοινωνίας).

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἐνωθῆ μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ.

Ο Σαρωνικὸς ἀντανακλᾶ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτης. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του. Ἄλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρονται ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα καὶ διάφορα ὑλικά διὰ τὰ ἐργοστάσιά του.

19. Ο Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, ὅπου χιλιάδες ἐργατῶν ἐργάζονται.

Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶς (εἰκ. 21) ἀρκεῖ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ, ποῖα πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμήν τοῦ.

1) Εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀρκετὰ βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλής, διότι τὰ γύρω ὑψώματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ἀνέμους.

20. "Ἐν ἀπὸ τὰ κομφότερα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον.

(Φωτ. Τοπ. Υπηρ. Υπ. Σ/νίας)

ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

"Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν, διατὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὅστε ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικός μας λιμέν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν ἐν τῷ οὐ τῆς πατρίδος μας.

3) Ἐχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος· διότι τὰ βουνά, τὰ ὅποια περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὅποιων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὅδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὗρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

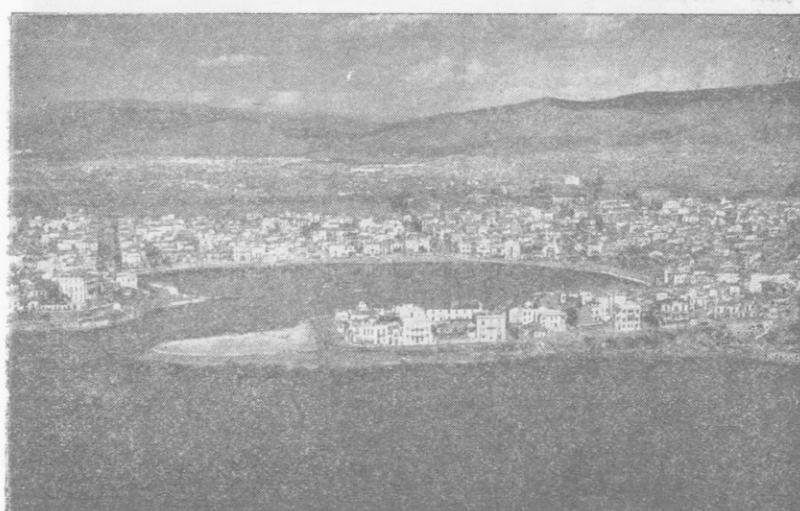
4) Ἐχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ ὄλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

5) Εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὅποιαι φέρουν τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὴν διώρυγα

21. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

Τὸ ἡμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ δποῖα εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευθόρυμοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανοργεῖα, δπον κατασκευάζονται ἀροτρα, ἀντλίαι καὶ ἄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἔνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, δπον κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλ-

22. Ὁ Πειραιεύς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ἐμπρός ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι) δπίσω ὁ κεντρικὸς λιμήν.

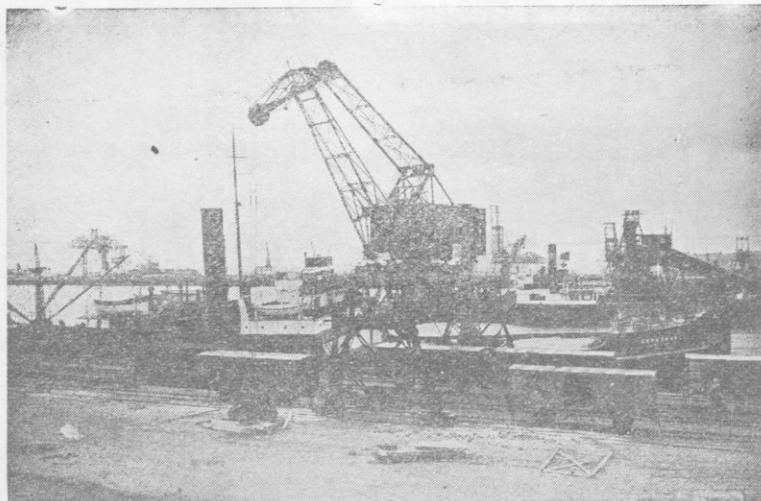
(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

λινα καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ώραιοι τάπητες. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας, οίνοπνευματοποιίας, ὑαλουργίας, καπνοῦ, σιγαρέτων κ.ἄ. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ὑπάρχουν μεγάλα μεταξονυργεῖα.

Διπλῆ γραμμὴ ἥλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἀμαξιται δδοὶ συνδέον τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Πλατείαν τῆς Ομονοίας, πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἔως τὴν Κηφισιάν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται ὑφάσματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος, ζῦθος κτλ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. "Οπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρόν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἔποιψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλαι ἀνόταται

23. "Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ δοποῖα ἔξεβάθυναν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

σχολαὶ συγκεντρώνονται εἰς τὰς Ἀθήνας σπουδαστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς Ἕλληνικὰς χώρας. Ἐχουν δὲ ὥραιας οἰκοδομάς, εὐθείας ὁδούς, πλατείας μὲ κήπους κτλ.

Ωραῖα καὶ δροσερὰ εἶναι καὶ τὰ προάστεια καὶ αἱ ἔξοχαι τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιόν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ἡ Γλυφάδα κτλ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἀφθονον καὶ καθαρώτατον ὕδωρ.

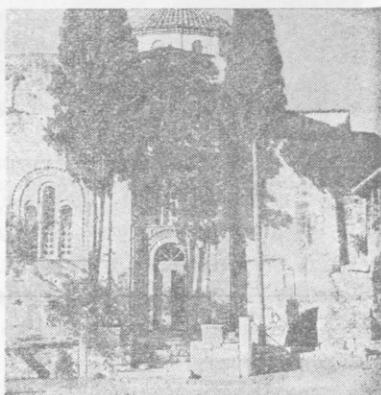
Μέγα ἐργοστάσιον ἡλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις
ρεῦμα ἡλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν.⁷ Επειδὴ δὲ ἡ

24. Ὁ λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ.
Ἐξεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

παραγωγὴ τοῦ ἐργοστασίου τούτου δὲν ἔτοι αρκετή, χορηγεῖται τώρα ρεῦμα καὶ ἀπὸ δύο νέα ἐργοστάσια, τοῦ Ἀλιβερίου καὶ τοῦ Λάδωνος.

Ἐτσι αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς μὲ τὰ προάστειά των ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμός των ἀνέρχεται σήμερον εἰς 1.380.000, ἐνῷ πρὸ 100 περίπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14.000.⁸ Επειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνη-

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα. Είναι ἐν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

μεία τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἐτοὺς,
διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

Β'. ΤΑ ΆΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Πλὴν τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν
καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲ μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμὰς εἶναι τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσῖνος καὶ τῶν
Μεγάρων, πρὸς τὰ ΒΑ ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος καὶ πρὸς

26. Ἐργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν Ἐλευσίνα.
Ἄριστερά ἡ ἀποβάθμα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα
καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Ἀνατολὰς ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων. Καὶ αὐτὰ εἶναι στραμμένα
πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκὺ κλῖμα μὲ τὸ Ἀθηναϊκὸν
λεκανοπέδιον.

1. Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσῖνος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται
Θεριάσιον πεδίον. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ
χαμηλοῦ ὅρους Αἰγάλεω, ἄλλὰ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου
τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμὶς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσῖνος ἡ πεδιὰς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστὴ καὶ ἔχει θεομὸν θέρος.

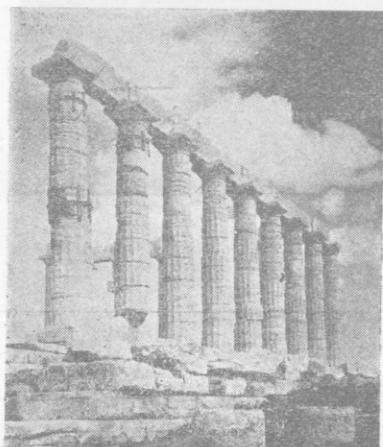
Οπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισός, τοιουτοιδόπως καὶ ἐδῶ ὁ Σαρανταπόταμος καὶ οἱ ἄλλοι ϕύακες ἐσκέπασαν τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στῶμα γῆς. Ἐδῶ εὐδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι’ αὐτὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὃπου ἐλάτρευον τὴν Δήμητρα, τὴν θεὰν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὀδός, ἡ δρόμια συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἐλευσίνα, ἐλέγετο Ιερά. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸν τὴν ὄνομάζομεν καὶ σήμερον.

27. Μεγαρίτισσα

Σήμερον ἡ Ἐλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μὲ 9.000 κατοίκους. Τὰ μεγάλα ἔργοστάσιά της παράγοντα τσιμέντα, σάπωνας, οἴνους, οίνοπνεύματα κ. ἄ.

Η πεδιὰς τῆς Ἐλευσίνος εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὄδοι, αἱ δρόμιαι συνδέονταν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

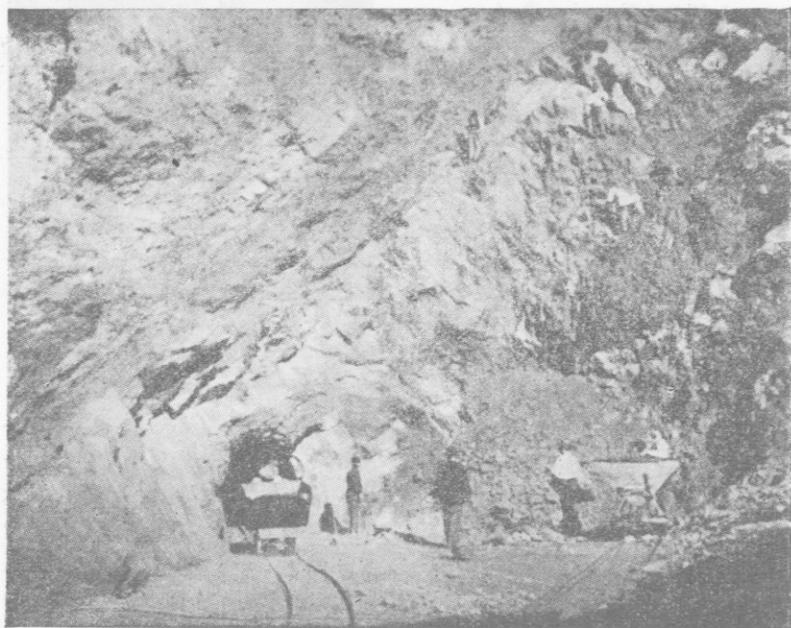

28. Ἐρείπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

2. Η πεδιὰς τῶν Μεγάρων εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πόδις τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη δομοίως ἀπὸ προσχώσεις. Η ἀμπελος καὶ ἡ ἐλαία εἶναι ἐδῶ

τὰ κυριώτερα φυτά. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ **Μέγαρα** εἶναι γεωργικὴ πόλις μὲ 14.000 κατοίκους.

3. Ἡ πεδιὰς τοῦ **Μαραθῶνος** εἶναι μικροτέρα, ἀλλ’ ἔνδοξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ τάφος τῶν Μα-

29. Λαύρειον. Εἴσοδος εἰς μεταλλεῖον.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

ραθωνομάχων, ποὺ ἔπεσαν τὸ 490 π. Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

‘Η ἀμπελουργία εἶναι καὶ ἔδω ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἐλλ’ ὁ **Μαραθών** εἶναι μικρὸν χωρίον (2.500 κατοίκοι).

4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφοριώτερα εἶναι ἡ πεδιὰς τῶν **Μεσογείων**, ἡ δποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνὰ τῆς

Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὃπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι ἀρκετὰ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος.

Ἄπὸ ἐδῶ τὰ νερὰ διοχετεύονται μὲ ὑπόγειον σήραγγα εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὁλη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἥλαιας καὶ ὄπωροφόρα δένδρα.

Περίφημοι εἶναι οἱ οίνοι τοῦ Μαρκοπούλου καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (Κορωπί, Λιόπεστι).

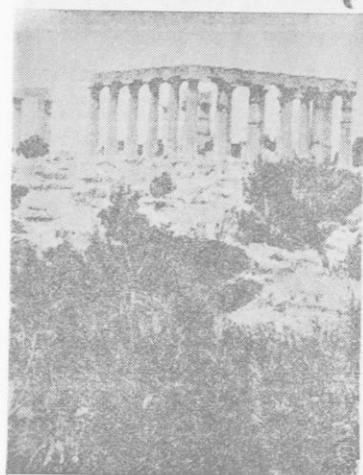
Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ἡ Λαυρεωτικῆ.—Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὁρεινὸν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν

καιρὸν ὑπῆρχε ναός τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν δποῖον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἥσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς τὰς ὑπογείους στοάς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἔξαγον μεταλλεύματα. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδόν δλοι ἐργάται (7.000 κάτοικοι).

2. Ἡ βιορεία Ἀττική.—Πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὁρεινὴ (ἀρχαία Διακρία). Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν δποῖαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ Χαράδρου πατεσκεύασαν πρὸ ἐτῶν ἓνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερὰ τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

31. Αἴγινα.
Ο ναός τῆς Ἀφαίας.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὁφωποῦ, ὑπάρχουν δρυζεῖα, ὅπου πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔξαγωγὴν λιγνίτου. Ο λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ δποῖος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμασιν καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργοστασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἔξαγον λευκὰ μάρμαρα.

Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρόν, καθὼς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.

Ἡ Σαλαμῖς (κοινῶς Κούλουνη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει

ἀπὸ Νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ εἰσοδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενὰ ποὺν ὑπάρχουν, ἐν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατσινίου οἱ Ἐλληνες τὸ 480 π. Χ. ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ Ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μαζί Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα της

32. Αὐλὼν (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύουσεν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι’ αὐτὸς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της (17.000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον.

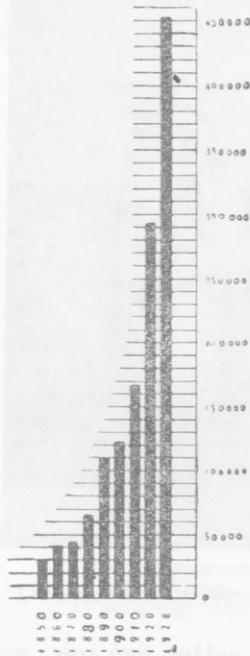
Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου [(10.000 κάτοικοι)] ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ Αἴγινα στολίζεται μὲν ὡραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθεορισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν

σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγίνης ἔχει 5.500 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 9.500.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. "Ορια. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.—*"Αττικὴ ἀποτελεῖ τοιγιανικὴν χερσόνησον, ἡ δοιά πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὅριον τὴν ὁροσειρὰν Κιθαιρῶνος· Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.*

33. Πῶς ηὕησεν δὲ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα
80 ἔτη.

(Στατιστικὴ Υπηρεσία)

λοιργίας καὶ τῆς δρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι δλίγα. Ἀρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἐξει ὅμως καλὴν γεω-

2. Ή θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς.—*"Αττικὴ φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν τῆς κλίμα καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς τῆς. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταί, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ δοπιὰ βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά της, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὁραιοτέρας περιοχὰς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ δῆλης τῆς Εὐρώπης.*

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπε-

γραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον ἔχει δὲ καὶ ἔξαιρετον λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

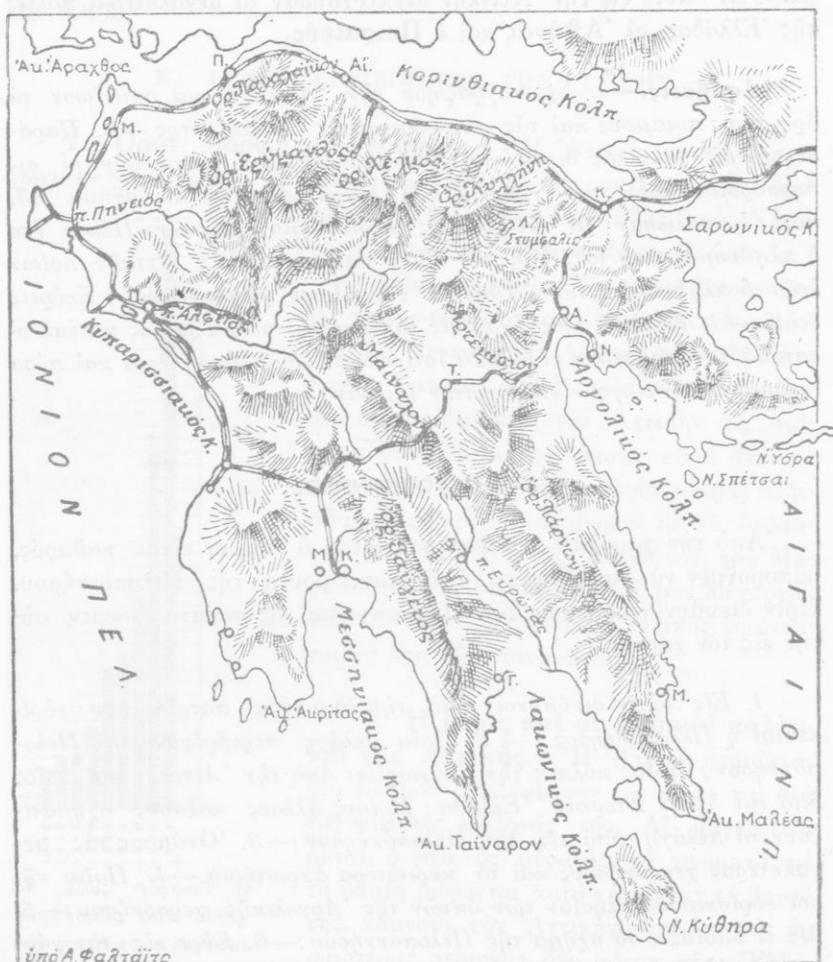
Ἀσκήσεις.—1. Σχεδιαγράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὅρη, τὸν ποταμὸν καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς.—2. Παράστησε μὲ βέλῃ τὰς διευθύνσεις πρὸς τὰς δοιάς ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρόμοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας.—3. Παρατήρησε εἰς τὸ σχῆμα 33, πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἑτῶν. Πόσος ἦτορ δὲ πληθυσμός των τὸ 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἑτῶν δὲ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξενόρεις διατί;—4. Κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ 2920 ιστιοφόρα. Ήόσα ἀτμόπλοια καὶ πόσα ιστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην ἡμέραν;

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἄπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλίρου, ὅταν δὲ ὁ ὄρεζων εἶναι καθαρός, ἥμιποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνά τῆς Πελοποννήσου. Ποὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἃς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἴδιαιτέραν πατρίδα σου ενδίσκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωροῦσε ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν Ἄλλην Στερεάν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον;—3. Ὁρόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια.—4. Ποῖαι νῆσοι ενόισκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου;—5. Μὲ τὸ δυοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου;—6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου.—7. Ποία εἶναι καὶ τὸ πλεῖστον ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ήοῦ δὲ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη;—8. Ὁρόμασε τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὑψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς περιοχῆς σας;—9. Ὁρόμασε τὸν μεγαλυτέ-

ρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει καθεὶς καὶ ποῦ
ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ διάχοντν λίμναι; — 11. Ποίους τόπους τῆς Πε-

ὑπό Α. Φαδταῖτο

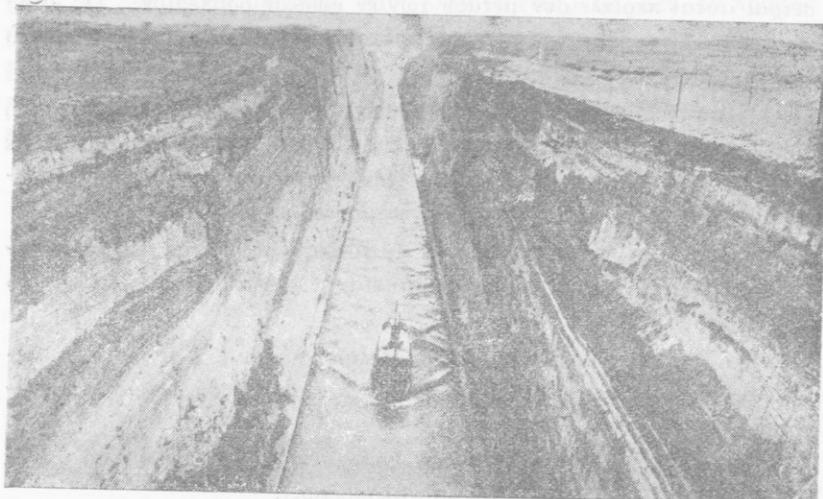
34. Χάρτης τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ κλίμακα 1 : 2.000.000.

λοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ἴστορίαν; Ποίας πόλεις; Εὗρε τας
εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ
Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομά της ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἕνα πανάρχαιον βασιλέα της, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πρόγματιν ἡ σοσι, ἐνῷ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε τὸ 1893. Ἐσκαψαν δηλαδὴ εἰς τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὐλακα (διώρυγα) καὶ ἤνωσαν τὸν Σαφωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτσι τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα πρω-

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

τύτερα ἔπειτε νὰ κάμνουν τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶναι 6.300 μέτρα, τὸ πλάτος της 25 μ. καὶ τὸ βάθος της 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὅπελογίσθη, ὅτι κάθε ἥμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἰστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁρεινόν. Ἀν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν,

ὅτι αἱ δροσειδαὶ τῆς εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τοία μεγάλα ὅρη, ὁ Ἐρύμανθος, τὰ Ἀροάνια (Χελιδός) καὶ ἡ Κυλλήνη. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὑψη 2200 - 2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὅρη αὐτὰ διαπλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ Παναχαϊκὸν (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο δροσειδαὶ: τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Μαίναλον. Αἱ δροσειδαὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξύ των ἐν ὑψηλὸν δροπέδιον. Ως συνέχεια των εἶναι νοτιώτερον ὁ Πάρνων, ὁ δποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν.

Πρὸς Δυσμὰς τῶν ὁρέων αὐτῶν ἔκτείνεται μία ἄλλη δροσειδά, ἡ ἥποια ἀρχίζει μὲν τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια ὅρη καὶ τελειώνει μὲ τὸ Ταῦγετον. Τὸ ὅρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ Ταίναρον.

Τέλος χαμηλὰ ὅρη (Ιθώμη, Μαθίας) ὑψώνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακήν. Αὕτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκρίτας.

Τὰ ὅρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (Ἀραχναῖον, Δίδυμον) εἶναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν δροσειδῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ὃ οπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἔκτασεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (Ἡλεία) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραί, ἀλλ’ εὔφοροι πεδιάδες: ἡ Ἀργολική, ἡ Λακωνική καὶ ἡ Μεσσηνιακή. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρὶς ἔκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Γ'. Υ Δ Α Τ Α

Ο μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ Ἀλφειός. Ἀλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ Πηνειός καὶ ὁ Πάμισος. Οἱ ποταμοὶ αὗτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως ὁ Ἰναχός ποταμός, ὁ δποῖος ρέει εἰς τὸ ἀνα-

τοιλικὸν μέρος, ἔχει τόσον διάγα ὕδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχουμεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ δρποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἡμίσυ τοῦ ὕδατος, τὸ δρποῖον πίπτει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἀν δηλ., ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαιθρον δύο ἐντελῶς ἵσα καὶ ὅμοια δοχεῖα, ἐν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὕδωρ, τὸ δρποῖον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχῃ ὑψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὑρίσκομεν, ὅτι τὸ ἑτήσιον μέσον ὑψος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας	εἶναι	40	ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου
» τὸ Ναύπλιον	»	50	»
» τὴν Τρίπολιν	»	80	»
» τὰς Καλάμας	»	84	»
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	»
» τὴν Δημητσάναν	»	110	»
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	»
» τὴν Κέρκυραν	»	120	»

· Απὸ ποίους λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βρόειοι ἦν βροειοανατολικοὶ ἀνεμοὶ καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοὶ Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ἔηροι· οἱ δεύτεροι, οἱ δρποῖοι ἔχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὑγροὶ καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ὑψηλαὶ ὅμως δροσειραί, αἱ δρποῖαι ἔκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τὸν νοτιοδυτικὸν καὶ τὸν νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα. Ἐνῷ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἔκει οἱ ὕδρατμοι των συμπυκνώνονται, ὑγροποιοῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι' αὐτὸν γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς αὐτά. Ἄλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς δροσειρὰς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὕδρατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμοὺς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι πτωχοτέρα. Δι’ αὐτὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα παρὰ εἰς τὴν Ἀνατολικήν.

Μᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἥδων, τὰς δοπίας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφροτώνουν

36. Πῶς σχηματίζεται
ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

ἴχθυνς ἀποθέτουν ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἴχθυοπαραγωγήν. Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἴχθυοπροφεῖον, ὃπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλας ποσότητας. Ἐχουν δημοσίους οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ἔνα μεγάλον κακόν, τὴν ἔλονοσίαν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἡσαν πλησίον εἰς τὰς ὅχθας των, μὲ ἄφθονον ἵλιον. Ἐτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὔφροσα βαθύτερα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ δόποιοι ἔχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἔχουν ἐπίδοσιν εὐνοϊκὴν καὶ εἰς τὸ κλίμα τῶν παραλίων μερῶν της.

“Οταν λοινώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερά θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ ἥλιου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρά, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι’ αὐτὸν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ δόποιοι ἔχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θεομοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα· ὥστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτον κλίμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλον ὑψηλὰ βουνά. Αὐτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ φιλάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετοιάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι᾽ αὐτὸ δὲ τὸ περιβάλλον ἐκεῖ εἶναι πολὺ ψυχρός· θὰ ἦτο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμόν, ἂν δὲν ἦσαν τὰ δροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650-700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης).⁷ Οταν ἔνας τόπος ἔχῃ τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμόν, λέγομεν, διτὶ ἔχει κλῖμα ἢ πειρατικόν.

⁷ Απὸ ὅσα εἴπομεν συμπεράίνομεν τὰ ἔξης:

1) "Οσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἴναι ἔνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερότερον θέρος ἔχει· καὶ 2) ὅσον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κείται ἔνας τόπος, τόσον ψυχρότερος είναι.

Η Πελοπόννησος λοιπόν, ἂν καὶ βρέχεται διλόγυνδα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ μέρη της τὸ ίδιον κλῖμα. Τὸ κλῖμα ὅμως, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ὑγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων δι᾽ αὐτὸ θὰ ἔξετασμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

E. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

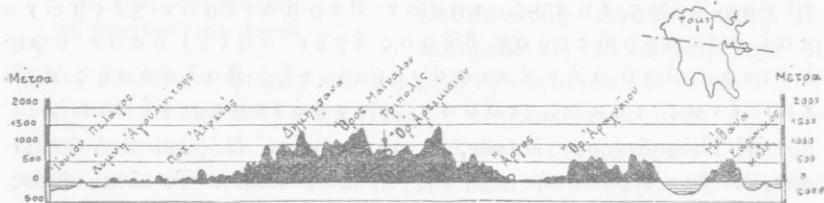
1. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

⁷ Οην ὑψηλὰ περιβάλλον τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὅρη (Ἐρύμανθος, Άροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὡς νὰ ἀποτελοῦν τείχος ἀδιαπέραστον. Τὰ δοριανά ὅμως, τὰ δυοῖνα ὑψώνοντα εἰς τὰς ἄλλας πλευράς της (Άρτεμισιον, Πάρωνων, Ταύγετος, Νόμια), ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλὰς διόδους. Απὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ ὁδοί).

Η κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Άρηναδία. Εἶναι χώρα ὑψηλή. Τὸ Μαίναλον ὅρος, τὸ δυοῖνα ἔκτεινεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, χωρίζει τὴν Αρκαδίαν εἰς δύο λεκά-

νας: τὴν λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀριαδίας καὶ τὴν λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀριαδίας.

1. Η λεκάνη της άνατολικής Αρχαδίας άποτελεῖ υψηλὸν δροπέδιον, τὸ δροπέδιον τῆς Τοιπόλεως (ύψος 650 - 700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ δροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διεξόδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸ τὰ ὕδατά του ἀλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἥλη καὶ λίμνας (**Στυμφαλίς**), ἀλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς κάσματα τῆς γῆς καὶ ρέουν ύπογείως. **Ἐτσι** ή λίμνη, τὴν δούλαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν **Φενεόν**, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατα τῆς μὲ τὴν πίεσίν των ἤνοιξαν τὴν κα-

37. Κάθετος του ή της Πελοποννήσου ἀπό Δ. ποὸς Α.

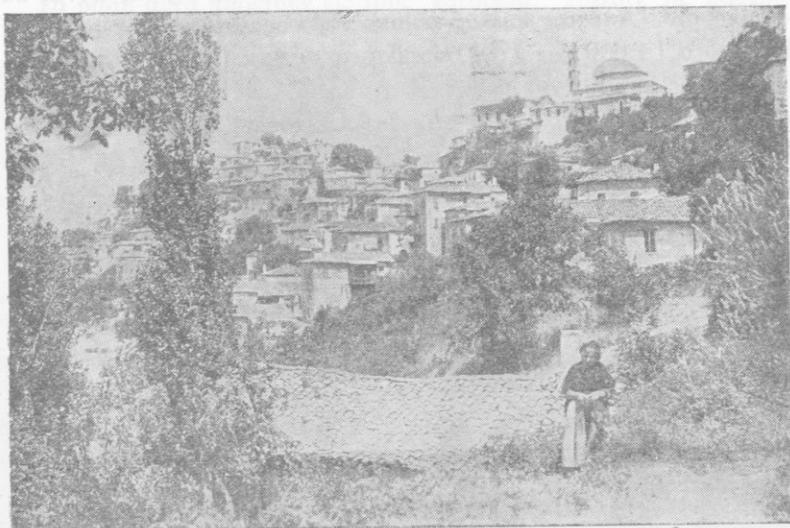
ταβόθραν, ἥ δποία εἶχε φραγμῆ. Τώρα τὰ νερὰ ρέουν υπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοιτην τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται πα-
οακάτω.

Καθώς εἴπομεν, τὸ δροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ θεομο-
κρασία εἰς τὴν Τοίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ
μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ η διαφορὰ τῆς θεομοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ
χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι' αὐτὸν οὔτε η λεμονέα,
οὔτε η ἐλαία ἡμιποδοῦν νὰ ἀνθέξουν. Εἰδοκιμοῦν δημος τὰ σιτηρά, η
ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιὰ τῆς
Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ δροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τοίπολιν πρὸς παραθερισμόν. **Η Τοίπολις** εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Μανάλου δρους καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, ἡ Τοίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο

πρωτεύονσα τῆς Πελοποννήσου. Διὸ αὐτὸ αἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι-
τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ
1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν
τῆς Ἀρκαδίας. Ἐχει 15.000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομί-
κῶς μὲ τὸ Ἀργος καὶ μὲ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμάξιτοι τὴν συνδέ-

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

ουν μὲ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲ τὴν Σπάρτην.

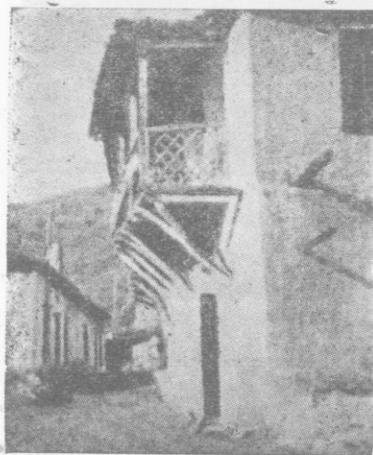
2. Ἡ Δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ δρεινὴ (ὅη τῆς Γορτυ-
νίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν
λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως. Αὕτη διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς
τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγούμενην (ῦψος 500 μ.).
Τὰ ὄρατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται καὶ εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλ-
φειοῦ· ἔτσι ενδιάσκον διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσάνης
καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

3. Ἡ Άλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ διὸ αὐτὸ τὸ ἔδαφός

της άποτελεῖται άπό πηλοὺς καὶ ἄμμους. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρὰ καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (3.000 κάτ.), ἡ δούια εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τριπόλεως - Καλαμῶν.

Τὰ δοεινὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας Γορτυνίας) δὲν ἔχουν ἀφετά καλλιεργήσιμα μέρη. Δι’ αὐτὸν πολλοὶ άπό τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ **Λαγκάδια** (4.000 κάτ.) καὶ τὴν **Δημητσάναν** (2.000), ἡ δούια εὑρίσκεται εἰς ὑψός 1.000 μ. καὶ εἶναι πατοὺς τοῦ ἐθνουμάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίφημον Σχολὴν μὲν μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ιερὸν δὲ Ἀγῶνα εἶχε 14 πυριτιδομύλους, οἱ δοποῖοι εἰσιγάζοντο νυχθμημερόν, διὰ νὰ ἐφοδιάζονται πυρίτιδα εἰς τοὺς Ἑλλήνας ποὺ ἐπολέμουν.

3. Τὰ δοη τῆς Ἀρκαδίας. — Τὰ βόρεια ἀρκαδικὰ δοη (Ἐρύμανθος ἢ Ὄλωνός, Ἀροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήνη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἔνα συμπαγῆ δύκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστόλιθον καὶ παρουσιάζουν ἀποτόμους κλιτῖς καὶ βαθείας χαράδρας καὶ βάραθρα. Εἰς μίαν ἀπότομον κλιτὸν τοῦ Χελμοῦ μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὑψός 200 μέτρων ὡς καταράκτης (ῦδατα τῆς **Στυγός**, κοινῶς Μαυρονέρι).

39. Δρόμος εἰς ἐν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγούλιανα) μὲν ὥραιονς ἔξωστας.

μ. εὐδοκιμεῖ ἡ δοῦς καὶ ἡ καστανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἔως 1900

Γενικῶς τὰ δοη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλὰς βροχὰς καὶ δι’ αὐτὸν εἶναι γεμάτα ἀπὸ πηγὰς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἔως ὑψός 700 μέτρων) φυτώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαλανιδέα. Ἀπὸ 700 μ. ἔως 900

μ. τὰ δάση ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ ἐλάτην, δξύαν καὶ ὑψηλὴν πεύκην (ἢ πεύκην αὐστριακήν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ ψῦχος εἶναι τόσον δομιύ, ὥστε κανὲν δέγδον δὲν ἡμιπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ (ἀλ πικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν τῆς Βυτίνης, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι' οἰκοδο-

40. Ὁ Χελιδός χιονισμένος, ὅπως φαίνεναι ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

μὴν καὶ διὰ καύσιμον ὄλην. Ἄλλὰ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποίμνια παρέχουν τὰ ὅρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ πολλὰ πρόβατα καὶ αἴγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγια των. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ μαλλιά, αἱ γυναικες ὑφαίνουν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς δόποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἔμπόριον. Εἰς τὴν Τοίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελοποιίας.

Τοίπολις οὖτε Μεσολόγγιον οὔτε Καλαβρίαν τοις μὲν τομέσι τοις

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΔΙΑ

Γύρω από τὸ ὁρεινὸν αὐτὸν κέντρον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἰγαῖον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ Ἰόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαί. Θὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παραλία.

1. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν

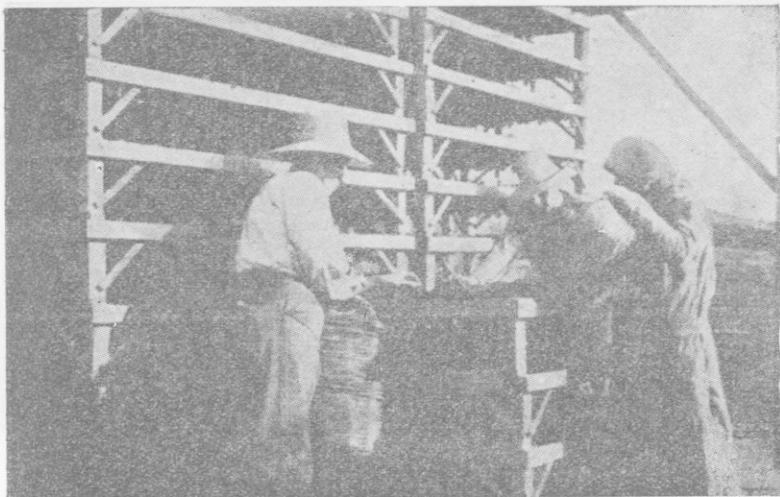

41. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποζήρινσιν εἰς ἔνταλμάνι.
(Φωτογραφία Α.Σ.Ο.)

καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους, ἔχουν διὰ τοῦτο κλῖμα θαλάσσιον καὶ κανονικὰς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιών σπανιώτατα πίπτει, διότι τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βροείους ἀνέμους. Δι᾽ ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλούσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ὕδαις τατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σκίνους, φείκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοὺς καὶ

ἄμμιους· εἶναι προσχωσιγενὲς καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμούς (Πηνειός καὶ Ἀλφειός εἰς τὴν Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι’ αὐτὸν αἱ πεδιάδες αὐταὶ εἶναι εὐφοροῦταται καὶ κατάφυται ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους δπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετὰς δὲ μέρεις εἰσι ταῖς Μεσσηνίαις, ὅπου δὲ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὄργανα καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺν εἶναι τὸ κλῖμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εὐδοκιμοῦν ἔκει καὶ φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς δὲ φοίνιξ καὶ ἡ βανανέα. Με-

42. Ἀλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα,
διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν βροχήν.

ρικὰ μάλιστα ἔτη ὁριμάζουν καὶ οἱ καρποί των. Ὅστε δλόκληρος ἡ Μεσσηνία δμοιάζει μὲν θαυμάσιον κῆπον.

Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. Ὑπάρχουν δὲ μέρεις ἔκει καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν Ἀμαλιάδα καὶ εἰς τὴν Μανωλάδα, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ἄλλα μεγάλα ζῷα, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

2. Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (**Κορινθία, Αίγιαλεια, Ἀχαΐα**) ἡ παραλία εἶναι χαμηλή, ἀλλ' ὅχι καὶ πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακὴν λωρίδα, ἡ δόποια εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφιδαιπέλους καὶ ἔλαιας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἴγιου καὶ τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφὶς (κορινθιακή). Ἐκεῖ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν δόποιαν πωλοῦν καὶ νωπῆν ὡς σταφυλῆν.

"Ολη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμίσου ἀποτελεῖ ἔνα συνεχῆ καὶ

43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμήν των, ἀπὸ ἀεροπλάνον.
Ο κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲν ἔνα μεγάλον κυματοθραύστην.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

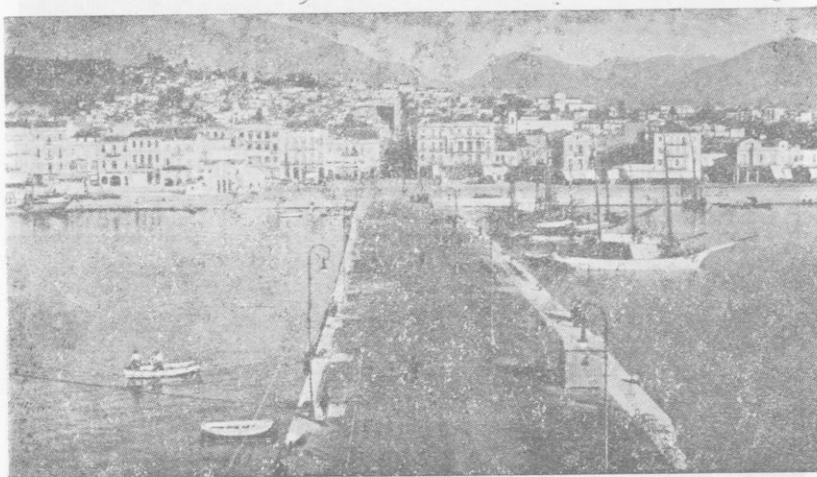
ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν δόποιον εἶναι φυτευμέναι καὶ ἔλαιαι καὶ πορτοκαλέαι καὶ συκαῖ.

3. Ἡ σταφὶς εἶναι τὸ κύριον προϊὸν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανέν αὖτος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι' αὐτὸν ἡ κορινθιακὴ σταφὶς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (**Ἀγγλίαν, Ολλανδίαν, Γερμανίαν**), εἰς πολὺν καλὴν τιμήν.

Ο Αὔγουστος εἶναι ὁ μὴν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας

εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου' τότε οἱ παραγωγοὶ τουγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκκους, τὴν φορτώνουν εἰς πλοῖα καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν εἰς ξένας ἀγοράς (ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν ἐμπόρον).

Κύριοι λιμένες ἐξ αγωγῆς σταφίδος εἶναι αἱ Πάτραι, αἱ Καλάμαι, τὸ Αἴγιον καὶ τὸ Κατάκωλον. (Ορίσατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ δμως ὅλη ἡ σταφίς μας δὲν ἔξο-

44. Ἀποψίς τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν λιμένα.

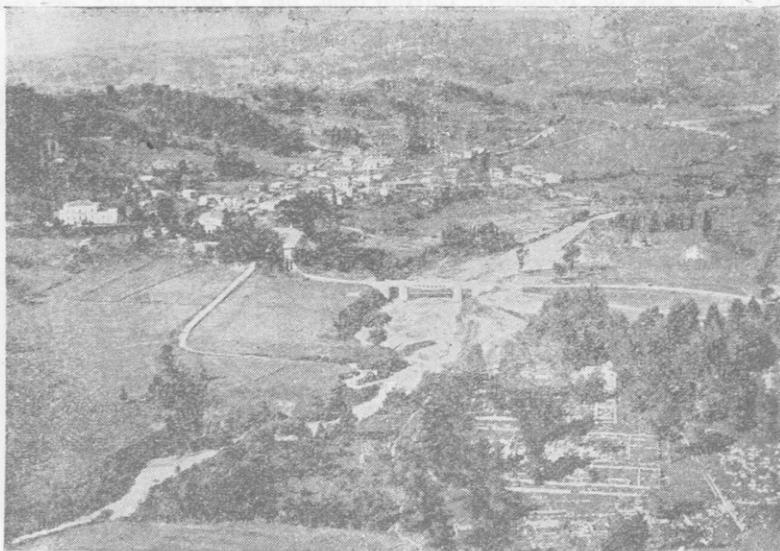
δείνεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, διὸ αὐτὸς εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἴπαγχουν ἐργοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα καὶ ποτά.

4. Ἀλλὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σῦκα, αἱ ἔλαιαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἔλαιας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἔξαγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

Εἰς τὴν μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ

παράγουν μέταξαν. Δι' αυτὸν εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξονωγεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοπούλας, διότι ἔχουν ἄφθονα νερὸν (Γλαῦκος, Σέλινος), τὰ δόποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸν ὄντικὸν ὅμως τὸ φέρονταν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲν μηχανήματα κόπτοιν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερὸν

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνον. Δεξιὰ τὰ ἔρειπτα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους νιαούς, εἰς τὸ μέσον δὲ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτὸν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ δόποιον γράφομεν. Τὸ χαρτὶ τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

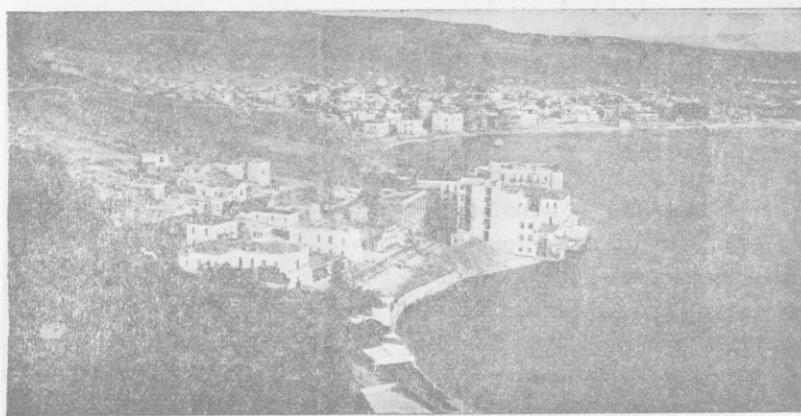
Ἀπὸ δοσα εἴπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὐταὶ ἔχουν πολλοὺς κατοίκους. (Πάτραι 90.000, Καλάμαι 39.000, Πύργος 20.000, Αἴγιον 15.000 κατοίκους).

5. Αἱ Πάτραι εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὡραιοτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.⁷ Εχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ δποῖον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Γλαύκου καὶ παράγει ἥλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Εχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν δποῖον προσεγγίζουν καὶ ἔνα πλοῖα. Δι’ αὐτὸν ἔχει κατ’ εὐθεῖαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ἔνα μέρη.

Τεχνητὸς καὶ ἀρκετὰ εὐρύχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν Καλαμῶν⁸ εἶναι ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέονται τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἣ δποία ἀπέχει 1.500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

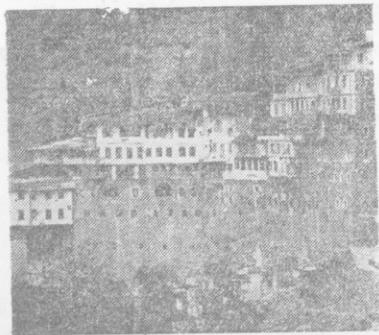
46. Ἐρείπια ἀπὸ ἓνα ναὸν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.
(Φωτογρ. M. Χρυσάνη)

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τῶν βράχων ἀναβλύζουν θερμὰ ὕδατα, τὰ δποῖα ἔχουν ιαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ιαματικαὶ).

*Ο Πύργος εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὡραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δι’ αὐτὸν ἔχει ὡς ἐπί-

νειον τὸ Κατάκωλον, μὲ τὸ ὅποῖον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου.

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἐνὸς βράχου. Ἐκάλι τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου.

κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ πόλις 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου μὲ ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. Ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναούς, ἀγοράς, θέατρα κτλ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ Λουτράκι, ὃς ὅραια λουτρόπολις.

Ἄλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος είναι ἡ Σικυωνία (Κιάτο) (5.000 κάτ.) καὶ τὸ Ξυλόκαστρον (4.000) εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ Ἀμαλιὰς (15.000), ἡ Γαστούνη (4.000) καὶ τὰ Λεχαινὰ (3.500) εἰς τὴν Ἡλείαν, ἡ Κυπα-

σιδηροδρόμου. Ἄλλη διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἓν κατάφυτον τοπίον. Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία Ὁλυμπία, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὁλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὁλυμπίας φυλάσσονται ὡδαιότατα ἀγάλματα, τὰ δοποῖα εὑρέθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

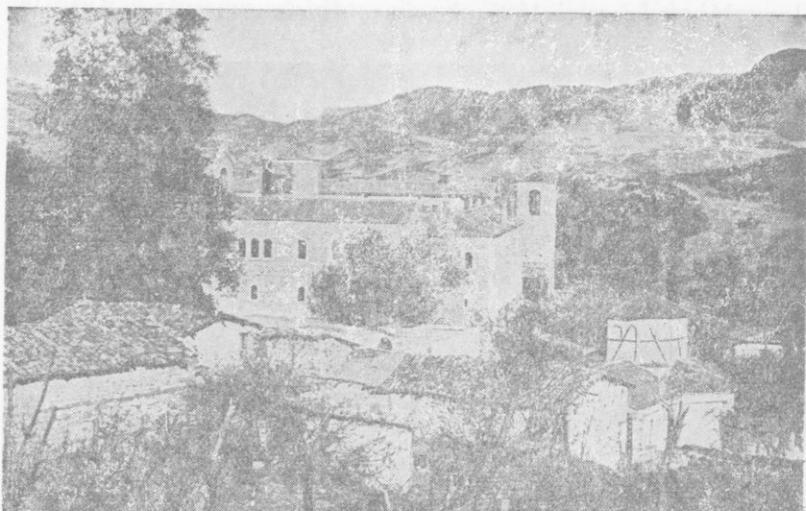
Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος είναι καὶ ἡ Κόρινθος (18.000), ἀπὸ τὴν δοποίαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κεῖται πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὸ

49. Ὁ ὁδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων.

ρισσία (5.000), οἱ Γαργαλιάνοι (9.000) καὶ τὰ Φιλιατρὰ (10.000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ Μεσσήνη ἡ Νησὶ (8.000), τὸ Μελιγαλὰ καὶ τὸ Ζευγολατίὸ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἔνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις· εἶναι αὖ πυκνότερον κατώκη μέ-

50. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

ναὶ καὶ πλουσιώτεραι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία ὁρεινὴ περιοχή, ἡ ὁποία εἶναι μὲν πτωχή, ἀλλ᾽ ὀνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἴστορίαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν Καλαβρύτων μὲ τὰς ιερὰς Μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἥρχισεν δ ἀγῶν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρύτινοι εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἥλευθερόθησαν

ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι’ αὐτὸν πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν αὐτήν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Τὸ ταξίδι ἔως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὀδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὃ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Διακοφτό (πλησίον τοῦ Αἰγίου)* ἀπὸ ἐκεῖ ἔως τὴν μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εὑρίσκεται ἡ μονὴ, μαγευτική.

*Ιστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Πύλου εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ Μανιάκι, ὃπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπειτε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεωνί-

51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον εἰς τὸ βάθος.

δας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εὐρύχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμβρατῆμα καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

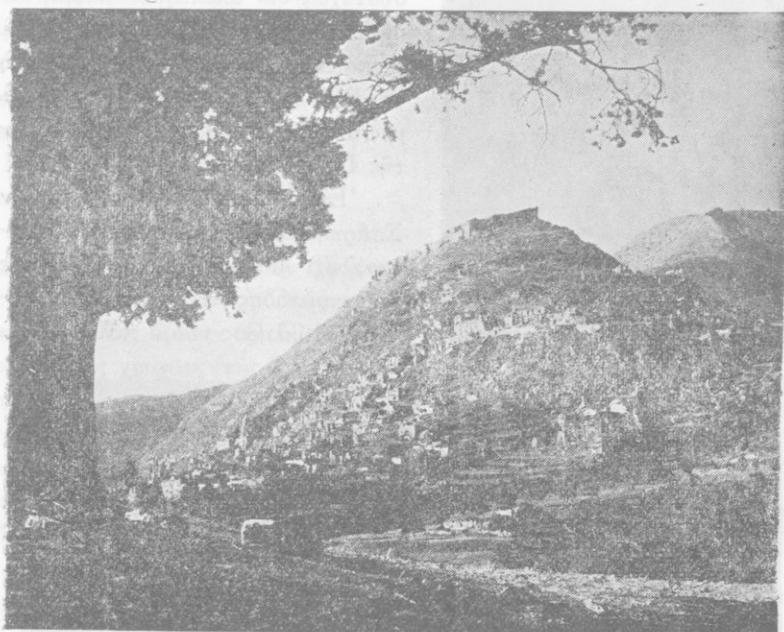
Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὃ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. *Αλλη πάλιν γραμμὴ διασκίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὐτὴ συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τοιπόλεως. Καθὼς δὲ εἴδομεν, καὶ βωηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικοὺς τόπους μὲ τὰς

κυρίας σιδηροδρομικάς γραμμάς, καθώς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κ. τ. λ. Ὡστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηροδρομικήν συγκοινωνίαν μὲν τοκίνητα.

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ ΗΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

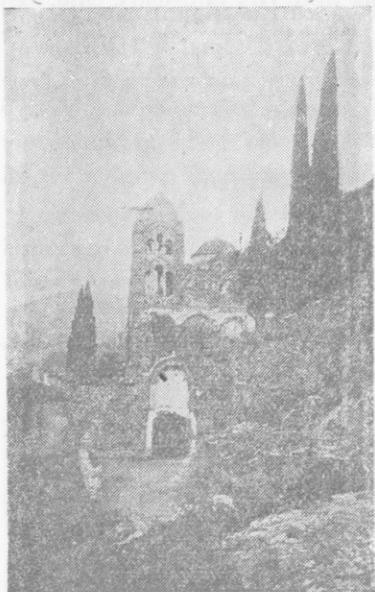
Ο Ταύγετος ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ δι Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν δοποίαν φέρει δι Εύρωτας πο-

52. Ο Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτῆς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

(Φωτογραφία «Σφίγξ»)

ταμός. Ἡ κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν νοτί-

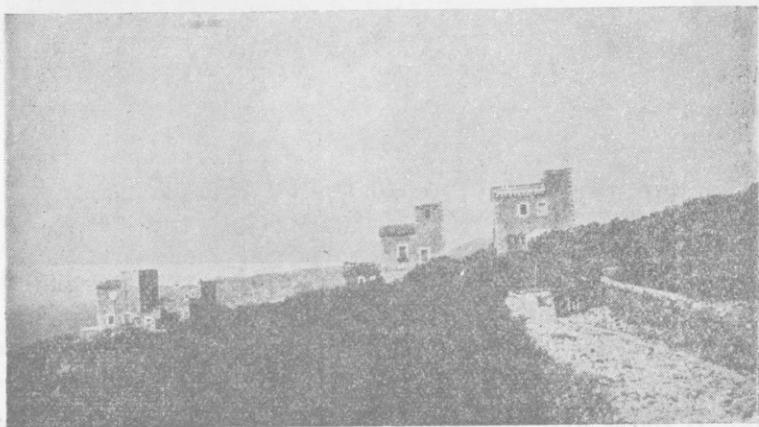

53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρᾶ.

ους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἑλαιῶνας, μορέωνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 10.000^o κατοίκους. Ἐχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ ὥραίους κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ μόνον μία αὐτοκινητικὴ γραμμὴ τὴν συνδέει μὲ τὴν Τρίπολιν καὶ μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

^oἘνῷ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην δὲν ὅλιγα μόνον ἵκηνη ἔμειναν, ὅχι μακρὰν ἀπὸ αὐτήν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταΰγετου, σώζεται δὲν ὅλοκληρος νεκρὰ πόλις μὲ τὰ

54. Μάνη. Ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Μανιῶται κτίζουν τὰ σπίτια των ὧς πύργους.

παλάτια τῶν ἀρχόντων της καὶ τὰς ὁραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας της. Είναι ὁ **Μυστρᾶς**, ἡ δοξασμένη πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ **Μορέως**.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ὑπάρχουν ὁραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἔξαγονται ἀπὸ τὸ **Γύθειον** (7.000 κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ταῦγέτου λέγεται Ἰδιαιτέρως **Μάνη**. Ἐν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εὑρίσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εύδοκιμεῖ ἡ ἔλαια. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνά τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανᾶται ἔζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλος ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ἔσνιτεύωνται, διὰ νὰ εὔρουν ἐργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἐδῶ ἡ **Αρεόπολις**.

55. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον.

4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ· ΠΑΡΑΔΙΑ

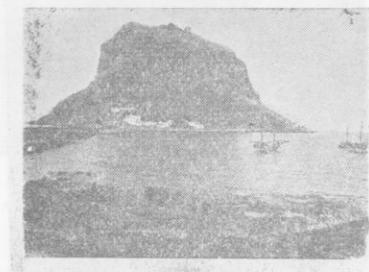
Πρὸς τὸ Αἴγαίον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἰπομέν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναῖ· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ ὄποιοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα πάπως τραχύν. Διὸ αὐτὸς ἡ σταφιδάμπελος ἐδῶ δὲν εύδοκιμεῖ. Ἡ ἔλαια ὅμως, ἡ δοπία εύδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἱάργυρος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἔως ὑψος 800 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιὰ καὶ τὰ διπλωματικά

τοῦ "Αστρους καὶ τοῦ Λεωνιδίου. (Εὗρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

Νοτιώτερον ἡ Μονεμβασία εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ἤηράν.

Μόνον μία πεδιάς ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀνατολικήν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ Ἀργολική. Ὁπως εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ Ἑηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα ὕδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ δὲ

56. Μονεμβασία.

ἀφθονία ἐνὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὐτοῦ. (Π.χ. φινελοποιία Τοιπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οἰνοπνευματοποία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ Ἀργος καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον).

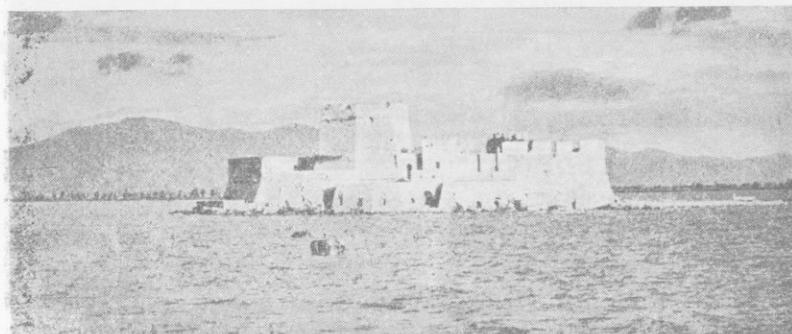
Ἡ Ἀργολίς ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς Μυκήνας καὶ τὴν Τίρουνθα, δπον ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν Ἐπίδαυρον μὲ τὸ ίερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὄραῖον θέατρον της κ.ἄ. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. Ἐχει δὲ καὶ τόπους, οἵ δποιοι ἐδοξάσθησαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ Δερβενάκια, τὰς στενὰς διόδους μεταξὺ Ἀργους καὶ Κορίνθου, δπον ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψεν ἔνα μεγάλον τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ Ναύπλιον μὲ τὰ βενέτικά του φρούρια (Ἀκροναυπλία, Παλαμῆδι,

Μπούρτζι) ὑπῆρξεν ἢ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ἑλάδος.

ΣΤ'. BIOMHANIA KAI EMPIORION

Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ δποῖα ἐπεξεργάζεται ἢ βιομήχανα, λέγονται πρῶται ὕλαι ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτά οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἐργοστάσια των τὰ μεταβάλλοντων εἰς βιομήχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλοντα παντοῦ πρός πώλησιν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομη-

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

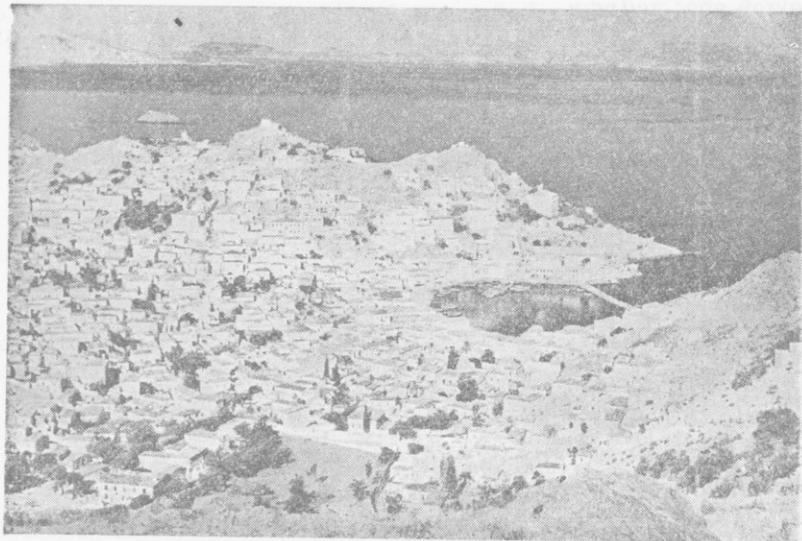
χανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατέργαστων καὶ τῶν κατειργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποστής τοῦ σίτου, ἡ δποία παραγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὁροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν, δὲν ἐπαρχεῖ νὰ θρέψῃ ὅλοκληρον τὸν πληθυσμὸν της. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἑν ἐκατομμύριον. Διὸ αὐτὸι ἔμποροι εἰσάγουν σίτον καὶ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι

μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὗται, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Εἶναι δὲ καὶ λιμένες ἔξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἔκει οἱ ἐμποροὶ φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἔξαγονα εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Z'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἴστορίαν:

58. Ἡ "Υδρα. Ἡ μεγάλη οἰκοδομή εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ λαιμού εἶναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριώτῶν.

ἡ "Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι. Αὔται μαζὶ μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἴγαίου, τὰ Ψαρά, ἥγωνισθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια των ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ "Υδρα (4.000 κάτ.) εἶναι πατρὶς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἄγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ Σπέτσαι (4.000 κάτ.) εἶναι πατρὶς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοι

των σήμερα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

Η'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, εἶναι διηγημένη εἰς νομούς. Αὐτὸς γίνεται, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν διοίκησιν ἐδοξεῖται εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ νομάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρῆται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ νομούς: 1) νομὸς Ἀργολίδος μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) νομὸς Κορινθίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κόρινθον· 3) νομὸς Ἀρκαδίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 4) νομὸς Λακωνίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 5) νομὸς Μεσσηνίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 6) νομὸς Ἡλείας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Πύργον καὶ 7) νομὸς Ἀχαΐας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἔδαφους	"Ορη: Παναχαϊκόν, Ἐρυμανθός (Ωλονός), Ἀροάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζήρια), Ἀρτεμίσιον, Μαίναλον, Πάρων (Μαλεβίς), Λάζιαν, Νόμια ὅρη, Ταῦγετος (2.400), Ἰθώμη, Μαθίας, Ἀραχναῖον, Δίδυμον. Όροποι: Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Πεδιάδες: ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργούς, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.																														
Ποταμοί	Ἀλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εύρωτας, Ἰναχος, Σελινοῦς.																														
Λίμναι	Στυμφαλίς, Ἀγουλινίτηση.																														
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1937	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Εἴδη καλλιεργείας</th> <th>Καλλιεργούμεναι εἰς ἔκτασεis στρέμματα</th> <th>'ΑΞΙΑ τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Σιτηρά</td><td>2.500.000</td><td>1.166.000.000</td></tr> <tr> <td>Οσπρια</td><td>155.000</td><td>80.000.000</td></tr> <tr> <td>Δασανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.</td><td>155.000</td><td>340.000.000</td></tr> <tr> <td>Καπνός, βάμβαξ</td><td>100.000</td><td>135.000.000</td></tr> <tr> <td>Αμπελοί</td><td>460.000</td><td>443.000.000</td></tr> <tr> <td>Σταφίς</td><td>620.000</td><td>1.273.000.000</td></tr> <tr> <td>Ἐλαιον</td><td>—</td><td>500.000.000</td></tr> <tr> <td>Ἐλαῖαι</td><td>—</td><td>10.000.000</td></tr> <tr> <td>Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια</td><td>—</td><td>71.300.000.000</td></tr> </tbody> </table>	Εἴδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι εἰς ἔκτασεis στρέμματα	'ΑΞΙΑ τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς	Σιτηρά	2.500.000	1.166.000.000	Οσπρια	155.000	80.000.000	Δασανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	155.000	340.000.000	Καπνός, βάμβαξ	100.000	135.000.000	Αμπελοί	460.000	443.000.000	Σταφίς	620.000	1.273.000.000	Ἐλαιον	—	500.000.000	Ἐλαῖαι	—	10.000.000	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	—	71.300.000.000
Εἴδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι εἰς ἔκτασεis στρέμματα	'ΑΞΙΑ τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς																													
Σιτηρά	2.500.000	1.166.000.000																													
Οσπρια	155.000	80.000.000																													
Δασανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	155.000	340.000.000																													
Καπνός, βάμβαξ	100.000	135.000.000																													
Αμπελοί	460.000	443.000.000																													
Σταφίς	620.000	1.273.000.000																													
Ἐλαιον	—	500.000.000																													
Ἐλαῖαι	—	10.000.000																													
Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	—	71.300.000.000																													

Κτηνοτροφία: Αριθμός ζώων της 1937	Βόες και άγελάδες	Πτποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοῖροι
	54.000	78.000	57.000	1.500.000	1.020.000	123.000
Διοικητική διαίρεσις	*Επιφάνεια εἰς τ. γλ.μ.	Πληθυσμός *		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
Νομὸς Αργολίδος	2.262	85.000	37	Ναύπλιον 8, Ἀργος 15, Κρανίδιον 4,5, Ὑδρα 4, Σπέτσαι 4.		
Νομὸς Κορινθίας	2.280	113.000	50	Κόρινθος 18, Σικυωνία (Κιάτο) 5, Ξυλόκαστρον 4.		
Νομὸς Αρκαδίας	4.353	154.000	36	Τρίπολις 18, Μεγαλόπολις 3, Δημητσάνα 2, Λαγκάδια 4, Λεωνίδιον 3,5.		
Νομὸς Λακωνίας	3.764	130.000	35	Σπάρτη 10, Γύθειον 7, Ἀρεόπολις, Οἴτυλον.		
Νομὸς Μεσσηνίας	2.898	228.000	78	Καλάμαι 39, Μεσσήνη 8, Γαργαλιάνοι 9, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 5, Πύλος 3, Μεθώνη 2, Κορώνη 2.		
Νομὸς Ήλείας	2.985	188.000	63	Πύργος 20, Ἀμαλιάς 15, Γαστούνη 4, Λεζανά 3,5, Κατάκωλον, Ἀνδρίτσαινα 2.		
Νομὸς Αχαΐας	3.019	230.000	77	Πάτραι 90, Αἴγιον 15, Καλάβρυτα 2,5.		
"Ολη ἡ Πελοπόννησος	21.561	1.130.000	52			

* * * Ο πληθυσμός σημειούται κατά τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς 7 Ἀπριλίου 1951.

Άσκησεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰ δῷη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Παραστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δυοῖς ἀναγκαῖοῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β') ἀπὸ τὸ Ἀργος,

* * * Ο πληθυσμός σημειούται κατά τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς 7 Ἀπριλίου 1951.

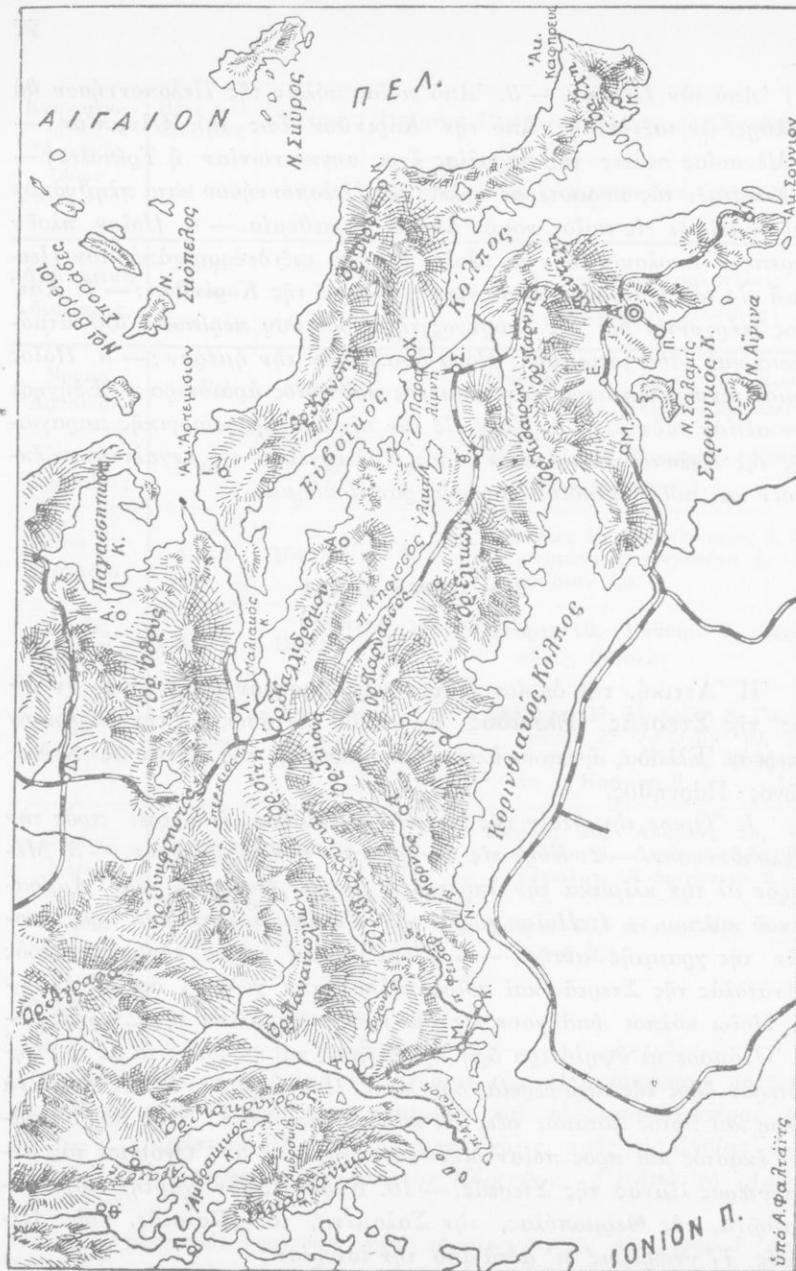
γ') Ἀπὸ τὸν Πύργον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθῃς, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἔως τὴν Ὀλυμπίαν ; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνίαν ἡ Τοίπολις ; — 5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἡ καθεμία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἔποεπε ν' ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξιδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνη ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου : — 7. Καὶ ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ἴστοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν ; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα ; Ἐξήγησε τὴν αἵτιαν τούτου. — 9. Εὗρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωγραφικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου ποῖον εἶδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλυτέραν ἐκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3 Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττική, τὴν δποίαν ἔξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρος τῆς Στερεάς Ἐλλάδος Τώρα θὰ ἔξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεὸν Ἐλλάδα, ἥ δποία ἐκτείνεται βορείως τῆς δροσειρᾶς Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος.

1. Ὁρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸ δρός Ὁδρον. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἵπποστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖαι χῶραι τῆς Ἐλλάδος ενδίσκονται πρὸς βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς ; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος ενδίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπ' αὐτήν ; — 6. Ποῖοι κόλποι οὐ πάροχον εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς ; — 7. Ὁνόμασε τὰ ὑψηλότερα δόρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινε τα μὲ τὸ ὑψηλότερον δρός τῆς περιφερείας σου. — 8. Ποῦ διάχρησις δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς ρέει εἰς καθένα ἀπ' αὐτά ; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν ρέει ; — 9. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ίστορίαν ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

‘Η Στερεά ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὴν Ὅθρουν καὶ ἔως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὀνόμασαν δὲ Στερεά ἐστιν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἐφθαναν ἔως τὴν Ὅθρουν καὶ ἦτο ἡ μόνη «στερεά» τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

Υψηλαὶ δροσειραὶ καταλαμβάνονταν διάκληδον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὗται διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουν διάφορα ὄνόματα: **Αγραφα**, **Τυμφρηστός**, **Βαρδούσια**, **Γκιώνα**, **Παρνασσός**. Αἱ δροσειραὶ αὗται διαιροῦν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμῆμα. Θά ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

A'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι δρεινόν, ἀλλ’ ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ δροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμάς. Τὰ ὄνόματά των εἶναι: **Οὔτη**, **Καλλιδρομόν**, **Παρνασσός**, **Ἐλικών**, **Κιθαιρών**, **Πάρνητης** Εἶναι δρη σχιστολιθικὰ καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι δροσειραὶ ἐκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παφαλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς **Αταλάντης**).

Μεταξὺ τῶν δροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ, ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας, ἡ πεδιάς τῶν Θηβῶν καὶ ἡ κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης.

Απὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς Ἀμφίσσης. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς εἶναι περιττογυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι’ αὐτὸς τὰ νερὰ τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὑρισκον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζον διάκληδον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἐσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ετσι ἀπεξήραν διάκληδον τὴν λεκάνην. Νοιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Υλίκη** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

“Αν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν, ὅτι εὑρίσκονται εἰς μίαν σειράν, ἥ δοια διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. ”Ετσι ἦτο εὔκολον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἦτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νὰ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ δισδηρόδρομος, ἥνοιξαν εἰς τὸ βούνον μίαν μεγάλην σήραγγα τοῦ **Μπράλλου** (μῆκος 2110 μ.).

‘Ο σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αὐτὴν τὴν συναντῆ ἐις τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἥ δοια ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

‘Η παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὁδοντωτή, ὥστα δαντέλλα. ‘Η θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ἔηράν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀφίστους φυσικοὺς λιμένας. Διότι καὶ δὲ Εὐβοϊκὸς καὶ δὲ Κορινθιακὸς εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς δλίγοι μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἴτέα, Στυλίς). Διότι τὰ βούνα, τὰ δοια ὑψώματα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἐκεῖ ἥμπορει νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικός.

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

“Οπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἔηρους καὶ ψυχροὺς βροειοανατολικοὺς ἄνεμους. Δι’ αὐτὸν καὶ αὐτὴ δέχεται δλίγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν (ὕψος βροχῆς κατ’ ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστά). ”Επειδὴ δὲ καὶ τὰ βούνα τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὑψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι’ αὐτὸν καὶ οἱ ποταμοί της εἶναι πλωσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλῖμα ὅμως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἴδομεν, εἶναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι᾽ αὐτὸν εἶς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμὼν εἶναι ψυχόδες καὶ τὸ θέρος θερμὸν (ἡ πειρωτικὸν κλῖμα).

4. ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

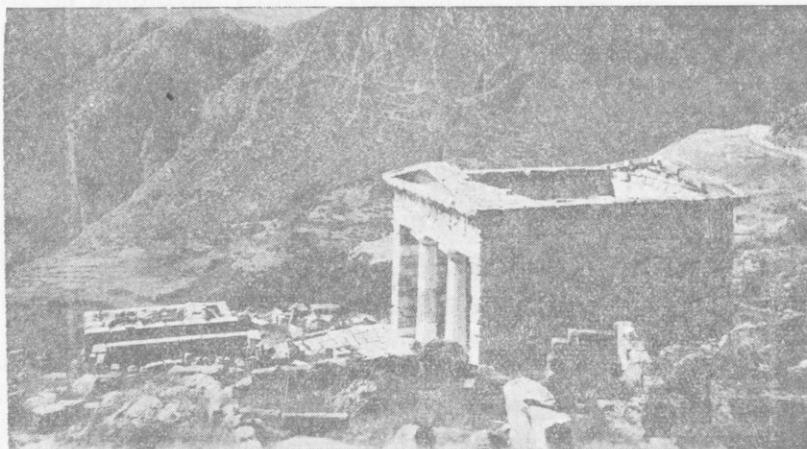
1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρο χῶμα καὶ εἶναι εὔφοροι. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸν προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βιορᾶν. Παραγόνται ἄφθονα σιτηρά, ὅσποια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι᾽ αὐτὸν αἱ Θῆβαι εἶναι πόλις γεωργική, τὴν δποίαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (13.000 κάτοικοι) Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν δέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά των σώζονται τὰ ἔρείπια τῶν Πλαταιῶν, δπον οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἔνικησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἥλθαν διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π. Χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας. — Ὁ Βοιωτικὸς Κηφισὸς πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλιούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εῖναι διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὀλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος καλλιεργεῖται. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ κλάδων, τὰ δποία τὰ νερὰ μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα δῆλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἄφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν Λεβαδείαν πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ των κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὕψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ ("Ερκυνα") περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ὑφάσματα. Ἡ Λεβαδεία εὑρίσκεται εἰς δραίαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς περιφερείας, μὲ 12.000 κατοίκους.

‘Ολόκληρον τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὴν Πάρονηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα ἔως τὸν Παρνασσόν, λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον του ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (Βορεία Φωκίς). — Πρὸς βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὴν δίοδον αὐτὴν γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς

60. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Αθηναίων

Βοιωτίας καὶ ἡμιπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Δι’ αὐτὸν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λευκτρα, Χαιρώνεια, - στρατηγικὴ θέσις).

Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὄνομάζεται **βορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν Δαύλειαν, τὴν Τιθορέαν (Βελίτσα), τὴν Ἀμφικλειαν (Δαδί, 4.000 κάτ.). Είναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοι τῶν ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν καὶ τὸν καπνόν.

4. Ἡ κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης (*νοτία Φωκίς*) εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακὸν. Τὰ ὑψηλὰ δόρη, τὰ δοῦλα τὴν περιβάλλονταν (Πανασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι’ αὐτὸν ἔχει κλῖμα γλυκύν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, δλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἔλαιων.

Αἱ ἔλαιαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ Ἀμφίσσα (Σάλωνα, 6.000 κάτ.) εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν Ἰτέαν. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ Γραβιὰ μὲ τὸ ὀνομαστὸν Χάνι, ὅπου ὁ Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος μὲ ἔκατὸν ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἶσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας εἶναι τὸ Γαλαξείδιον, τὸ δοῦλον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

Ἄπὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν τοῦ

61. Ἄραχοβα.

62. Ὁ Παρνασσός χιονισμένος, ὅπως φαίνεται απὸ ἀεροπλάνον.
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχώδη χαράδραν, εἶναι οἱ Δελφοὶ μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. Ὅπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς συνηθοίζοντο

οι ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῖν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. εἶναι ἡ Ἀράχοβα (4.000 κ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ δὲ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἔνικησε 2.000 Ἀλβανοὺς καὶ ἔστησε πυραμίδα μὲ τὰς κεφαλάς των.

Ἄπο δὲ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνοντες εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὕψος 2.460 μ.), διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν δρίζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου. Υψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μὲ τὴν χιονισμένην κορυφὴν τοῦ ὁ Παρνασσὸς ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγιαὶ του εἶναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἔλατη, ἀλλ᾽ ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δὲν ὑπάρχουν δένδρα. Εἰς τὰς πλαγιὰς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλοερά του λειβάδια βόσκουν πολλὰ ποίμνια καὶ εἶναι ἐκλεκτὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

63. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ. μὲ ώραῖα ἔλατα.

ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτὴν συλλέγεται χυμός, ἣ ο η τίνη. Ἄλλοι οἱ σύλλογεις ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ δέκα τοις πρόπετρα καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Η κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ (Φθιώτις). — Ο σιδηρόδρομος, ἀφοῦ ἀφῆσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν σήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμνους πλαγιὰς τῆς Οἴτης. Ἔτσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ο Σπερχειός πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἔτσι τὸ στενὸν τῶν Θεομοπυλῶν, ἐνῷ εἰς τὴν ἐποχὴν

Τὰ ἄλλα βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι

τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3.500 μ. Σχηματίζει ὅμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ κλῖμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνυσκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὃπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲν τοὺς τριακοσίους του, καὶ εὐρέθησαν βέλη, καθὼς καὶ δοτᾶ τῶν ἡρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ διπωροφόρα.

Πόλις, ὃπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ **Λαμία** (25.000).⁶ Εχει ἐργοστάσια νιφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ.

Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὃ ὁποῖος ἔπεσεν

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνάσσου.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

65. Τὸ σπίτι τοῦ οὖπου ἐγενήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν Ἀνο Μουσουνίτσαν τῆς Παρνασσίδος.

ἡρωικῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ **Στυλίς** (3.500 κάτ.). Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ σιδηροδρόμου φθάνει ἐώς αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλίς).

Ἄραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὁροπεδίου τῆς Ὁθωνος. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην **Ξυνιάδα**. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ νὰ ἀποξηράνουν τὸ μέρος καὶ νὰ

τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ Δομοκός.

66. Ο ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάζου εἰς τὴν Λαμίαν.

Ασκήσεις. — 1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία είναι ἡ συντομωτέρα δόδος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Ἀμφίσσαν ἕως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ δόδος αὐτῇ συναντᾶται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Αιακολάδι;

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η κεντρικὴ Στερεά είναι χώρα τελείως δόρεινή. Τὰ ὅρη της είναι ὑψηλά καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπ' αὐτὰ είναι ἡ Γκιώνα· ἡ κορυφὴ της φθάνει εἰς ὑψός 2.500 μέτρων. Τῶν ἄλλων δόρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰ 2.000 μέτρα: Ἀγραφα 2430 μ., Τυμφρηστὸς (Βελούχι) 2300 μ., Οίτη 2150 μ., Κόραξ (Βαρδούσια) 2480 μ., Καλιακούδα 2000 μ. Είναι βονά δύσβατα, εἰς τὰ δυοῖα οἱ ποταμοὶ Εὔηνος (Φίδαρης) καὶ Δάφνος (Μόρονος) ἥνοιξαν στενὰς καὶ βαθείας καράδρας.

67. Αἱ κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅποις φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

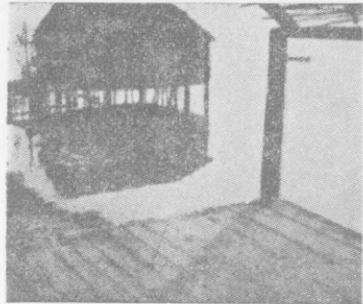
Πρὸς Δυσμὰς τῶν δρόσων αὖτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι δρόσεις οἱ : τὸ Παναιτωλικόν, δὲ Ἀράκυνθος, τὸ Μακρυνόρος, τὰ Ἀκαρνανικὰ δρόση. Αὐτὰ καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

"Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ύπαρχον λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν δρόσων, ἄλλη δὲ μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου. Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν λεκανοπεδίων τὰ νερὰ μαζεύονται καὶ σχηματίζουν λίμνας, τὴν Τριχωνίδα, τὴν Ὁζηρὸν καὶ τὴν Ἀμβρακίαν.

68. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρονιστοῦ
2316 μ. •)

Τὴν δυτικὴν Στερεάν διασχίζει ἔνας μεγάλος ποταμός, ὁ Ἀχελῷος. Τὰς πηγάς του ὁ Ἀχελῷος ἔχει πολὺ μακράν, εἰς τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου (εὗρε τὸ Μέτσοβον εἰς τὸν χάρην).

69. Ψαράδικη παλύβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου.

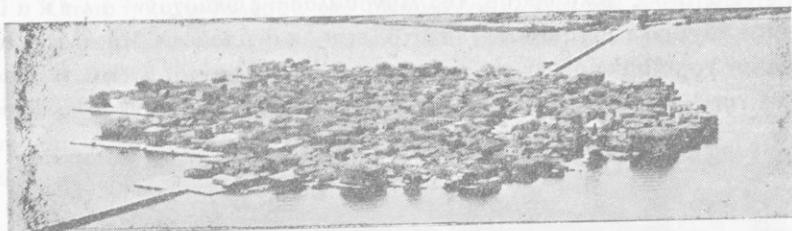
Ἐνίνου καὶ Μόρων εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι' αὐτὸν καὶ Ναύπακτος (6.000), ἀν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν σημασίαν.

2. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

“Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Εἰς τὰ βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἔνα μεγάλον κόλπον, τὸν Ἀμβρακιόν. Ἐτσι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ Ἀκαρνανική, ἡ δοπία ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον.

“Ομοιος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ κόλπος τοῦ Μεσολογγίου. Αὐτὸς εἶναι ἀβαθῆς, διότι ὁ Ἀχελῷος ἄλλοτε ἐχύνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲ ἄμμους καὶ χώματα. Σήμερον ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἰόνιον τὸ θαλάσσιον ὅμως φεῦμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου.

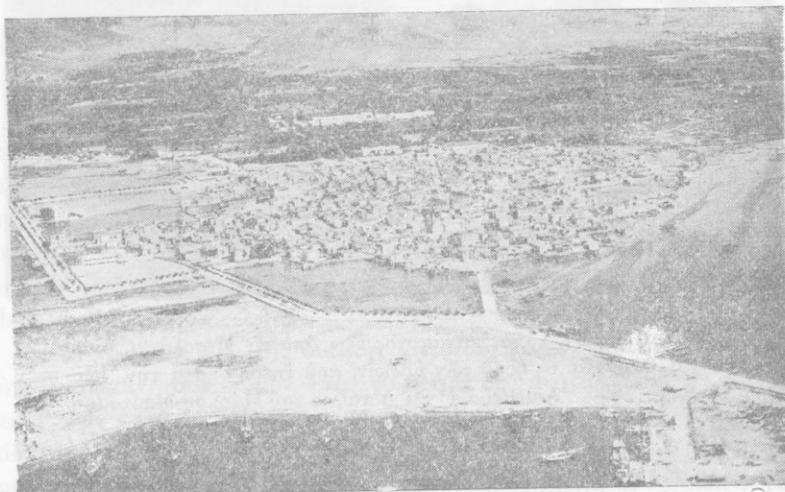
"Ετσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησῖδες, αἱ δποῖαι φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνοθάλασσαν.

70. Τὸ Αἴτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα τῆς λίμνης,
ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Συγχοινωνίας)

λασσαν. Δι' αὐτὸν καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἴμποροῦν νὰ εἰσπλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι ὅμως ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα

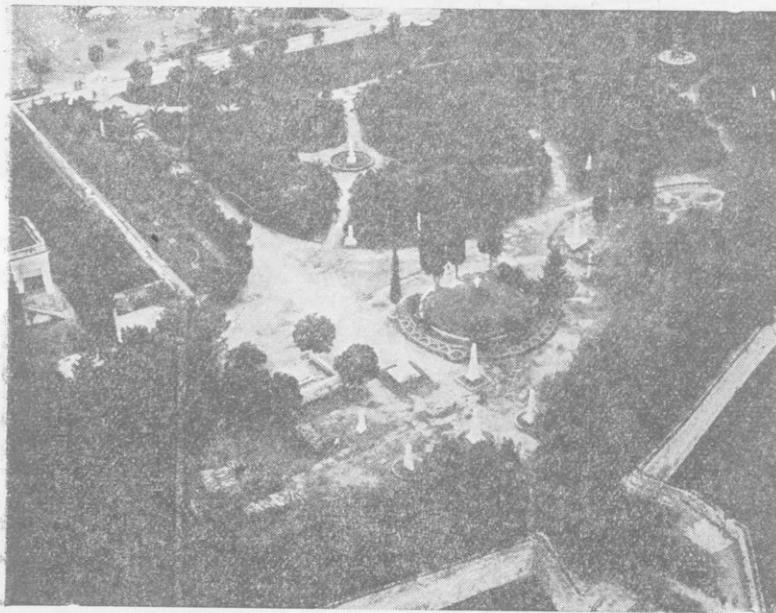
71. Τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Συγχοινωνίας)

ἴχθυοφεία μας. Μὲ καλαμώτας εἶναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ δποῖα εἶναι κλεισμένα τὰ φάρια (κέ-

φαλοι, λαυράκια, τσιποῦρες). Είναι δὲ φημισμένον και τὸ αὐτὸν γοτό αρχοντα, ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθὲς τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυνά καὶ λυκαί. Ἐκεῖ τὸ νερὸν τῆς θαλάσσης ἔξατμίζεται και ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ δόποιον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικήν. Δι’ αὐτό, ἂν και τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἥλη, ὑπάρχουν ἐδῶ ἀξιό-

72. Τὸ Ἡρῷον, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὃπου εἶναι θαμμένα τὰ δοτᾶ τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἑξοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι δ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

λογοι πόλεις τὸ ἔνδοξον **Μεσολόγγι** (14.000 κάτ.) και τὸ **Αίτωλικὸν** (4.000 κάτ.). Οἱ κάτοικοι των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν και εἰς τὴν παραγωγὴν ἄλατος. Κατ’ ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου **Ὑπουργοὶ** και ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἑξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826. Εἰς

τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λόρδου Βύρωνος.

“Οπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεοῖς Ἑλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοί καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εὐβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεία λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

“Οπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιουτορόπως καὶ εἰς τὴν Στερεοῖς Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμῆμα ἔχει περισσότερας βροχὴς ἢ ἄποτὴ ἀνατολικόν. Τὸ ἔτήσιον μέσον ὑψος βροχῆς εἶναι :

Μεσολόγγιον : 70 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου

Ἄγρινιον : 90 » » »

Βόνιτσα : 100 » » »

Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν δυτικὴν Στερεοῖς καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερὰ καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

‘Ο Ἀχελῷος (‘Ασπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν δύοιαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἀφθονον Ἰλύν, τὴν δύοιαν ἐκφροτώνει εἰς τὰς ἐκβολάς του, ἦνωσε τὰς Ἐχινάδας νήσους μὲ τὴν ξηράν καί, καθὼς εἴπομεν, φράσσει δλονὲν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Στερεοῖς εἶναι εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑψηλῶν ὄρέων, τὰ δύοια διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεοῖς ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειοανατολικούς ἀνέμους. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ παράλια, εὐδοκιμεῖ ἡ Ἑλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὔφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ

παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν δοσπρίων. Ἀλλὰ τὸ κύριον προϊὸν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ καπνός. Οὗτος εἶναι ἔξαιρετης ποιότητος καὶ εὐδίσκει καλὴν ἀγοράν. Δι’ αὐτὸν τὰ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀγρίνιον, τὸ δόποιον εἶναι κέντρον δῆλης τῆς περιοχῆς (22.000 κάτ.).

Αἱ δορεὶς περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Στερεάς ἔχουν βαρὺν χρειακόν. Αἱ πλούσιαι ὅμως βροχαὶ καὶ ἡ ἀφθονίας χιῶν, ἡ δοπία πίπτει εἰς τὰ βουνά, βιομήσον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι’ αὐτὸν μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καὶ τὰς ὁράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα τῶν καὶ ἐδώ εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῆς ὁρεινῆς ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρῦς, ἡ δέξια καὶ ἡ ἐλάτη.

Οπουν τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἐκεῖ οἱ δασονόμοι δρίζουν ποιὰ δένδρα πρόπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ὑλοτόμοι κατασκευάζουν δοκοὺς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὁρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καὶ κάρβουνα διὰ καύσμον ὥλην. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ὁρεινὴν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρύμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἔχουν ταλλεύονται δοσον πρόπει τὰ δάση τῶν.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξύλειας χρησιμεύει κυρίως τὸ φεῦμα τοῦ Ἀχελέους, οἵπιουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύῃ τὸ φεῦμα. Αὐτὸν τὰ φέρει κάτω εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν (κοινῶς Ξηρόμερον), ἡ δοπία εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλῖμα ὑγρόν, ἐκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφὴ διὰ κοίδους, πολλαὶ ἀγέλαι κοίδων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικὰ δρη καὶ εἰς τὸ Μακρονόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι ὁ Ἀστακὸς (3000), ἡ Βόνιτσα (3000) καὶ ἡ Ἀμφιλοχία (Καρβασαρᾶς) (5000).

Ωστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ βούνα, δὲν ἔχουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Στερεάς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκο-

μία διότι τὰ δροπέδια καὶ αἱ οάχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφὴν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῆσα. Ὅταν τὴν ἄνοιξιν τὰ χιόνια λειώνονται, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφίνονται τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνονται εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ἕπαρχει πλουσία βοσκή διὰ τὰ ποιμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βούνυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἔπαρχοῦν νὰ συντη-

73. Γυρισμός εἰς τὸ μαντρί.

(Φωτογρ. Χαροπιάδη)

οήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι᾽ αὐτὸν αἱ ὁρειναὶ περιοχαὶ τῆς Στερεάς εἶναι ἀραιότερα κατοικημέναι, καὶ μόνον μικρὰ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι: τὸ Καρπενήσιον (ὑψος 1000 μ., 4000 κάτ.) εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, ἡ Γρανίτσα καὶ ὁ Προυσσός εἰς τὰ Ἀγραφα, τὸ Λιδωρίκιον (2000 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, ὁ Ἀστακός, ἡ Ἀμφιλοχία καὶ ἡ Βόνιτσα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

Γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς ἑξ νομούς : 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς μὲ πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας, 2) τὸν νομὸν Βοιωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λεβάδειαν, 3) τὸν νομὸν Φθιώτιδος μὲ πρωτ. τὴν Λαμίαν, 4) τὸν νομὸν Φωκίδος μὲ πρωτ. τὴν Ἀμφισσαν, 5) τὸν νομὸν Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μὲ πρωτ. τὸ Μεσολόγγιον καὶ 6) τὸν νομὸν Εύρυτανίας μὲ πρωτ. τὸ Καρπενήσιον.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφὴ τῆς έηρᾶς	"Ορη: Ἀγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ ἢ Βαρδούσια, Γκιώνα (2500 μ.), Παρνασσός, Ὀθρυς, Οίτη, Καλλίδρομον, Ἐλικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, Υμηττός, Αἰγάλεως, Γερανία, Παναπεταλικόν, Ἀράκανυνθος, Μαρκυρινόρος, Ἀκαρνανικά ὅρη. Πεδιάδες: Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κιωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ελευσίνος, τῶν Μεγάρων, ἢ Αἰτωλική.
Ποταμοί	Σπερχειός, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὐηνος, Μόρνος.
Λίμναι	Τριζωνίς, Ἀμβρακία, Οζηρός, Υλίκη, Παραλίμνη.

Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εύβοιάς) τοῦ ἔτους 1937	Εἶδη καλλιεργείας		Kαλλιεργούμεναι ἐκτάσεις στρέμματα	*Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς (1937)		
	Σιτηρὰ		2.500.000	1.175.000.000		
	*Οσπρια		200.000	95.500.000		
	Λαχανικά, γεώμηλα κλπ. . .		104.000	257.500.000		
	Καπνός, βάμβαξ κλπ. . .		500.000	750.000.000		
	*Αμπελοί		486.000	478.000.000		
	Σταφίς		1.720	4.000.000		
	*Ἐλαιον		—	200.000.000		
	Λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια		—	28.000.000		
*Ἄριθμὸς ζήτων 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	*Ιπποι	*Ημίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοιροί
	82.200	73.500	49.000	1.500.000	1.230.000	85.000

Διοικητική διαιρεσίς	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δόλῳ	κατὰ τ.χλ.	
Νομὸς Ἀττικῆς	3.804	1.564.000	408	Δῆμος Ἀθηναίων 565, Πειραιῶν 186, Ἐλευσίς 9, Μέγαρα 14, Κηφισιά 13.
Νομὸς Βοιωτίας	3.135	107.000	34	Λεβάδεια 12, Θῆβαι 13, Αράχοντα 4.
Νομὸς Φθιώτιδος	4.195	148.000	35	Λαμία 25, Στυλίς 3,5, Υπάτη, Αταλάντη 4, Δομοκός 2.
Νομὸς Φωκίδος	2.078	51.500	25	"Αμφισσα 6, Λιδωρίκιον 1200, Γαλαξείδιον 2, Αμφίκλεια 4.
Νομὸς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	5.710	220.000	38	Μεσολόγγιον 14, Ἀγρίνιον 22, Ναύπακτος 6,5, Αμφιλοχία 5, Βόνιτσα 3, Αίτωλικόν 4.
Νομὸς Εὐρυτανίας	3.036	40.000	13	Καρπενήσιον 4.
"Ολη ἡ Στερεά Ελλάς	21.958	2.130.500		

Άσκησης. — 1. Πῶς θὰ μεταβῆσ απὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Καρπενήσιον; — 2. Ποίαν δόδον θ' ἀκολουθήσῃς, διὰ τὰ μεταβῆσ γρηγορώτερα απὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Ἀγρίνιον; — 3. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἔκαστη. — 4. Η Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἔκτασιν 6685 τ. χιλμ. Ο πληθυσμός των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ενέρθη 634.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἡτο 1.033.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940 ἡτο 1.394.000. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χιλμ. κατὰ τὰς τρεῖς ἀπογραφάς; — 5. Σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πυκνότητα. — 6. Ποῖος ἀπὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατί; — 7. Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Εῦρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύνας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν δρομετικήν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει; — 2. Ποῖαι δροσειραὶ δρίζουν τὴν Ἡπειρον πρὸς Ἀρατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν; — 3. Ποῖα τὰ ὄντα πάντα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Ηί ν δον; Σύγκρινε τὸ ὑψος των μὲ τὸ ὑψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου. — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιὰς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει καθέτες; Εἴς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἀραχθός καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀփος; — 5. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπὸ πού πηγάζει ἔκαστος; — 6. Ποίαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἐδάφος τῆς Ἡπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν; — 7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος δυνατὸν νὰ δμοιάζῃ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰ ὄντα;

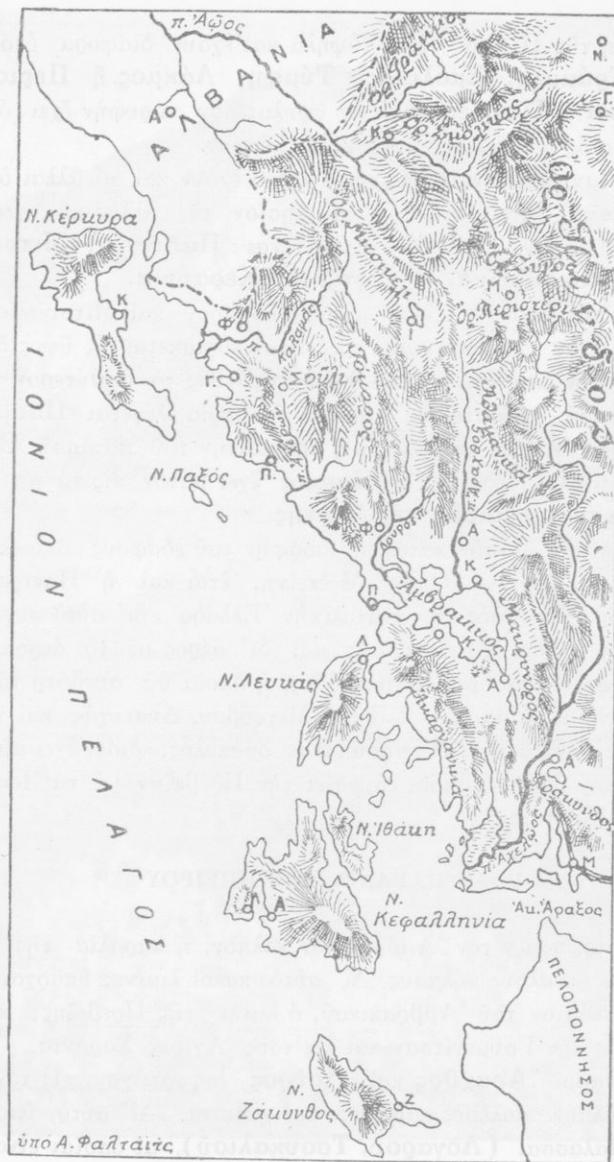
Α'. ΟΡΙΑ

Ἡ Ἡπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἔως τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος. Τὸ βόρειον δμως τμῆμα της, ἃν καὶ ἔχει Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ως σύνορον μεταξὺ Ἐλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμήν, ἡ οποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Πίνδος μὲ τὰς δροσειράς της καταλαμβάνει διλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἡπείρου. Αἱ δροσειραὶ της ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶς πρὸς Νότον· δμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τείχη, τὰ δοποῖα χωρίζουν τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ δοποῖον ἥμπορει κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ φάρις τοῦ Ζυγοῦ. Ἡ φάρις αὕτη εὑρίσκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὑψος 1650 μέτρων.

74. Χάρτης τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων.

Kλῆμαξ 1 : 2,000,000

Τὰ ὅρη τῆς Πίνδου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἔχουν διάφορα ὄνόματα : **Βόϊον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Λάκμος** ἢ **Περιστέρι**, **Άθαμανικά** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ **Σμόλικας**, ὁ ὅποιος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν Ἰδίαν διεύθυνσιν μὲν τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὁροσειραί, αἱ ὅποιαι ἐκτείνονται ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν Ἡπειρον. Τὰ ὄνόματά των εἶναι : **Πάπιγγον**, **Μιτσικέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

Οροπέδιον ὑπάρχει μόνον μεταξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικελίου, τὸ ὁροπέδιον τῶν **Ιωαννίνων**, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερά σχηματίζουν λίμνην, ἡ ὅποια λέγεται **Παμβώτις**. Τὰ νερά της χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θυάμιδος** ἢ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ **Ἡπειρος** ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Αμβρακικὴν** ἢ **πεδιάδα τῆς Αρτης**.

Ἡ **Ἡπειρος** λοιπὸν κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν **Στερεάν**. Ὁπως δὲ ἔκεινη, ἔτσι καὶ ἡ **Ἡπειρος** δὲν ἔχει ἀνοικτὴν δόδον πρὸς τὴν ἀνατολικὴν **Ἐλλάδα** δι' αὐτὸν συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τώρα κατασκευάζεται μία μεγάλη δόδος, ἡ ὅποια θὰ συνδέσῃ τὰ **Ιωάννινα** μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς **Ἡπείρου** εἶναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον δόδον, ἡ ὅποια συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ **Ιωάννινα** καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἄν ἔξαιρέσωμεν τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον, ἡ παραλία τῆς **Ἡπείρου** δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸν καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ **Αμβρακικοῦ**, διὰ τοῦ Πρεβέζης, καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γουμενίτσαν καὶ εἰς τοὺς **Άγιους Σαράντα**.

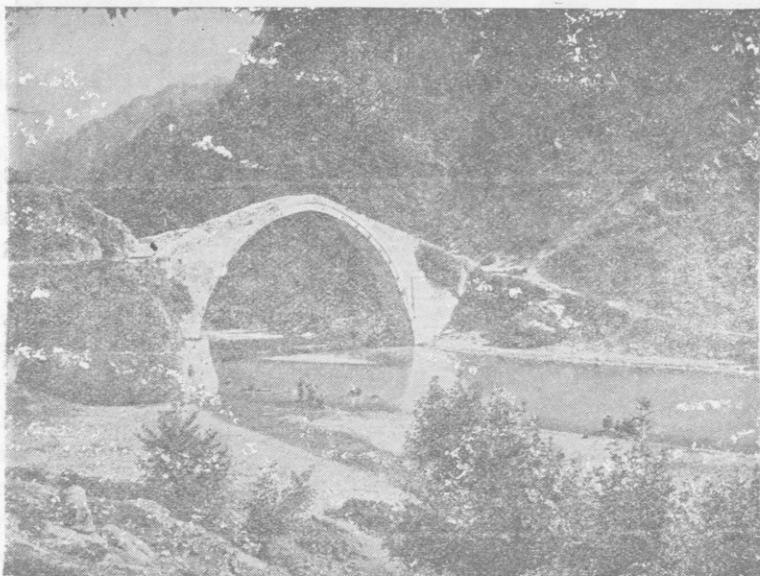
Οἱ ποταμοὶ **Αραχθός** καὶ **Λούρδος** ἐκφορτώνουν εἰς τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χώματα. Δι' αὐτὸν ὑπάρχουν ἔκει λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ**, **Τσουκαλιοῦ**), αἱ ὅποιαι εἶναι μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα.

75. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Λάκου (Περιστέρι) ὑψ. 2292 μ.
(Φωτογραφία Ι. Παπαρρόδον)

Δ'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ ὁρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὁροπέδιον. — Τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικὰ ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἡπειρός δέχεται, ὅπως καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνά της ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση.

76. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίσης.
(Φωτογραφία Μ. Χρυσάκη)

Δι’ αὐτὸν οἱ ποταμοὶ τῆς Ἡπείρου εἶναι πολλοὶ καὶ ὁρμητικοί τὸν περισσότερον μάλιστα καιρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἔνοιξαν εἰς τὰ βουνά στενάς καὶ βαθείας χαράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερὰ κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέρων μάλιστα, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνά τοῦ Σουλίου, τρέχει μὲ τόσην βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ ᾧτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι ὑψηλά, δικαίων εἰς τὴν δορεινὴν Ἡπειρὸν εἶναι τραχύς. Δι’ αὐτὸν ἀναπτύσσονται ἐδῶ τὰ δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρῦς, ἡ ἐλάτη, ἡ δένδρα καὶ ἡ ὑψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἶναι προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς Κονίτσης, ὅπου τὰ 35 % τοῦ ἐδάφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τὸν πρόποδα τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρῦς. Οἱ

Τὰ Ιωάννινα, ὅπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

κάτοικοί των, καθὼς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ὑλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τὸν κατοίκους των ἀλλοτε ἔξεντεύοντο εἰς μακρινοὺς τόπους. Ἐκεῖ προώδευνον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζον, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, καθὼς δὲ **Αβέρωφ**, δὲ **Τοσίτσας**, δὲ **Στουρνάρας**, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ ἔθνος. Ἀπὸ δωρεᾶς τοῦ **Αβέρωφ** ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν **Αθηνῶν** καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θωρηκτὸν τοῦ στόλου μας, δὲ **«Αβέρωφ»**. Ἀπὸ δωρεᾶς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ **Στουρνάρα** ἐκτίσθη τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν δροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παρόγει σιτηρά, οἶνον καὶ δρωτικά.

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποιμνιὰ τῶν ζωῶν νομαδικήν.

σκαλοί. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτήν). Τέλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν διαβόητος τύραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ πασᾶς.

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνά εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα εἶναι γλυκὺ (θαλάσσιον), εὐδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ Ἑλαία. Εἰς τὰς ἔλώδεις ἐκτάσεις, αἱ δοποῖαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἔκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὅρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ Φιλιάται καὶ ἡ Παραμυθιὰ πλησίον τοῦ ὁρμού τῆς Γουμενίστης, ἡ Πάργα καὶ τὸ Μαργαρίτιον νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνά τοῦ Σουλίου. Ἐκεῖ οἱ Σουλιώται ἔζησαν ἐλεύθε-

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

Φοι ώς δρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήστισαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν γενναίως ἔναντιον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ κτηνοφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἴγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι’ αὐτὸν τὰ προϊόντα ἀπ’ αὐτὰ (τυριά, βούντυ-
φον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἔξαγωγὴ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαοάντα.

2. Ἡ πεδιὰς τῆς Ἀρτης. — Οἱ ποταμοὶ Ἀραχθός καὶ Λού-
δος μὲ τὰ χώματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βο-
ρείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εὐφροσύτην πεδιάδα. Ἡ πεδιὰς αὐτὴ εἶναι
ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι’ αὐτὸν εἶναι
κατάφυτος ἀπὸ ἑλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ καὶ σιτηρά,
ἴδιως ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Ἐ-
πειδὴ ὅμως εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη
σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρα-
τεῖ εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία.
Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργα-
σίαι, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν κοί-
την τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηρά-
νουν τὰ ἔλη.

80. Τὸ γεφύοι τῆς Ἀοτας.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὗ- 80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας.
ρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιά-
δος: ἡ Ἀρτα (14.000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περίφη-
μὸν γεφύρι καὶ τὰς ὁραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας της, ἡ Φιλιπ-
πιάς πλησίον τοῦ Λούδου καὶ ἡ Πρέβεζα (12.000) εἰς τὸ στόμιον
τοῦ Ἀμφρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον
ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἡπείρου, διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς με-
γάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον.
Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ Μπιζάνι, ὃπου ὁ στρατός
μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐνίκησε τὸν Φε-
βρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἥλευθέρωσε τὰ Ιωάννινα.

3. Ἡ βόρειος Ἡπειρος. — Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἡπείρου
δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας.

φας οὕτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν βόρειον Ἡπειρον δό στρατός μας τὴν ἡλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νοτίαν Ἡπειρον. Οἱ Βορειοπειρᾶται μάλιστα ἥγωνίσθησαν καὶ μόνοι τῶν γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χιμάρας εὑρίσκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἡπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν Ἀρτης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν· 2) τὸν νομὸν Πρεβέζης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν νομὸν Ἰωαννίνων μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα· καὶ 4) τὸν νομὸν Θεσπρωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἡγουμενίτσαν.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	"Ορη: Βόϊον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθαμανικά, Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραμίνα. Οροπέδιον: Ἰωαννίνων. Πεδιάς: Ἀμβρακικὴ ἢ τῆς Ἀρτης.
Ποταμοί	"Ἀραχθός, Λοῦρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμᾶς, Ἀῷος.
Λίμναι	Παμβῶτις.

Γεωργική παραγωγὴ ἔτους 1937	Εἰδη καλλιεργείας			Kαλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	"Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς
	Σιτηρά	"Οσπρια	Δασκανικά, γεώμηλα κ.τ.λ. .	20.000	364.000.000
	Λαζανικά, γεώμηλα κ.τ.λ. .	37.000	33.000	25.000.000	27.000.000
	Καπνός, βάμβαξ	20.000	—	41.000.000	47.000.000
	"Αμπελοί	58.000	—	27.000.000	36.000.000
	Πορτοκάλια	—	—	—	—
'Αριθμὸς ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες
	75.000	26.500	10.500	858.000	570.000
					13.000

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δήμῳ	κατὰ τ.χλ.	
Ίωαννινών	5.063	154.000	30	'Ιωάννινα 32, Κόνιτσα 4, Μετσοβον 3, Δελβινάκι 1.
"Αρτης	1.741	72.000	42	"Αρτα 14.
Πρεβέζης	970	57.000	58	Πρέβεζα 12, Φιλιππιάς.
Θεσπρωτίας	1.478	47.000	32	"Ηγουμενίτσα 2,5, Φιλιάται 3,5, Παραμυθιά 3, Μαργαρίτιον 1.
Σύνολον	9.252	330.000	35	

Άσκησις. — 1. Κάμε ἐν σχεδιογράφημα τῆς Ἡπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Ποίαν ὀδὸν θ' ἀκολουθήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ Ἱωάννινα; — 3. Εὗρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ σύγκυνε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἡπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεοῖς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας εὑρίσκεται ἡ Θεσσαλία; — 2. Ποῖα δρη περιβάλλοντα δόλγυνα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ NA τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς Ἀρατολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι πάραπταμοί του; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θεομαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ ὄνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ NA τῆς πεδιάδος; — 6. Εὗρε εἰς τὸν χάρακην τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα, τὴν Καρδίσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἐλασσόνα καὶ δρισε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ — ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

‘Η Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν Ὅδουν ἔως τὰ ὅρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὅρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὅριον τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλη σειρὰ ὁρέων (”Ολυμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Θεσσαλίας. Ὡστε ὅρη ὑψηλὰ περιβάλλοντα τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

‘Η Πίνδος ὑψώνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ἡπείρον. Ἐπίσης τὰ ὅρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὁρεινοὶ ὄμοις βραχίονες, οἱ ὅποιοι τὴν περιβάλλονταν ἀπὸ βορρᾶς καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι’ αὐτῶν ἡ

81. Κάθετος τομὴ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὐτὴ ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν πεδιάδα τῶν Τρικάλων καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης.

Τὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ δρεινὰ μέρη, ποὺ εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

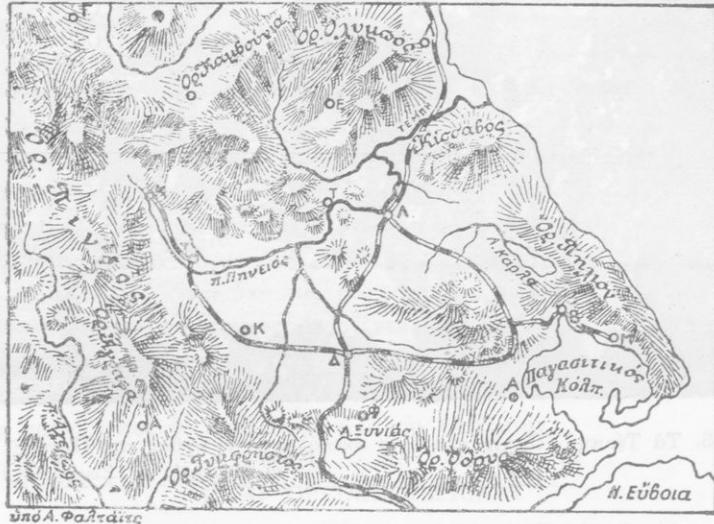
Β'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

‘Η Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲ μεγάλην λεκάνην· διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλονταν βουνά. Δι’ αὐτὸν τὰ νερά, τὰ ὅποια τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ Πηνειοῦ, ἀλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἀλλ’ ὅταν τὰ νερά ὑψώθησαν ἀρκετὰ καὶ ἐφθασαν ἔως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, ποὺ ἦτο μεταξὺ Ολύμπου καὶ Κισσάβου, ἥρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς

τὴν θάλασσαν· μὲ τὴν δύναμιν δὲ ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν τρέχουν,
ἀπέφαγαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν
ἄραιαν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Ἔτσι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἀδειασεν
ἀπὸ τὰ νερά.

‘Η πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἵτο κάποτε λίμνη καὶ φυσικὰ τὰ νερὰ ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ χῶμα αὐτὸν εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιὰς Τρικκάλων καὶ Καρδίτσης) εἶναι μαῦρο, δύπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα· διότι τὰ νερὰ μετέφεραν ἄφθονον φυτό-χωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασωμένα βουνά.

Είς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιὰς Λαρίσης) τὸ ἔδα-

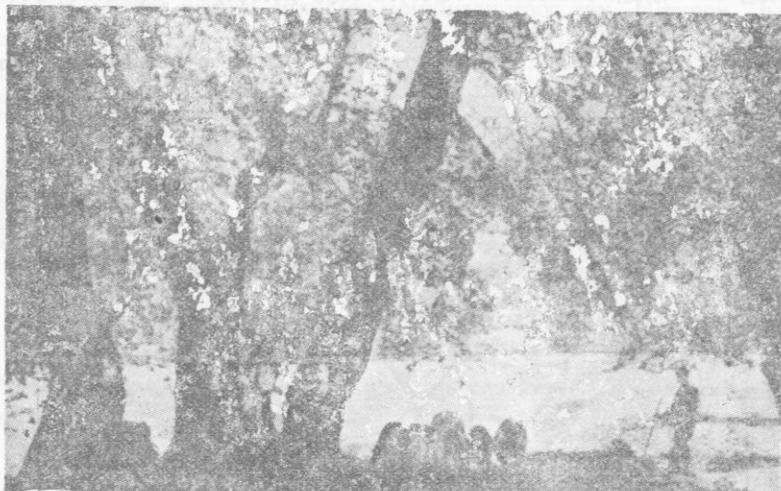
82. Χάρτης της Θεσσαλίας (κλιμαξ 1:2.000.000).

φος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ δόποιον δὲν εἶναι τόσον εὔφορον. Δι᾽ αὐτὸ μία γεωργικὴ οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ, χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ δ, τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τοιχαλῶν.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὅχθαι τοῦ Πηνειοῦ δὲν εἶναι ὑψηλαί, ὁ ποταμὸς πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην· καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μὲ τὴν Ἰλὺν ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συγγὰ καταστοέφει τὰ σπαρτά.

Καθώς εἴδομεν, τὰ βουνά τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν ἡ πεδιάς ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικάς φοράς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτον κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Πράγματι δ σῖτος, ἡ κριθή, δ ἀραβόσιτος εὐδοκι-

83. Τὰ Τέμπη. Ωραία πλατάνια σκεπάζουν τὰς δύναμες τοῦ Πηνειοῦ.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

μοῦν πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμηλα καὶ δικανίος. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τοικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ, ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου, τῶν δσπρίων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ δ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτά φέρει συχνὰ ἔνας ἄνεμος τοπικός, δ λίβας δηλαδὴ ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶ ἀπὸ τὰ γύρω βουνά δισον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικὸς καὶ ἐπιβλαβής εἰς τὰ φυτά. Δι’ αὐτὸν δισον πρωιμώτερα ὠριμάζει δ σῖτος τόσον διλιγώτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

“Αλλοτε δ θερισμὸς ἐγίνετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἔχοειά-

ζοντο πολλαὶ χιλιάδες ἑργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπον. Ὅταν ἡ ἐσοδεία ἥτο καλή, δὲν ἐπόφθαινάν νὰ συνάξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλάκις ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἄλωνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θερισμοὶ μηχανικοὶ καὶ μηχανικοὶ αὐτάς διαδικασίας γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εἰνθηνότερα. Ὅπαρχουν καὶ ἄλλων ιστικαὶ μηχαναῖ, μὲ τὰς δύοις τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος μὲ ἄλλας μηχανὰς δογμάνουν καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἵ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουν μὲ λιπάσματα. Ἔτσι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν των καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ εὑδοκιμεῖ πολὺ δικανός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ Τυρνάβου καὶ τῆς Καλαμπάκας ἡ μορέα. Ὅστε τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

Ἄλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτήμα διλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργειν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεξημίωσε τοὺς ἴδιοκτήτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικούς.

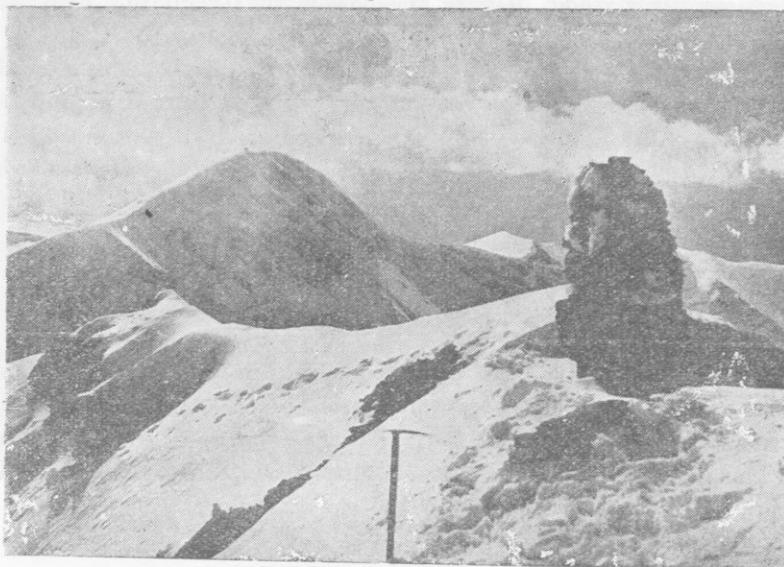
Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφοριώτερας πεδιάδας μας, ἀλλὰ ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀποξηψάνῃ τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. Ὅταν τελειώσουν αἱ ἐργασίαι αὗταί, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν δ' αὐξήσῃ καὶ διόπτος δ' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἔλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἀκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **"Ολυμπος**, τὸ ὑψηλότατον ὅρος τῆς Ἐλλάδος (ύψος 2918 μ.). Εἰς τὰς κορυφὰς του τὰ χιονία δὲν λειώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἵ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν Θεῶν. Δάση ἔλαττης καὶ δεξύας σκεπάζουν τὰς οράχεις καὶ τὰς πλαγιάς τοῦ ὅρους, ἐνῷ εἰς τὰς γυμνὰς κορυφὰς του ἔχουν τὰς φωλεάς των οἵ ἀετοί. Ἐδῶ εἶχαν καὶ τὰ λιμέρια των οἵ περιφημοι κλέφτες τοῦ **"Ολύμπου** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνά οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαί, εἰς τὰς δυοῖς νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλά.

Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται Μετέωρα. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχαν ἄλλοτε 21 βυ-

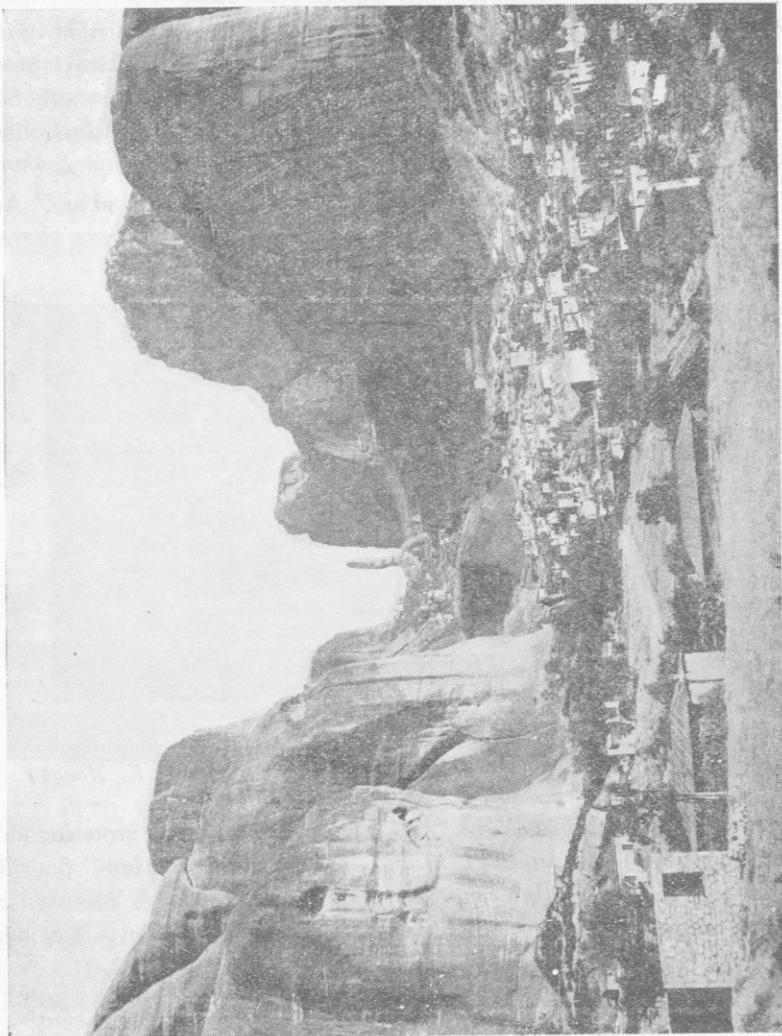

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Όλυμπου χιονισμένη.

ζαντινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποὺ εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἔγινετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ διόποιν ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀναβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ διόποιαι ἔχουν σκαλισθῆ εἰς τὸν βράχον.

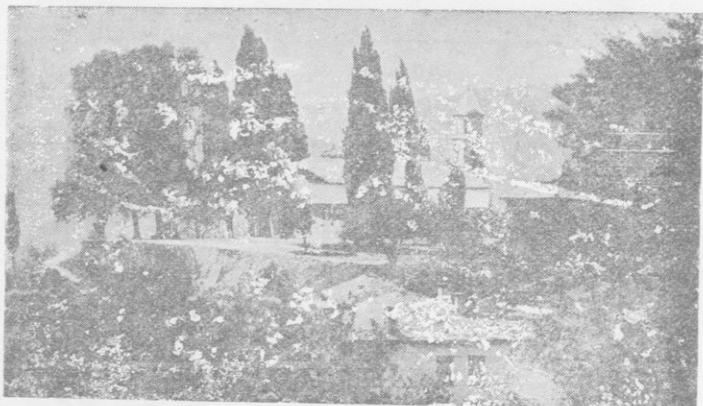
Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγυιᾶς, ἡ δοποία ενδισκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ Ἀμπελάκια,

85. Ἡ Καλαμπάκα και τὰ Μετέωρα.

ποὺ εἶναι εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὀνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλά των ἀμπέλια. Τὴν φήμην των ὅμως τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ δποῖα ἐπώλουν εἰς ἔνονυς τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, ὁ δποῖος ἐφόροντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὠραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

“Η χερσόνησος Μαγνησία ἔχει γλυκὺν θαλάσσιον κλίμα. Δι’ αὐτὸ τὸ Πήλιον εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον

86. Ἡ ἀγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς.

(Φωτογραφία Κ. Μακρῆ)

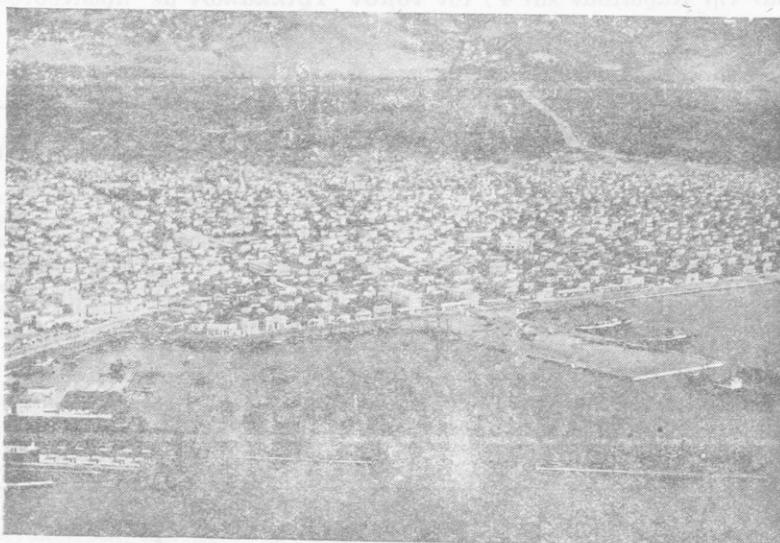
ἀπὸ ἔλαίας, εἰς τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα δπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι’ αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸ 24 μεγάλα καὶ ὠραιότατα χωρία (Μακρονίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεζώνια, Κισσός κ.τ.λ.)

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

- Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ θεσσαλικὰ προϊόντα, εἶναι ἡ Λάρισα (43.000 κάτ.), τὰ Τρίκκαλα (28.000), ἡ Καρδίτσα

(10.000), δέ Βόλος (51.000), δέ Αλμυρός (7.000), δέ Τύρναβος (11.000), ἡ Έλασσών (6.000) καὶ ἡ Καλαμπάκα (4.000).

Ἡ Λάρισα εὑρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικήν καὶ ἵτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' δέ Βόλος, ἂν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπεκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν· διότι ἔχει ώραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχάνια καὶ Μηλέας.

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμήν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας.)

Εἶναι πόλις ώραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσιά του κατασκευάζουν ύφασματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις Βελεστίνον (3.000 κάτ.), ἡ δόποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Φεραί. Εἶναι πατρὶς τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φεραίου.

Ολίγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἀλλ' δέ Ἑλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπό-

ρου. Αύτη ήτοντας πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν ὁποίαν ἦλευθεροδόμη ἡ δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὁκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν **Λαρίσης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν, 2) τὸν νομὸν **Μαγνησίας** μὲ πρωτεύουσαν τὸν Βόλον, 3) τὸν νομὸν **Καρδίτσης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν καὶ 4) τὸν νομὸν **Τρικκάλων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Θεσσαλίας τοῦ έτους 1937	Εἰδη καλλιεργείας		Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Ἄξια παραγωγῆς εἰς δραχμάς	
Σιτηρά		2.520.000		1.425.000.000		
„Οσπρια		194.000		95.000.000		
Δαχανικά, γεώμηλα		110.000		125.000.000		
Καπνός, βάμβαξ		280.000		300.000.000		
„Αμπελοί		104.000		49.000.000		
Άριθμός ζώων έτους 1937	Βόες καὶ ἄγελάδες	Ιπποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	110.000	62.500	18.500	1.400.000	630.000	57.000
Νομοί	Ἐπιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
Λαρίσης	5.620	208.000	37	Λάρισα 43, Αγιά 3, Τύρναβος 11, Ελασσόν 6, Φάρσαλα 6.		
Μαγνησίας	2.535	154.000	60	Βόλος 51, Άλμυρός 7.		
Καρδίτσης	2.510	139.000	55	Καρδίτσα 10.		
Τρικκάλων	3.317	128.000	38	Τρίκκαλα 28, Καλαμπάκα 4.		
Σύνολον	13.982	629.000				

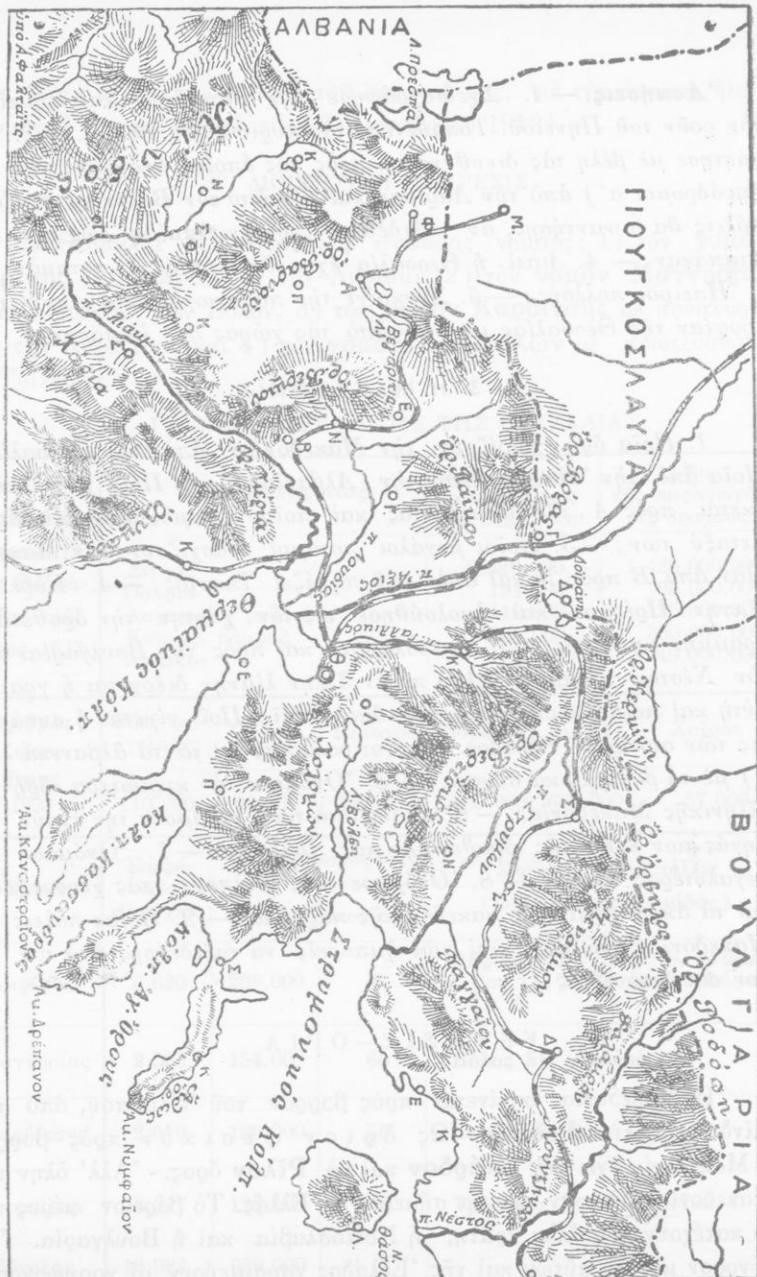
Ασκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὅποιας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β') ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἢν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διατί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἔτα μεγάλον ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλούς; — 5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἐξητάσαμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὅρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποία χώρα ενδίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὅριον μεταξύ των; — 3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοί διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος; — 4. Εὗρε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν δροθετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέοχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α) μὲ τὰ ἀλβανικὰ καὶ β) μὲ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα; — 5. Ὁνόμασε τὰ κυριώτερα ὅρη τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας. — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμούς της ἔχουν τὰς πηγάς των ἐντὸς τῆς δροθετικῆς μας γραμμῆς; — 7. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας. — 8. Ὁνόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποίας πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἡμπορεῖς νὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτάς;

ΕΚΤΑΣΙΣ—ΟΡΙΑ

Ἡ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τὴν Πίνδον ἕως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὅριον φυσικὸν πρὸς βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν Σκάρδον καὶ τὸ Ρίλον ὅρος. Ἄλλος ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος τῆς τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χοησιμεύουν αἱ κορυφογραμ-

88. Χάρης τῆς Μακεδονίας ὑπὸ κλίματα 1 : 2.000.000

μαὶ τῶν δρέων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κεοκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

"Αλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατέφουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. "Αλλὰ πρὸ 32 ἑτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἑλληνες τῆς Τουρκίας ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πρὸ πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἕδιον τούτον καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηγάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμός της ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μᾶς ἔχει ἄνω τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου ψυχῶν (1.700.000).

Δύο δροσειραί, αἱ δποῖαι ἔκτεινονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἥ μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη : τὴν δυτικήν, τὴν κεντρικήν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

A'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα δρεινή. Τὰ δῷη της σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ δποῖαι ἔχουν τὴν ἑδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ δῷη **Βαρνοῦς** (Περιστέρι), **Σινιάτσικον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειρὰν τὰ δῷη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι δῷη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μ.

Μεταξὺ τῶν δροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εὑρίσκονται εἰς δύο σειράς, αἱ δποῖαι ἔχουν τὴν ἑδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ δῷη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ δποία εὑρίσκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἔξης λεκανοπέδια :

1) Ἡ λεκάνη τῆς **Βρυγγηίδος** ἡ τῆς **Πρέσπας**, ἡ δποία εὑρίσκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην²⁾ 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς **Ορεστιάδος**, ὃπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.)³⁾ καὶ 3) ἡ λεκάνη τοῦ ἄνω **Αλιάκμονος**.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ δποία εὑρίσκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εὐρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἔξης : 1) τὸ λεκανοπέδιον τῆς **Πελαγονίας** ἡ τοῦ **Μοναστηρίου** (ὕψος 600 μ.), τοῦ δποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης,

ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εὑρίσκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἔορδαίας ἢ τῆς Πτολεμαϊδος, ὃπου εἶναι ἡ Βεγορίτις ἢ λίμνη τοῦ Ὀστρόβου καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ἀμυνταίου· καὶ 3) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας δομοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. "Οπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη των σκεπαζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ὥραιοτάτας λίμνας, αἱ δόποιαι ἔχουν καθαρότατα νερὰ καὶ πολλὰ ψάρια. "Οπως ἐκεῖ ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. "Οταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερὰ κατέρχονται.

"Ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατώρχωσαν νῦν ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ δόη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἰόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἥνοιξαν δίοδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἐχύμησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἄλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὗται διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν δόποιαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (ὅδος Λαρίσης - Κοζάνης - Ἀμυνταίου, ὅδος Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

"Απὸ τὴν δίοδον, ἡ δόπια ὑπάρχει μεταξὺ Βόρα καὶ Βερμίου, διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ πρόσκειται νὰ συνδέσῃ τὴν Καλαμπάκαν μὲ τὴν Κοζάνην καὶ μὲ τὸ Ἀμύνταιον, καθὼς καὶ μὲ τὴν Βέροιαν.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

"Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εὑρίσκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἕλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδιά της πρὸς δυσμὰς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν. "Ἐπειδὴ δὲ τὰ δροπέδιά της εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι

ἄνεμοι, οἵ δποιοί τότε ἐπικρατοῦν, εἰσօρμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. Ἐνεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ δροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἴτια νὰ διακόπτωνται συγχάραι συγκοινωνίαι. Ὡστε ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλῖμα ἥπειρωτικόν. Τὸ θέρος ὅμως, ἐνεκα τοῦ ὑψους τῶν ὁρέων καὶ τῶν δροπεδίων, εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχάς. Δι᾽ αὐτὸν ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ δρόμη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων, καθὼς καὶ τὸ Βέομιον. Τὰ δάση των ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρῦς, καστανέας, δέντρων, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεῦκα. Δι᾽ αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν δρεινῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ἔστιλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῷα: ἀλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἀγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ δρόμη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ μηρὰ ζῷα. Δι᾽ αὐτὸν εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἴγων καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς Βλάστης, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ Καταφυγίου, τῆς Σιατίστης καὶ τῶν χωρίων τῶν Γρεβενῶν.

Εἰς τὰ δροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς Πτολεμαΐδος (Καϊλαρίων) καὶ τῆς Φλωρίνης, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἥλιαστὸ κρασὶ τῆς Σιατίστης.

Ἄπὸ τὰ δροπέδια εὐδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρουδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ μοοέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βούτυρος.

3. ΠΟΛΕΙΣ

Ἐπειδὴ ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα δρεινή, δι᾽ αὐτὸν εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτήν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ

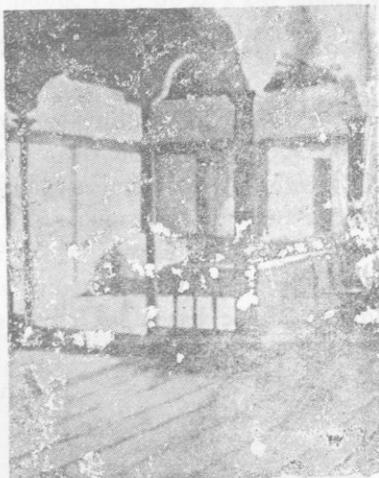
89. Ἡ Φλώρινα.

90. Ἡ Καστορία.

Κοζάνη (18.000 κάτοικοι), ή Πτολεμαϊς (9.000 κάτ.), τὸ Ἀμύνταιον (Σόροβιτς) καὶ ή Φλώρινα (12.000), εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ Γρεβενὰ (5.000), ή Σιάτιστα (5.000), καὶ ή Καστοριά (10.000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ πομοπόλεις Σέρβια (3.500), Βελβενδὸς (3.500) καὶ Δεσκάτη (4.000).

Ἡ Κοζάνη εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπουδαίων ὁδῶν: τῆς ὁδοῦ Λαρίσης - Ἀμυνταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας - Βεροίας, ἔχει δὲ κλῖμα ὑγιεινὸν (ὑψόμετρον 730). δι' αὗτὸς εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ομοίως ή Φλώρινα

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστοριᾶς.

92. Ἡ Σιάτιστα.

είναι κέντρον πλουσίας γεωργικής περιφερείας, άνεπτυχθη δὲ ώς έμπορική πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικήν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ Καστορία είναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν χερσόνησον, τὴν δόποιαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Είναι πόλις παλαιὰ μὲ ὥραιονς βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικὰ σπίτια, προώδευσε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γονναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης είναι πολλὰ καὶ νόστιμα (πέρκες, αὐγοτάραχον) καὶ τὰ ψαρεύοντα μὲ πλατιὰ μονόξυλα. Πλησίον τῆς Καστορίας είναι τὸ χωρίον Στάτιστα, ὅπου δὲ Παῦλος Μελᾶς ἔπειτε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἡ Σιάτιστα είναι κτισμένη εἰς ὑψος 950 μ., ἦκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γονναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὐτῇ, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικὰ μὲ ὥραια ξυλόγλυπτα.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ώς κέντρον ἐμπορικὰ τὸ Μοναστήριον καὶ ἡ Κορυτσά· ἀλλ’ αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κοράτη.

B'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ κεντρικὴ Μακεδονίᾳ ἔκτείνεται πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βερμίου ἐως τὸ ὅρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν της πλευρὰν ἀποτελοῦν τὰ ὅρη Κόζακον, Πάϊκον καὶ Κερκίνη, τὰ διοῖα διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

“Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ κεντρικὴ Μακεδονίᾳ περιλαμβάνει: 1) τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης, 2) τὴν πέριξ ὁρεινὴν χώραν καὶ 3) τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον.

Ἡ δυτικὴ παραλία τοῦ Θεομαϊκοῦ είναι ὁμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ Θεομαϊκοῦ κόλπου, ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ’ οἱ ποταμοὶ Ἀξιὸς καὶ Ἀλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόνους Ὂλας, τὰς διοίας ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἶσοδον τοῦ λιμένος. Δι’ αὐτὸ τελευταίως μὲ τεχνικὰ ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ δυτικάτερον.

‘Ο Θεομαϊκὸς κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20 - 30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

2. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

α) Τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὸ μεγάλο αὐτὸν βαθύπεδον εἶναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαιοτάτην δηλ. ἐποχήν, ἑκατὸν περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Θεομαϊκὸς κόλπος ἔφθανε βαθύτερον ἥως τὰ σημερινὰ Γιανιτσά.

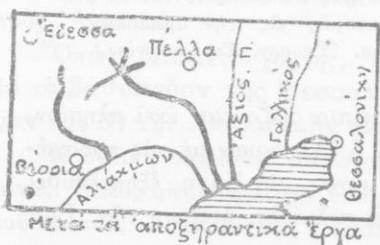
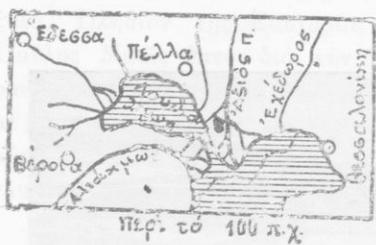
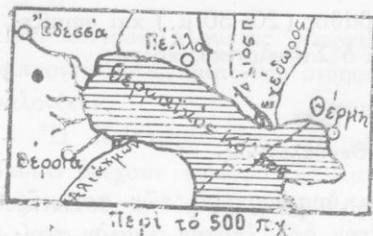

93. Λί έκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μὲ τὰ δύοπα χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

‘Η ἀρχαία Πέλλα, τῆς δυοίας τὰ ἐρείπια σώζονται ἐκεῖ πλησίον, ἥτο παράλιος πόλις. Ἄλλ’ ὁ Ἀξιὸς καὶ ὁ Ἀλιάκμων μὲ τὰς προσχώσεις των ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἔξηκλούθει νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἢ λίμνη τῶν Γιανιτσῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἄφηναν πολλὰ νερὰ εἰς τὴν πεδιάδα. Αὕτα ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

94. Ο Θεμαϊκός κόλπος ἄλλοτε
καὶ τώρα.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικὰ ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἔκανόντες τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν, ἤνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξήραναν τὰς λίμνας καὶ ἐποφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲν ἀνάκτια ἀπὸ τὰς διώρυγας ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκτασις ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1.250.000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. "Οπου ποὺ ἐπρασίνιζαν στάσιμα νεοά, τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγοὶ μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σησάμια, φυτεῖαι ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι μὲ λαχανικὰ καὶ ὄπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἔξεφύτωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. "Ο κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

"Ο Ἄξιος δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμου φυσικὸν πρὸς Βοοϊαν' διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. "Ετσι δὲ σιδηρόδρομος, δὲ ποιοῖς ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄξιοῦ καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αίμου.

"Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλάς τοῦ

[°]Αξιοῦ: τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Οἱ Βαρδάρης, ὅπως λέγεται ἐκεὶ ὁ δομητικὸς βορρᾶς, ἔχοινει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Διὸ αὐτὸς τὸ βαθύπεδον, ἀν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλῖμα του πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἶναι ὅμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας.

[°]Εκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκάς της ἡ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βιδῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ Γιανιτσά (20.000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμῆμα, τὸ δυτικὸν λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ὁ Γιδᾶς (4.500). Αἱ γυναικεῖς τοῦ Ρουμλούκιοῦ φοροῦν ὠδαίαν μακεδονικὴν ἐνδυμασίαν μὲν υψηλὸν κεφαλόδεσμον ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γιανιτσά ἔνειναι τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Γιανιτσῶν εἰζον ὀχυρωθῆ τὸ 1912 οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ὑπερήσπιζον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ὁ στρατός μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντίνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

β) Τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας.

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάϊκον, Πιέρια) εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλὰς πηγὰς μὲ ἀφθονα νερά. Διὸ αὐτὸς οἱ

95. Οἱ Ἄξιοὶ ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἔνας ἄλλος ποταμὸς (ἡ Μοράβα) πηγάζει σκεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διευθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους ὅπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ὥραῖς πόλεις: ἡ Βέροια (25.000 κάτ.), ἡ Νάουσα (13.000) καὶ ἡ Ἐδεσσα (15.000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά της προϊόντα· ἡ Ἐδεσσα διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια της, ἡ Νάουσα διὰ τὰ κρασιά της, ἡ Βέροια διὰ τὰ καρπούζια

96. Καταρράκτης Ναούσης.
(Φωτογρ. Όδοιπ. Συλλόγου)

97. Καταρράκτης Ἐδέσσης.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

καὶ τὰ λαχανικά της. Καὶ αἱ τρεῖς ὄμως φημίζονται περισσότερον διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὰ τὰ νήματα καὶ τὰ ψφάσματά των, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα μὲ τὰ εὐρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικά πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργοστάσιά των.

‘Ψυχλὰς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ μηχαναὶ τῶν ἐργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, μὲ ἀτμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ ὕψος. ‘Ο Ἐδεσσαῖος μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἔξ ὥραιον καταρ-

ράκτας. "Οπως ύπελόγισαν, μὲ τὴν δύναμιν τῶν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἥλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

"Η Ἔδεσσα εὑρίσκεται ὑψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὁ διόπιος ἐνώνει τὰ ὅρη Βέρμιον καὶ Βόραν. Δι’ αὐτὸν καὶ ὁ σιδηρόδρομος, ὁ διόπιος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην μὲ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται

98. Ἡ Ἔδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἔδεσσαῖος ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως.

ἀπὸ αὐτῆν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι ὀχυρά, διά τοῦτο ἡ Ἔδεσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2 Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (32.000 κάτ.) ἔχει μεγάλον ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων, διότι ἡ περιοχή της, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχάς τῆς Ἐλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτῆρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

"Αν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ

³Ολύμπουν. ³Εκεῖ τὸ Λιτόχωρον (5.000 κάτ.) εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. ³Απὸ ἐκεῖ ἔκεινοῦ καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ἐλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὅρη Βόρας καὶ Πάϊκον σχηματίζουν μίαν πλεῖαν λεκάνην, ἡ δοία μὲ τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα λέγεται Ἀλμωπία. Τὰ βουνά αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν βορείους ἀνέμους· ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἀφθονα νερά, ὅλη ἡ περιοχὴ εἶναι εὐφοριῶτατη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν προπάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ Ἀρδέα (Σούμποσκον, 4.000 κάτ.).

Ἡ μορέα εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παΐκου ὄρους, ὅπου εἶναι ἡ Γουμένιτσα (5.000). Δι’ αὐτὸν εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν Γευγελήν καὶ τὴν Δοξάνην, τρέφουν μεταξοκώληκας. Ἄλλ’ αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἔως τὰ ὅρη Κεοκίνην καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλαδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὐφοροι. Δι’ αὐτὸν μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἐδῶ, ὁ Λαγκαδᾶς (8.000 κάτ.), ὅπου ὑπάρχουν θερμοπηγαί, καὶ τὸ Κιλκίς (11.000 κάτ.). Τὸ Κιλκίς, καθὼς καὶ ὁ Λαχανᾶς, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἴστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἥλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εὑρίσκεται ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ «νύμφη τοῦ Θεομαϊκοῦ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π.Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ δοπία εἶχε γίνει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἦμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμήν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἐκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θεομαϊκοῦ. Τὴν ὄντασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ δοπία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδροῦ.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθὺς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμήν της ἔξαιρετος, ἡ

Θεσσαλονίκη ἥκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τὸν βυζαντινὸν μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρᾳ πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὁραιοτάτους ναοὺς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, καθὼς ἡ Ἀγία Σοφία, οἱ Ἀγιοὶ Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σώζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

Καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἔξη-

99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπόρος ἀριστερὰ ὁ Λευκὸς Πύργος· εἰς τὸ βάθος ὁ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

κολούθησε νὰ εῖναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτήν καὶ πολλοὶ Ἐβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πάλιν ἐλληνική. Τὴν 26 Ὁκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ πολιούχου Ἀγίου Δημητρίου, ὁ στρατός μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλῆς ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

Αργότερα ή πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας, ὅδούς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομάς.

100. Ο Λευκός Πύργος, ὡς τὸν ὄποιον ἔφθανον τὰ τείχη ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

“Η Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν.” Έχει ἔνα ἀπὸ τοὺς τελειοτέρους ἀλευρομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματούργεια, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ βυρσοδεψεῖα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολὰς τῆς ἔγινε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βροείας Ἑλλάδος.

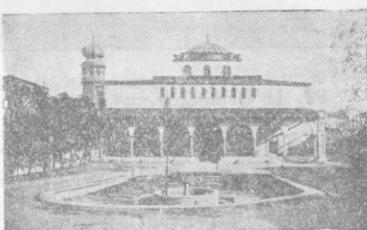
γ Ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος.

“Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ δρεινή.

Τὰ δρη Χολομῶν καὶ Χοστιάτης
διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις

“Ετσι ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ωραιοτέρας καὶ μεγαλυτέρας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ κράτους κατὰ πληθυσμὸν (217.000 κάτοικοι) καὶ συγχρόνως ὁ δεύτερος ἐμπορικός μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλα τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέονται μὲ δόλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρα ζώνη· ἐκεῖ δηλ. οἱ ἐμπόροι ἥμποροῦν νὰ ἐκφορτώνονται καὶ νὰ ἀποθηκεύονται τὰ ἐμπορεύματά των, ὅσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι’ ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἔκθεσις γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην κάθε Σεπτέμβριον.

101. Η Ἄγια Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν δον αἰδηνα μ. X.

των γεμίζουν ὅλην τὴν χερσόνησον. Τὴν Ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι Βόλβη καὶ Λαγκαδᾶ, αἱ ὅποιαι διμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

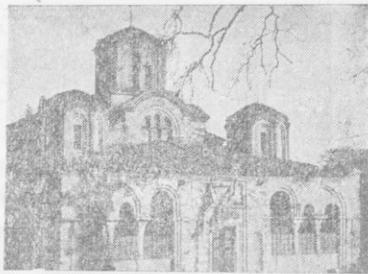
Αἱ τρεῖς ὅμως μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὅποιας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδικῆ, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ σχηματίζονται μεταξύ των (Σιγγιτικὸς καὶ Τορωναῖος ἢ τῆς Κασσάνδρας) ἔχουν τὴν Ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἵσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ ἵσθμοὶ μάλιστα τῆς ἀνατολικότερας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὥστε ὁ Ξέρξης, δταν ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὸ 490 π. Χ., τὸν ἔκοψε, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ Ἀθως (2.000 μ.). Λέγεται καὶ Ἀγιον Όρος, ἐπειδὴ εἰς τὰς κλιτῦς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἔκει σήμερον ζοῦν 3.080 μοναχοί, οἱ δοποῖοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς Καρυάς.

103. Οἱ Ἀθως, ἢ τὸ Ἀγιον Όρος
ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος.
(Φωτ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Συγκ.)

Τὸ κλῖμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰ παράλια μέρη εὐδοκιμεῖ ἡ ἥλαια, τὰ δὲ βουνά της στολίζονται μὲ ωραῖα δάση. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ δρεινή, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται δσον πρέπει.

102. Οἱ Ἀγιοι Ἀπόστολοι,
ὅραιότατος βυζαντινὸς ναὸς
τῆς Θεσσαλονίκης.

‘Η Χαλκιδική ἔχει ύπό τὸ ἔδαφός της δρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Χολομῶντος ὑπάρχει μεταλλείον σιδηροπυρούτου καὶ μολύβδου (”Ισθορος”), εἰς δὲ τὰ δυτικὰ ὑπάρχοντα δρυκεῖα λευκολίθου καὶ χρωμάτου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτῶν, τὰ Στάγειρα, ἦσαν πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους· δύο ἄλλαι, ἡ ”Ολυνθός καὶ ἡ Ποτίδαια, ὑπῆρχαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις. Σπουδαιότερά εἶναι ὁ Πολύγυρος (4.000 κάτ.), ὃ δποτος εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύοντα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

“Οπως εἰς τὴν κεντρικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν αἱ δροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνεται ἡ Κερκίνη (Μπέλες), τὸ Μενοίκιον, τὸ Φαλακρὸν καὶ ὁ Μούντζινος, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ χαμηλὸν ὅρος Σύμβολον.

Μεταξὺ τῶν δροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν καὶ τὸ λεκανοπέδιον τῆς Δράμας. Αἱ λοφοσειραὶ ὅμως, πον ὑψώνονται μεταξύ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὃ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὐκόλως ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὅρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὄντα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὔρισκον ἐλευθέρων διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν ἐσχημάτιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην Κερκινίτιν (ἢ τ’ Ἀχινοῦ). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμών καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἵ δποτοι εἶναι τὴν λίμνην αὐτήν, συγγνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκέπαζον δλόκηρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συγγνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Ἐντυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα,

104. Ο Νέστος. Τοὺς ἔλιγμους τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος.
Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

ὅπως καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νὰ καταστρέψουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ δοποῖαι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. Ὁραὶ οἱ ἀγροὶ σπείρονται δύο φορὲς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὄψις τοῦ ἀραβισίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα! Πλῆθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

“Οπως δὲ Ἀξιός, ἔτσι καὶ δὲ Στρατιώτων ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αιγαίον, ἥνοιξε στενὰς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά (στενὰ Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἡ Ρούπελ). Δι’ αὐτὸν ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αίμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἔως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ δὲ Νέστος εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὁραιοτέρας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ὅλη ἐπειδὴ αἱ δροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὅμως δὲ Νέστος ἐσχημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολάς του ἔνα μεγάλο καὶ εὐφορον βαθύπεδον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

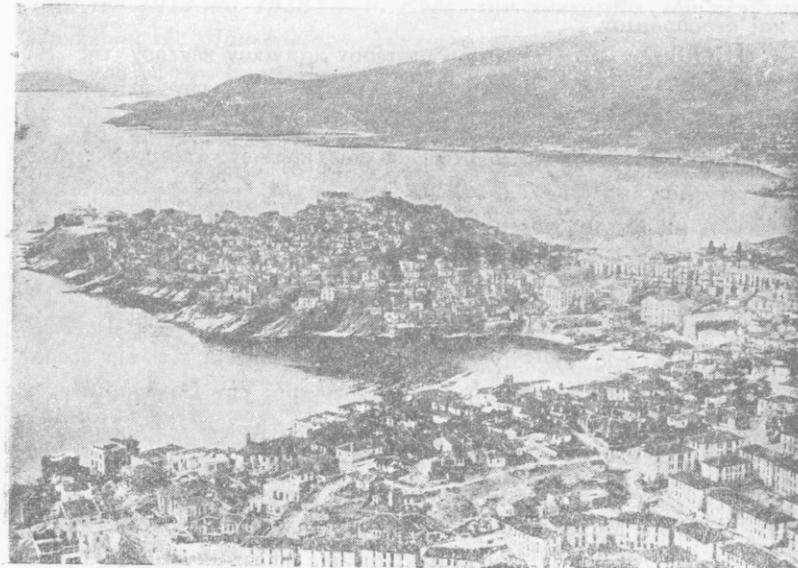
“Αν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἡπειρωτικὸν κλῖμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνά τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προσχωρεῖται ἀπὸ προσχώσεις τὸ χῶμα των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ὁραὶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, δσποια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ρυζού.

“Ο καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπείρονται τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μάρτιον μεταφυτεύονται τὰ ψυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰ γραμμάτια. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἔως ὅτου τὸ ψυτὸν ἀναπτυχθῇ καὶ βγάλῃ φύλλα.

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδή. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναικεῖ, παιδιὰ ἔκεινοῦν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπόδιοι εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποὺ ἔκιτρίνισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σπιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ἔηρανθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ἔχωριάζουν

105. Ἡ Καβάλα, μία ἀπὸ τὰς ὁραιοτέρας πόλεις τῆς πατρίδος μας.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Συγκοινωνίας)

κατὰ ποιότητας εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἱανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἔτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν πάνυν.

Ο καπνὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μα-

κεδονίαν τρεις πόλεις: αἱ Σέρραι (37.000 κάτ.), ἡ Δράμα (33.000) καὶ ἡ Καβάλα (42.000).

Αἱ Σέρραι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα· ἥσαν κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βουλγαροί, οἵ δοποῖοι κατεῖχον πρὸ ἑτῶν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φορᾶς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲν νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ δραματέρα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ Δράμα ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. Ἐχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ Καβάλα εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· διότι, τὸ κλῖμα τῆς εἶναι πολὺ εὔνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεγασίαν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἔξαγωγὴν τῶν μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

Ἄλλαι μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ Νιγρίτα (9.000), τὸ Σιδηρόκαστρον (8.000), ἡ Ἐλευθερούπολις (Πρόβι 5.000), τὸ Δοξάτον (5.000), ἡ Προσωτσάνη (7.000) καὶ ἡ Χρυσούπολις (5.000) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εὐρύσκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ δοποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Δ', ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1.700.000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς δώδεκα νομούς: 1) τὸν νομὸν Κοζάνης, 2) τὸν νομὸν Καστορίας, 3) τὸν νομὸν Φλωρίνης, 4) τὸν νομὸν Πέλλης, 5) τὸν νομὸν Ἡμαδίας, 6) τὸν νομὸν Πιερίας, 7) τὸν νομὸν Κιλκίς, 8) τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης, 9) τὸν νομὸν Χαλκιδικῆς, 10) τὸν νομὸν Σερρῶν, 11) τὸν νομὸν Δράμας καὶ 12) τὸν νομὸν Καβάλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 138) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις. — 2. Δεῖξε μὲ

βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην; — 4. Διατὶ δ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπήν; — 5. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἂν ταξιδεύσῃς μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώριναν; — 6. Πῶς θὰ ὑπάγῃς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατὰ τὸν πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913; — 8. Εὗρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ διοικήσου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζί: α') ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β') ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ') ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφὴ τοῦ έδαφους	"Ορογένεσις: Γράμμος (2520 μ.), Βόιον, Βαρνοῦς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτικον, Μπούρινος, Βόρας (2500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, "Ολυμπίος (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντιενος, Βερτίσκος, Χορτιάτης, Χολομάνι, Κερδύλλιον, Παγγαίον, Σύμβολον, "Αθωας (2000 μ.).																					
Ποταμοί	"Αλιάκμιων, "Αξιός, Στρυμών, Νέστος, "Εχέδωρος.																					
Λίμναι	Βρυγγής (Πρέσπα), Βεγορτίς ("Οστρόβου), Καστορίας, Δοϊκάνης, Βόλβη, Λαγκαδᾶ.																					
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ έτους 1937	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Εἰδη καλλιεργείας</th> <th>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</th> <th>"Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμας</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Σιτηρά</td><td>5.400.000</td><td>2.980.000.000</td></tr> <tr> <td>"Οσπρια</td><td>270.000</td><td>146.000.000</td></tr> <tr> <td>Δασανιά, Γεώμηλα</td><td>170.000</td><td>230.000.000</td></tr> <tr> <td>Κατνός, Βάμβαξ</td><td>225.000</td><td>2.350.000.000</td></tr> <tr> <td>Αμπελοί</td><td>165.000</td><td>146.000.000</td></tr> <tr> <td>Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια</td><td>—</td><td>26.000.000</td></tr> </tbody> </table>	Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	"Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμας	Σιτηρά	5.400.000	2.980.000.000	"Οσπρια	270.000	146.000.000	Δασανιά, Γεώμηλα	170.000	230.000.000	Κατνός, Βάμβαξ	225.000	2.350.000.000	Αμπελοί	165.000	146.000.000	Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	26.000.000
Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	"Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμας																				
Σιτηρά	5.400.000	2.980.000.000																				
"Οσπρια	270.000	146.000.000																				
Δασανιά, Γεώμηλα	170.000	230.000.000																				
Κατνός, Βάμβαξ	225.000	2.350.000.000																				
Αμπελοί	165.000	146.000.000																				
Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	26.000.000																				

Κτηνοτροφία Αριθμός ζώων ετους 1937	Βόες και άγνελάδες	Τπποι	Ημίονοι	Πρόβατα	ΑΙγες	Χοῖροι
	452 000	99 000	24 000	183 000	935 000	100,000
Νομοί	Έπιπλά- νεια εις τ. χλμ.		Πληθυσμός έν δλφ κατά τχλ.		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εις χιλιάδας)	
Κοζάνης	5 868	178.000	39	Κοζάνη 18, Γρεβενά 5, Σιάτι- στα 5, Πτολεμαΐς 9, Σέρ- βια 3,5.		
Καστορίας	1.680	47.000	28	Καστορία 10.		
Φλωρίνης	1.870	70.000	37	Φλώρινα 12.		
Πέλλης	2.616	117.000	45	Εδεσσα 15, Γιαννιτσά 20, Αρ- δέα 4.		
Ημαθίας	1.688	97.000	57	Βέροια 25, Νάουσα 13.		
Πιερίας	1.544	86.000	56	Κατερίνη 32.		
Κιλκίς	2.614	90.000	34	Κιλκίς 11, Γουμένισσα 5.		
Θεσσαλο- νίκης	3.440	460.000	134	Θεσσαλονίκη 217, Δαγκαδᾶς 8.		
Χαλκιδικῆς	2.988	77.000	25	Πολύγυρος 4, Αρναία 3.		
Σερρῶν	4.052	222.000	35	Σέρραι 37, Νιγρίτα 9, Σιδηρό- καστρον 8, Ζίχνα 4.		
Δράμας	3.502	120.000	34	Δράμα 33, Δοξάτον 5, Ηροσω- τσάνη 7.		
Καβάλας	2.170	136.000	63	Καβάλα 42, Πράβιον 5, Χρυ- σούπολις 5.		
Αγιον Ορος	340	3.086	9	Καρυαι.		
Ολη ή Μακεδονία	34.356	1.700.000	—			

4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; — 2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὃπου διασταυρώνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμόν, ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐβρου. Περίγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὁ Ἐβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. — 3. Ποία εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

A'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἔκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἔως τὴν Προποντίδα καὶ ἔως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἴμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

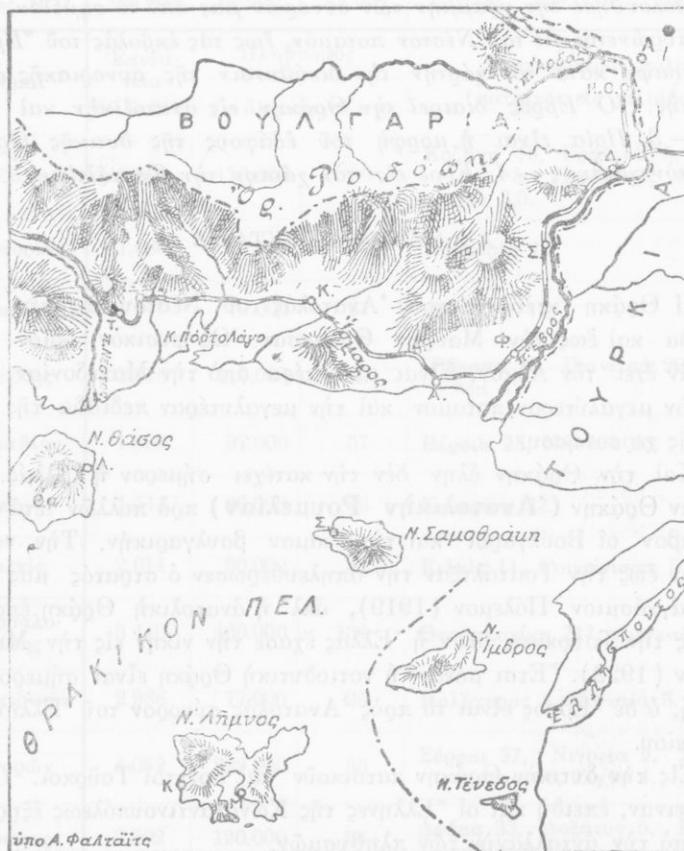
Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βροείαν Θράκην (*Ἀνατολικὴν Ρουμελίαν*) πρὸς πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν βουλγαρικήν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἔως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν διστρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ᾽ ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, δταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἔτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον ἡλληνική, διὸ δὲ Ἐβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἀρχετοὶ Τοῦρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

B'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους διμοιάζει μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὁροσειρὰ (*Ροδόπη, Ἰσμαρός*) ἔκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξύ των ἐν λεκανοπέδιον, τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς.

Πρός Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν δῆποίαν διαρρέει ὁ Ἔβρος ποταμός. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποταμὸς ἔχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι’ αὐτὸν ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ σπου-

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης (Κλῆμαξ 1: 2.000.000).

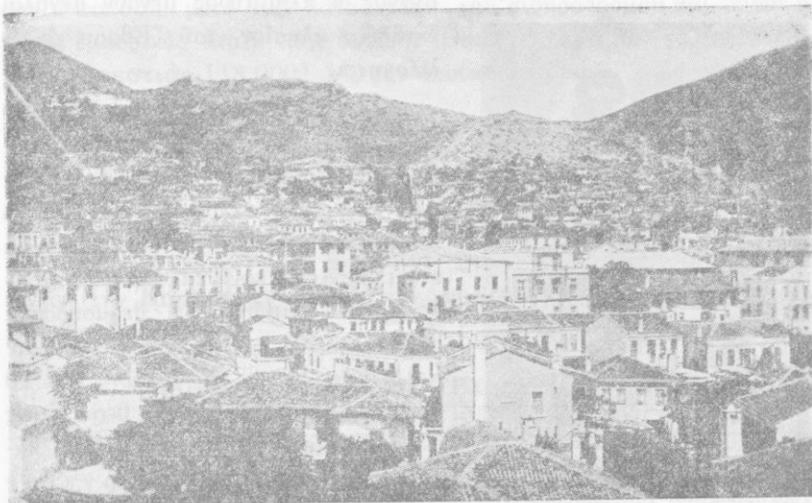
δαίαν δόδον, τὴν δῆποίαν ἀκολουθεῖ καὶ δ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανούπολεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺ ἔχουν καὶ αἱ δροσειραί, καὶ εἶναι ὅμαλη. Μόνον εἰς ἐν μέρος εἰσχω-

ρεῖ ή θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ **Πόρτο Λάγου**. Ἡ εἴσοδός του εἶναι στενή· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, δὲ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον ἰχθυοφεύον.

Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Ἡ περιοχὴ τῆς Ροδόπης. — Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἣ δποίᾳ ἔχει τὸ ἔδιον ἐδ α-

107. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης.

φος μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἔδιον κλῖμα (ἡπειρωτικόν). Δι’ αὐτὸν καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἴδια ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ **Ξάνθη** (27.000 κάτ.) καὶ ἡ **Κομοτινὴ** (32.000). Πρὸ πάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ δποίᾳ εἶναι περιζήτητα. Ἄλλη περιοχὴ τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφοριωτάτη καὶ παράγει πολλὰ σι-

τηρού (σῖτον, σίκαλιν, κοιθήν), λαχανικά καὶ ὀπωρικά. Αἱ πόλεις αὖται εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης- Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγον. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἔξαγον πολλὴν ξυλείαν.

2. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἔβρου.— Εἰς τὸ θρακικὸν βαθύπεδον ὁ Ἔβρος ἔκαμε βαθείας προσχώσεις. Τὸ δὲ αφός του εἶναι στρωμένον μὲ μαλακὴν καὶ εὐφορὸν γῆν. Αἱ προσχώσεις αὗται ἔξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηνθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συγχρήτικας δὲ πλημμύρας μένουν μεγάλαι ἐπτάσεις πλησίον τοῦ Ἔβρου ἀκαλλιέργητοι.

108. Χωρικὴ τοῦ Διδυμοτείχου ζυγίζει μὲ ἐγχωρίαν ξυλίνην ζυγαράν.

παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ὑγρὰ καὶ βαλτώδη μέρη εὑδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ωύζι καὶ τὸ σησάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἔβρου εὑδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὀρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα της, δύως ἀλλοῦ ἔχουν τὸ ἀμπέλι. "Οπως δὲ ἀλλοῦ κατὰ τὸν τρυγητὸν ὄλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτά, κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τρέχουν εἰς

τοὺς μορεῶνας, διὰ τὰ κόψουν φύλλα καὶ τὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

‘Η δυτικὴ Θράκη ἔχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μετάξης εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ Σουφλὶ μάλιστα (8.000 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορὰ κουκουλίων, εἰς δὲ τὸ Διδυμότειχον (8.000) ὑπάρχουν καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμότειχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο ὁχυρωμένον μὲ διπλᾶ τείχη (δίδυμον τείχος). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερον ἡ Ἀλεξανδρούπολις (19.000 κάτ.), ἥποια ἐκτίσθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι καὶ ἡ Νέα Ὁρεστιάς (13.000), εἰς τὴν ὥποιαν κατοικοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

‘Η δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς τρεῖς νομούς: 1) τὸν νομὸν Ξάνθης μὲ ἔδραν τὴν Ξάνθην· 2) τὸν νομὸν Ροδόπης μὲ ἔδραν τὴν Κομοτινὴν καὶ 3) τὸν νομὸν Ἔβρου μὲ ἔδραν τὴν Ἀλεξανδρούπολιν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

	Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἔκτασίες εἰς στρέμματα	Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς			
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1936	Σιτηρά "Οστρια Δαχανικά, γεώμηλα : . . Καπνά Σησσι "Αμπελοι	1.330.000 60.000 63.000 230.000 90.000 34.000	842.000.000 36.500.000 71.000.000 480.000.000 25.000.000 40.000.000			
Κτηνοτροφία : Ἄουθμδς ζέφων ἔτους 1936	Βόες, ἀγελάδες καὶ βιούβαλοι	"Ιπποι "Ημίονοι Πρόβατα Αἴγες Χοῖροι				
	140.000	10.500	1.600	470.000	296.000	21.000

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δήφῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Ξάνθης	1.750	90.000	61	Ξάνθη 27.
Ροδόπης	2.586	105.000	41	Κομοτινή 32.
"Εβρου	4.249	141.000	33	"Αλεξανδρούπολις 19, Σουφλί 8, Διδυμόπολης 8, Νέα Όρεστιας 13.
"Ολη ἡ Δυτ. Θράκη	8.585	336.000		

'Ασκήσεις. — 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ὥστε τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ὥστε τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ χλωρὰ κονκόνια, ποὺ παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς δλην τὴν Ἑλλάδα, ἔζυγιζον 2.700.000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὗτὰ 600.000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν δὲ νομὸς "Εβρου. Τὴν ποσοστὸν ἀπὸ δλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν; — 3. Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν. — 4. Διατί ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ ἡμιόνους 12 φορᾶς διηγωτέρους ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. — Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αίγαιον πέλαγος ποδὸς Βορρᾶν καὶ ποίας ποδὸς Αναστάτων; Ποία ξένη χώρα ἐκπείνεται ποδὸς Ἀνατολᾶς τοῦ Αίγαιον; Ποῖαι νῆσοι κλείουν τὸ Αίγαιον ποδὸς Νότον; — 2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αίγαιον ποδὸς τὰ ΒΑ; Μὲ ποίας ποδὸς τὰ ΝΔ καὶ ΝΑ; — 3. Ποῖαι νῆσοι εὑρίσκονται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αίγαιον; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀρήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τονοζίαν; — 4. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αίγαιον. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Αίγαιον κατεῖχεν ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον ὅρομα τὰς διακρίνουμεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Ἀλγαῖον πέλαγος διμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευρὰς τὸ περιβάλλει ἔηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευράν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα - Ἀντικύθηρα - Κορίτη - Κάσος - Κάρπαθος - Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸν φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαραγμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸν τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἦνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερὰ τοῦ Ἀλγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ἔηρά. Ἄλλ' ἡ ἔηρα αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔχαμηλώσειν, «ἔβούλιαξε» τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης ἐσκέπασσαν τὰ χαμηλότερα μέρῃ τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Ἀλγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Ἀλγαῖον πέλαγος, καθὼς εἴπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νήσους. Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τῷ πόλον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνονταν πολὺ τὰ ταξίδια. Ἐτσι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἔνωνται τὰς χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Ἀλγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοῖα εὑδίσκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. Ἐτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀλγαίου (Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα κ.τ.λ.).

Ἐπὶ πλέον τὸ Ἀλγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει τρεῖς φυσικὰς ἔξοδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐτσι τὸ Ἀλγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὅδον, ἡ διπούα συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέση τοῦ Ἀλγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιοτέρα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν διπούαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Α-

γαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικάς, εἰς ἀνατολικάς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ Θάσος (15.000 κάτ.), ἡ Σαμοθράκη (4.000), ἡ Λήμνος (28.000), ἡ Ἰμβρος (10.000) καὶ ἡ Τένεδος (3.000).

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι.

Ἐνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτά, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εὑδοκιμοῦν.

109. Σπίτι χωρικὸ τῆς Λήμνου μὲ «ἄξατα» (ξέωστην) καὶ «κουβούκλι» διὰ τὸν φούρνον.

Ἡ Θάσος καὶ ἡ Σαμοθράκη εἶναι πολὺ δρειναί. Τὰ βουνά των εἶναι ὑψηλὰ καὶ τὰ στολίζουν ὥραια δάση ἀπὸ πεῦκα, ποίνους, ἔλατα καὶ δρῦς. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι των, πρὸ πάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. ᩠ Θάσος ἔχει καὶ λευκότατα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ Παναγία καὶ ὁ Θεολόγος (2.500) καὶ τὰ Λιμενάρια (2.500).

Ἡ Λήμνος ἔχει βουνά χαμηλά, ἀλλ' εἶναι τελείως γυμνά ἀπὸ δάση· διότι οἱ κάτοικοι της τρέφουν πολλὰ ποίμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ συκῆ καὶ ἡ ἀμυγδαλῆ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθὴ καὶ βάμβαξ ἀρίστης ποιότητος. Ἐκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ Κάστρον (3.500). Εἰς τὴν νοτίαν πλευράν της ὑπάρχει ἔνας μεγάλος καὶ ἀσφαλής λιμήν, ὃ λιμὴν τοῦ Μούδρου. Αὐτὸς κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πολέμονς ἐχρησίμευσεν ὡς δομητήριον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Τένεδος, ἔχουν μὲν ἐλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ' ἀνήκουν τώρα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ἰμβρος παράγει τὰ ἵδια προϊόντα μὲ τὴν Λῆμνον, ἡ δὲ Τένεδος παράγει κυρίως οἶνον.

2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν Εὐβοιαν καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς βιορείας Σποράδας καὶ τὰς Κυκλαδας.

1. Ἡ Εὐβοια.

(165.000 κάτοικοι)

Μία στενὴ λωρὶς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εὐβοιαν ἀπὸ τὴν Στερεάν Ελλάδα, ὁ πορθμὸς τοῦ Εὔριπου. Τὸ πλάτος του εἶναι 40

110. Ἡ Χαλκὶς ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦ Εὔριπου ἥμερη τὴν κινητὴν γέφυραν
(ἀπὸ ἀεροπλάνον).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

μέτρων καὶ τὸ βάθος του $8\frac{1}{2}$ μέτρων. Δι' αὐτὸν κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μὲ τὴν ἀπέναντι ἔηράν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητή, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει ἔτσι ἀφή-

νει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὅμως ἐκεῖ ἔνα περίεργον φαινόμενον: ἐπὶ 6^{1/2} ὡρας τὰ νερὰ τρέχουν ώς ποταμὸς δρμητικὸς ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας 6^{1/2} ὡρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Διὸ αὐτὸ τὰ πλοῖα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἔως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερὰ καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. ⁷ Άλλως δὲν ἥμποροι νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται παλιό οἰα.

⁸ Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), η Ειρβοια δύοιαζει κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ελλάδα. Είναι μὲν δρεινή, ἄλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι η πεδιάς τῆς Χαλκίδος, η δόποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Ληλάντιον πεδίον, καὶ η πεδιάς τοῦ Ξηροχωρίου. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ ὅσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαΐαν, τὴν συκῆν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Εὐλεκτοὶ εἶναι οἱ οἴνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ὅλης τῆς νήσου.

Τὰ δοῃ τῆς Εὐβοίας εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (**Δίρφυς**, **Οχη**, **Κανδήλι**). Τὰ περισσότερα στολίζονται μὲ ὠραῖα δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποίμνια. Πρὸ πάντων η περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Αθηνῶν.

111. Χωρικὴ τῆς Αγίας Αννης, μὲ τὴν ιπολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.
(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

Καὶ δοκιτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας πολλά, καθὼς π.χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Αλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθὼς εἴδομεν, η Εὐβοια εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὔριπου πλη-

σιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν στερεάν, ὥστε μὲ μίαν γέφυραν ἔνωνται μὲ αὐτήν. Δι' αὐτὸ δῆλαι αἱ δόδοι τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλυτέρα τῆς πόλις, ἡ Χαλκὶς (26.000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται, εἴτε μὲ τὰ πλοῖα εἴτε μὲ τὸν σιδηρόδρομον, εἰς ἄλλας πόλεις, διότι ἡ Χαλκὶς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ὡραία πόλις μὲ δροσερὸν κλῖμα. Ἡ κίνησίς τῆς αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνονταν τότε εἰς τὴν Αίδηψὸν διὰ λουτρά.

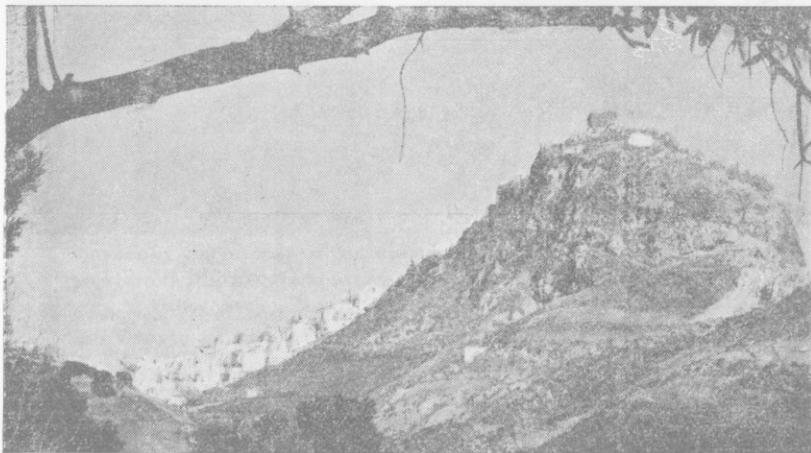
Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ Κύμη (4.000), ἡ Ἰστιαία (Ξηροχώριον) (5.000), ἡ Λίμνη (4.000), ἡ Ἄγια Άννα, τὸ Ἀλιβέριον (3.000), ἡ Κάρυστος (3.000).

Ἡ Εὔβοια ἀποτελεῖ ἴδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13.500 κάτοικοι)

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εὔβοιάς εὑρίσκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ με-

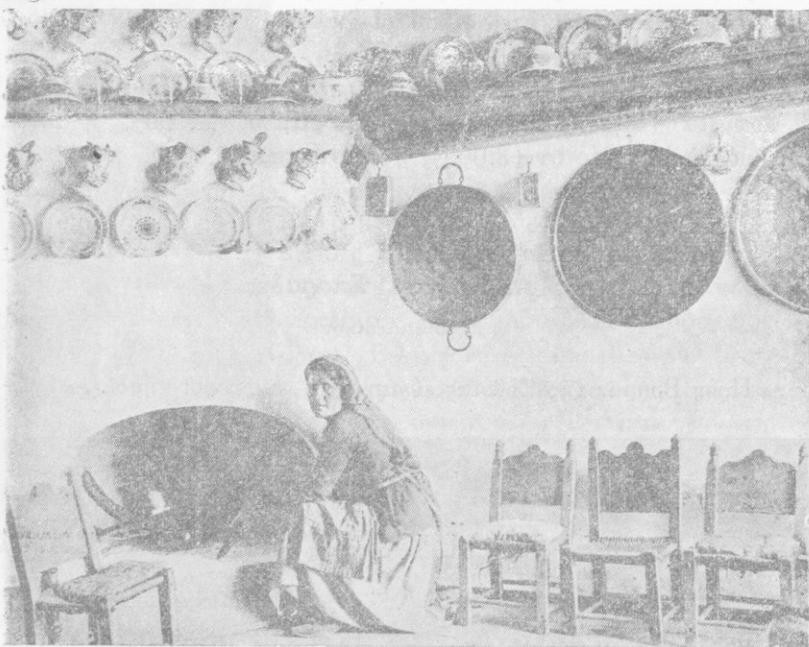

112. Ἀποψὶς τῆς Σκύρου.

γαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ Σκῦρος (4.000 κάτ.), ἡ Σκόπελος (3.500) καὶ ἡ Σκίαθος (3.500).

Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι βραχώδεις, ἀλλ᾽ ὅπου ὑπάρχει χῶμα εἶναι πολὺ εὔφοροι. Τὰ προϊόντα των εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ διπλωμάτα. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρὸν τῆς Σκύρου.

Ἡ Σκῦρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ δποῖα εἶναι μὲν

113. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲ τὰ ὁραῖα καὶ χαρακτηρι-
στικὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

μικρά, ἀλλ᾽ ἔχουν ὁραίαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθὼς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ὁραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν,
δίως τῶν ἀστακῶν.

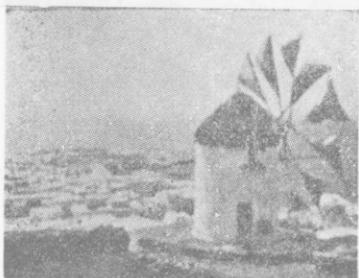
3. Αἱ Κυκλάδες.

(126.000 κάτοικοι).

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν ενφίσονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἴγαίου πελάγους κατέχουν;
2. Εὗρε τὴν νῆσον Σῦρον καὶ δρόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους.

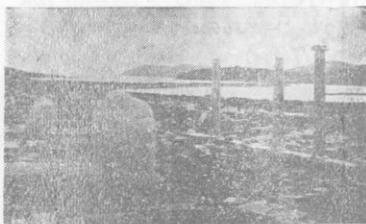
α') "Ο νομα.

Πλησίον τῆς Σύρου ὑπάρχει μία μικρὰ νῆσος, ἡ Δῆλος. Τὴν νησῖδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν ἐθεώρουν Ἱεράν, διότι ἐπίστευον, ὅτι εἰς αὐτὴν ἔγεννήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τοόπον τινὰ κύκλον γύρῳ εἰς τὴν Ἱερὰν νῆσον, δι' αὐτὸν τὰς ὀνόμασαν Κυκλάδας.

115. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὁραίους ἀνεμομύλους.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

ψυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἀνεμοί, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰ μάλιστα νήσους τὸ κλῖμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουν πηγαί, δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους μαζεύουν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

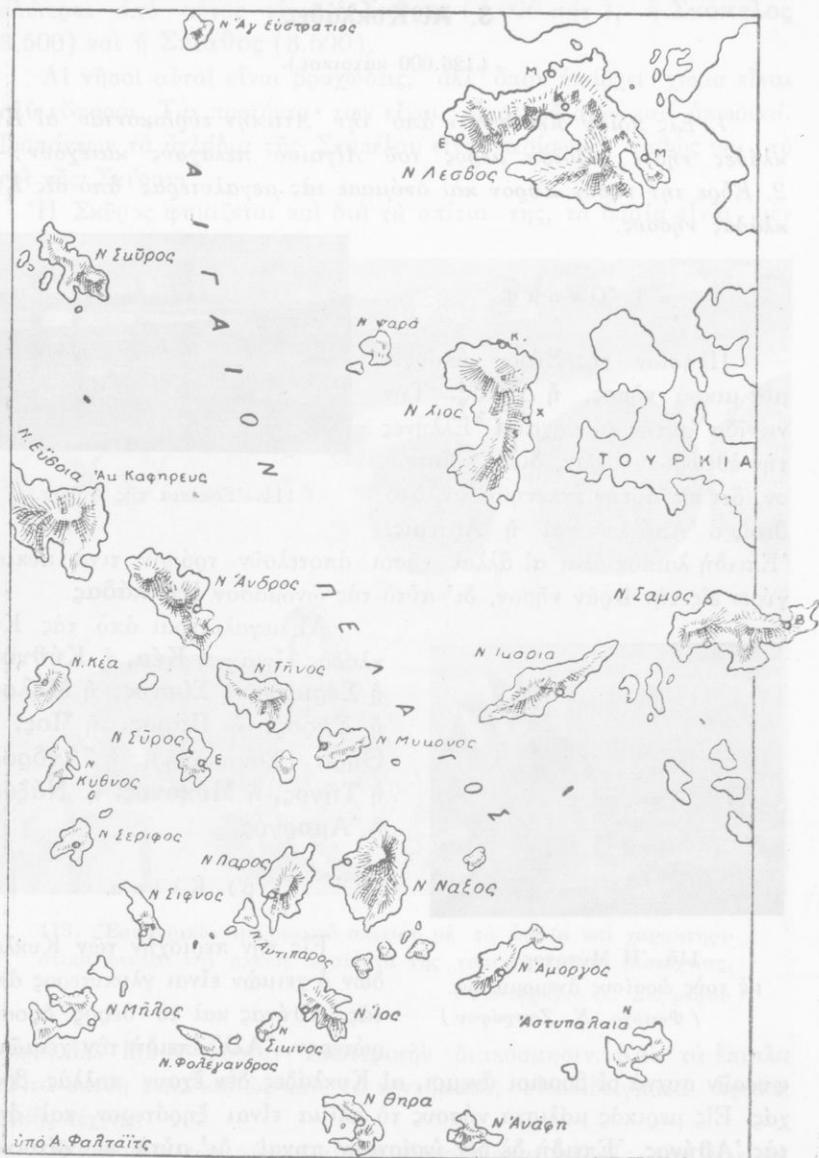

114. Ἐρείπια τῆς Δίηλου.

Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εἶναι: ἡ Κέα, ἡ Κύθνος, ἡ Σέριφος, ἡ Σίφνος, ἡ Μῆλος, ἡ Σῦρος, ἡ Πάρος, ἡ Ἰος, ἡ Θήρα (Σαντορίνη), ἡ Ἀνδρος, ἡ Τήνος, ἡ Μύκονος, ἡ Νάξος, ἡ Ἀμοργός.

β') Κλῆμα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὃ χειμῶν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερότερον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα

116. Χάρτης τῶν Κυκλαδῶν.

Εἰς τὰς Κυκλαδας ἐκτὸς τῆς ἑλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἔσπερι-
δοιειδῶν εὐδοκιμεῖ ἡ σταφιδάμπελος· τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν
Νάξον, τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλαδας.

γ) Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλαδες εἶναι δρειναι καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ
τοὺς κατοίκους των γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἄλιεῖς. Ὅσοι καταγίνον-
ται μὲ τὴν γεωργίαν καλλιεργοῦν τὴν κριθὴν καὶ τὸν σῖτον, τὰ ὅσ-

117. Ἡ Τῆνος μὲ τὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀερο-
πλάνον), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

πρια, ἵδιως τὰ φεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικὰ μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρώιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἴνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ μανδαρίνια τῆς Ἀνδρού, ἢ φάρα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοί ἀπὸ τοὺς κατοίκους εὑρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλὰ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα δρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἔξαγον σμύριδα, ἡ ὅποια εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθνον καὶ τὴν Σίφνον ἔξαγον μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα καλλι-

118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλαδας ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲ πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

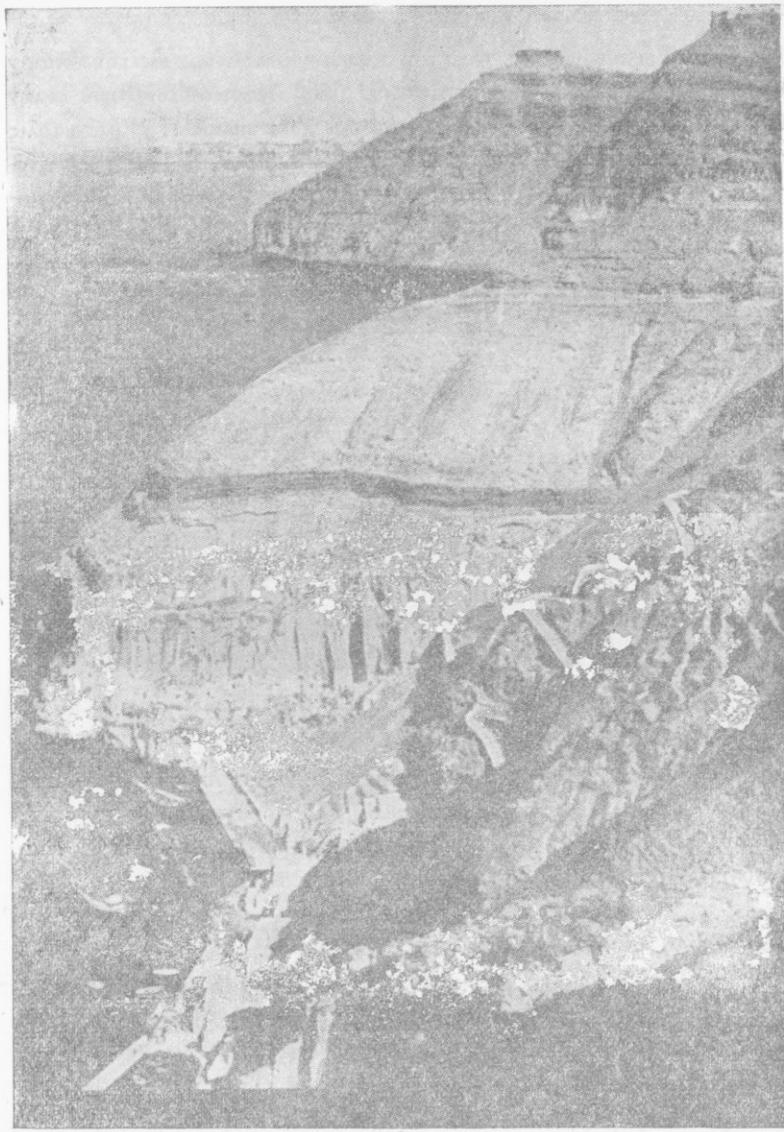
γῆς, ἀπὸ τὸ ὅποιον, ὡς ἀπὸ μίαν ἀέρια πνιγηρά κάποτε καὶ στάκτη καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ήφαίστειον ἐνεργεῖ ἢ εὑρίσκεται ἐν ἐνεργείᾳ. Αἱ τελευταῖαι του ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

δ') Ὁ πληθυσμὸς τῶν Κυκλαδῶν.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλαδας εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ Νάξος (20.000 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ Ανδρος (18.000), ἡ Τήνος (12.000), ἡ Πάρος (10.000), ἡ Μῆλος (5.000), ἡ Άμοργος (3.000).

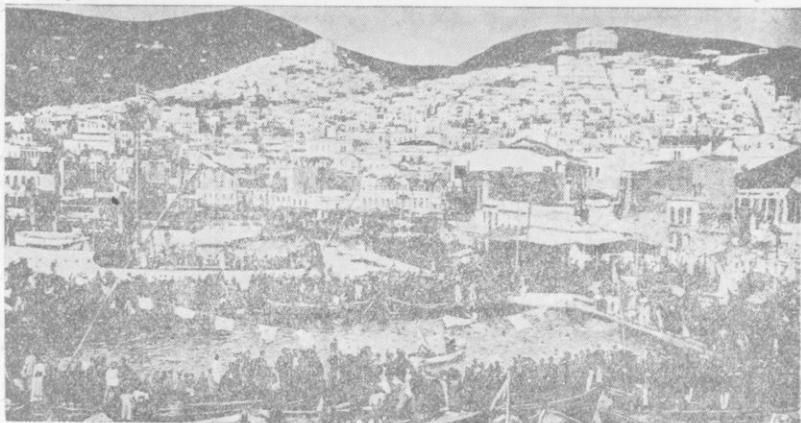
Περισσότερονς ὅμιως κατοίκους ἔχει ἡ Σύρος (28.000), ἡ ὅποια ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικήν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυκλαδας. Δι' αὐτὸν ἡ Ερμούπολις (17.000), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα ὄλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλαδῶν. Ἀλλοτε μάλιστα ὁ λιμὴν τῆς

Ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὁρυκτὰ τῶν Κυκλαδῶν εἶναι ἡ θηροαἴγοντας γῆ, τὴν ὅποιαν ἔξαγον εἰς τὴν Θήραν καὶ τὴν χοησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν τσιμέντων, πλίνθων κ.ἄ. Ἡ γῆ αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐλαφρὰ καὶ δύοιαζει μὲ στάκτην προηλθεν ἀπὸ παλαιὰς ἐκρήξεις τοῦ ἡφαιστείου στείρου, τὸ δύοιον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὑπάρχει ἐν ἀνοιγματικῆς ορούσης καπνοδόχον, βγαίνουν καπνὸς καὶ ἀέρια πνιγηρά κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτές ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ήφαίστειον

119. Ο λιμήν της Θήρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωρία μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διαπλένονται τὰ διάφορα στρώματα τῆς λάβας. (Φωτογραφία Νέλιν)

Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν ὅποιον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ἔνεα πλοῖα ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὀλιγότευσεν. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἔχει ναυπηγεία καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμό-

120. Ἡ Ἐρμούπολις.

πλοια, ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουργεῖα, βυζαντεψεῖα, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμίων κ.ἄ.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (10.000) ἔχει καὶ ἡ Θήρα, διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὔφορον καὶ εἶναι ὅλη κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. Αἱ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ Λέσβος (155.000 κάτοικοι), ἡ Χίος (67.000), ἡ Σάμος (60.000) καὶ ἡ Ικαρία (12.000).

1. Ἡ Λέσβος.

Ἡ Λέσβος, ἐνῷ κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοιας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἵση μὲ αὐτήν, διότι δὲν εἶναι τόσον δρεινή, ὅσον ἡ Εύβοια. Τὸ ὑψηλότερον ὅρος της, ὁ "Ολυ-

μπος, είναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου είναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὔφιορον, διὸ αὐτὸν ἡ νῆσος αὐτὴ ἡ μπορεῖ νὰ συντηρῇ πυκνὸν πληθυσμόν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ κλῖμα τῆς είναι γλυκύ, δῆλη ἡ νῆσος είναι πατάφυτος ἀπὸ ἑλαίας, πεῦκα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἑλαία φυτώνει μόνη της εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ δόλοκληρα δάση. Ωραίον θέαμα παρουσιάζουν πρὸ πάντων οἱ κόλποι τῆς Γέρας καὶ τῆς Καλλονῆς, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρὰ πολλά, ὅσποια, ἀφθονον ἑλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ είναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ δρυκτὰ (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (27.000 κάτ.) συγκεντρώνει δῆλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (7.000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἑλαιουργίας καὶ σαπονοποιίας. Πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι είναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: Ἡ Ἐρεσσός, ἡ Καλλονή, ἡ Ἀγιάσος, ἡ Μήδυμνα καὶ ὁ Πολύχνιτος (7.000), ὅπουν ὑπάρχουν σπουδαῖαι ιαματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκή.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος είναι περισσότερον δορεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ᾽ ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Διὸ αὐτὸν καὶ αὐτὴ ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν. Είναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοί της πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

Τὸ κλῖμα τῆς Χίου είναι γλυκύ. Διὸ αὐτὸν εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἑλαία, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ τὰ ἄλλα δρυοφόρα. Πρὸ πάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου (**Μαστιχοχώρια**) φύεται

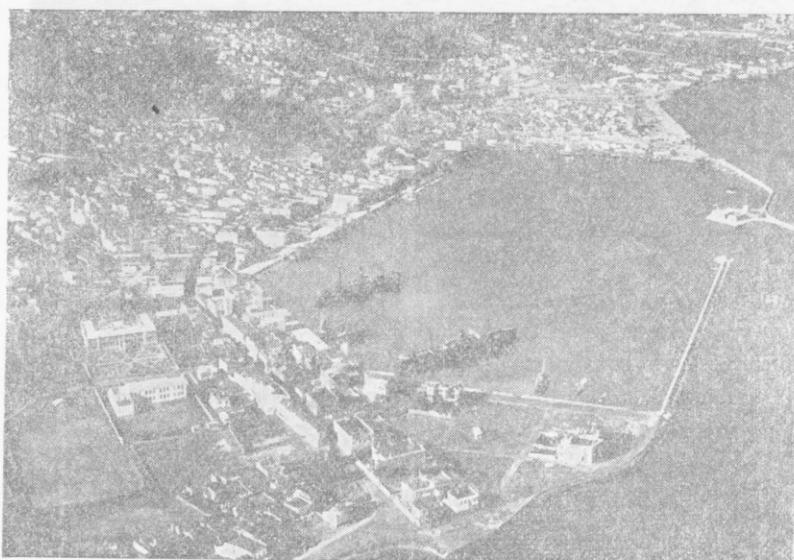

121. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον. (Ἐργον Τόμπου)

εν είδος σχίνου, ἀπὸ τὸ δόποιον ἔξαγεται ἡ περίφημος μαστίχα τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ὁραία πρωτεύουσα τῆς νήσου Χίος ἡ Χώρα (25.000 κάτ.), ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσιον ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νήσος ἔχει πολλάς, καθὼς τὰ Καρδάμυλα (5.500 κάτ.) καὶ τὴν Βολισσόν.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ δόποιος ἐπλούτισε μὲ τὸ ἔμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὅλοῦ, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὑρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι Οίνοῦσαι. Οἱ κάτοικοι των (2.500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὑρίσκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος Ψαρὰ μὲ 800 μόνον κατοίκους. Ἀλλοτε δύμως τὰ Ψαρὰ εἶχον πολυ-

άριθμον ναυτικὸν καὶ μὲ αὐτὸν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ "Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρ-
πολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Στενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μι-
κρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατώρθωσαν νὰ ἀπο-
κρούσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπεχείρησαν ν' ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν
νῆσον τῶν, διὰ νὰ καταπιέσουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸν ἡ Σάμος
ἀπὸ τὸ 1832 ἔως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀ-
πετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἡνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα
μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἔχει πυκνό-
τερον πληθυσμὸν (57.000). Ἀν καὶ ἔχει ὑψηλὰ ὅρη (Κερκητεύς,
1440 μ.), εἶναι ὅλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἔλαιωνας καὶ
ἄμπελους καὶ δάση πεύκων καὶ δρυῶν. Ποὸ πάντων καλλιεργεῖται ἡ
πεδιὰς τοῦ Μαραθοκάμπου. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ
ἐκλεκτά : οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεις : ὁ Λιμὴν Βαθέος (7.000
κάτ.), τὸ Καρλόβασι (5.000) καὶ τὸ Τηγάνιον (3.000). Ὁ λιμὴν
Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εὐδυχωρότερον
λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ
τὸ Καρλόβασι βυζοσοδεψεία.

4. Ἡ Ικαρία.

Ἡ Ικαρία κεῖται πρὸς δυσμὰς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπί-
μηκες, χωρὶς καλοὺς λιμένας. Εἶναι νῆσος δρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ
πεῦκα δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν
κατασκευὴν ἔυλανθρακῶν. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι δπω-
ρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ δύως
τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι διλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ικαρία ἔχει ὀλίγους
κατοίκους (11.000).

(Έπιφανεια: 2.680 τ. χλμ. Κάτοικοι: 122.000).

1. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὰς νήσους Ρόδον, Κάρπαθον καὶ Κάσον καὶ ὄνόμασε τὰς ἄλλας νήσους, αἱ δοποῖαι περιλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Σάμου. Εὗρε καὶ τὸ Καστελλόριζον. — 2. Εἶτα ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Κυκλαδας εὑρίσκεται τὸ σύμπλεγμα αὐτὸν τῶν νήσων; Ποῖον μέρος τοῦ Αἴγαίου πελάγους κατέχει τοῦτο; — 3. Ποία χώρα εὑρίσκεται πρὸς Α τῆς Δωδεκανήσου; — 4. Εὗρε τὸν κόλπον τοῦ Γέρερντα (ἀπέναντι τῆς Λέρου). Ποία μεγάλη γαυμαχία ἔγινεν εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα;

α') "Όνομα καὶ ιστορία.

Πρὸς νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἴγαῖον πέλαγος εἶναι ἐσπαριμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησίδων. Αὗται λέγονται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῶν ὄνομα νότιαι Σποράδες καὶ μὲ τὸ νεώτερον ὄνομα Δωδεκάνησος, διότι αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα, αἱ ἔξης: Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Χάλκη, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νῆσον, τὸ Καστελλόριζον (ἀρχ. Μεγίστη).

Ἡ Δωδεκάνησος ἐπὶ 640 ἔτη εὑρίσκετο ὑπὸ ζυγόν. Κατ' ἀρχὰς Φράγκοι κατακτηταί, κατόπιν οἱ Τούρκοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἰταλοί κατεῖχον τὴν Δωδεκάνησον, ἀν καὶ οἱ κάτοικοί της ἥσαν δλοι ἀνέκαθεν Ἐλληνες: ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, ὁ πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦτο Πάτμιος· οἱ Κάσιοι μὲ τὰ καράβια τῶν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐθνισιάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ Ψαριανοί.

Ἡ Ἰταλία τὸ 1912 ἀπέσπασε τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν δοποῖαν εἶχε τότε πόλεμον, καὶ κατεκράτησε τὰς νήσους, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἐπεδίωξε μάλιστα μὲ κάθε τρόπον νὰ ἔξοντισῃ τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν καὶ νὰ ἔξιταλίσῃ τὰς νήσους: ἀπηγόρευσε τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐλληνικῆς γλώσσης, ἔξωρισε τοὺς Ἐλληνας διδασκάλους καὶ προύχοντας, ἐφυλάκιζε τοὺς

ίερεις, ἀπηλλοτρίωνε τὰ εὗφορα μέρη τῶν νήσων καὶ ἐγκαθιστοῦσε ὸιταλοὺς ἀποίκους. Ἀλλ' οἱ Δωδεκανήσιοι παρὸ δὲ τοὺς τοὺς διωγμοὺς παρέμειναν Ἑλληνες τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν.

Τέλος τὴν 28ην Ὁκτωβρίου 1940 ἡ ὸιταλία ἐπετέθη δολίως καὶ κατὰ τῆς Ἐλλάδος, διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὅλόκληρον τὸ Αἰγαῖον. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ἀν καὶ ἦτο μικρότερος εἰς ἀριθμὸν καὶ ἀτελῶς ὀπλισμένος, ἐνίκησε τὰς ὸιταλικὰς μεραρχίας εἰς τὰ βουνά τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ κατεδίωξε τὸν ἔχθρὸν σχεδὸν ἔως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἄν οἱ Γερμανοὶ δὲν ἤχοντο μὲ τεραστίας δυνάμεις εἰς βοήθειαν τῶν ὸιταλῶν, ὁ στρατός μας θὰ ἔριπτε τοὺς ὸιταλοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ πρῶτος Ἑλλην ἀξιωματικός, ὁ εὐρών ἥρωϊκὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας τῆς Πίνδου ἦτο Δωδεκανήσιος: Ὁ Ἀλέξανδρος Διάκος.

Μὲ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν νίκην κατὰ τῶν ὸιταλῶν ὁ στρατός μας δὲν ἀπέκτησε μόνον ἄθανατον δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἔξησφάλισε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον ὸιταλικὸν ζυγόν. Μὲ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς ὸιταλίας (συνθήκη Παρισίων 1946) ἡ Δωδεκάνησος ἀπελευθερώθη καὶ τὴν 7ην Μαρτίου 1948 ἐνεσωματώθη εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

β') Κλῖμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλῖμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι πολὺ εὔκρατον: αἱ θερμοκρασίαι κατὰ τὸ θέρος δὲν εἶναι ὑψηλαί, διότι μετοιάζονται ἀπὸ τὴν αὔραν τῆς θαλασσῆς, ὃ δὲ κειμῶν εἶναι ὄψιμος καὶ πολὺ γλυκύς.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι προκαλοῦν μακρὰν περιόδον ἔηρασίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φέρουν πολλὰς βροχάς.

Ἡ Δωδεκάνησος δέχεται περισσοτέρας (σχεδὸν διπλασίας) βροχὰς παρὰ αἱ Κυκλαδες· δι' αὐτὸν αἱ μεγαλύτεραι νῆσοι (Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος) ἔχουν πολλὰ πηγαῖα ὕδατα καὶ σκεπάζονται μὲ ὁραῖα δάση πεύκων, κέδρων κλπ. Εἰς τὰ δάση τῆς Ρόδου βόσκουν καὶ πολλὰ ἔλαφια. Ἀλλ' αἱ βροχαὶ εἶναι φαγδαῖαι καὶ δι' αὐτὸν οἱ κείμαρροι, ποὺ σχηματίζονται, κατατρώγουν πολὺ τὸ ἔδαφος καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὴν γεωργίαν.

‘Ο χειμών είναι εύνοϊκὸς διὰ τὴν βλάστησιν’ εὐδοκιμοῦν πολὺ^ν
ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ^ν εἰς δὲ τοὺς κήπους τῆς Ρόδου
καὶ τῆς Κῶ ὁ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα δίδουν ὥριμους καὶ εὐχύμους
καρπούς.

γ') Ἐδαφος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῆς Δωδεκανήσου είναι, δπως καὶ
αἱ Κυκλαδες, δρειναί. Ὅπως ἔκει ἡ Θήρα, ἔτσι ἐδῶ ἡ Νίσυρος ἔχει
εἰς τὸ κέντρον τῆς κρατῆρα ἡφαιστείου, τὸ δποῖον ὅμως είναι τώρα
« ἐσθεσμένον ». Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Νισύρου, ὡς καὶ τῆς Κῶ καὶ
τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, συχνὰ δὲ αἱ νῆσοι
αὗται ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς.

Ἡ σύστασις τῶν πετρωμάτων ὅλων τῶν νήσων δὲν είναι ἡ ἴδια.
Ὑπάρχουν σκληρὰ πετρώματα (μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι) καὶ αὐτὰ
ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους δρεινοὺς δγκούς (Ἀττάβυρος εἰς τὴν Ρό-
δον, Δίκαιος εἰς τὴν Κῶν) ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μαλακώτερα πετρώ-
ματα (σχιστόλιθοι, ἀμμόλιθοι, φλύσκης, ἡφαιστειακοὶ τόφφοι, θη-
ραικὴ γῆ), τὰ δποῖα εύκολώτερα διαβιβώσκονται ἀπὸ τὴν βροχὴν
καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἀποσαμφροῦνται. Δι' αὐτὸν εἰς
πολλὰς νήσους, ὡς εἰς τὴν Ρόδον, Κῶν, Κάρπαθον, Λέρον καὶ Τή-
λον, αἱ κοιλάδες μεταξὺ τῶν βουνῶν καὶ αἱ ἀκταὶ (ἴδια εἰς τὴν Ρό-
δον καὶ Κῶν) σκεπάζονται μὲν παχέα στρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθησαν
ἀπὸ προσχώσεις καὶ είναι κατάληλα διὰ τὴν γεωργίαν

Δι' αὐτὸν ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῶν μεγαλυτέρων νήσων
είναι ἡ γεωργία, μολονότι οἱ κάτοικοι δὲν ἔδιδάχθησαν νεωτέρας με-
θόδους καλλιεργείας καὶ τὰ εἰσοδήματά των είναι μικρά. Καλλιερ-
γοῦνται τὰ σιτηρά, τὰ ὅσποια, προπάντων τὰ φεβίθια, τὰ λαχανικά,
ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα δπωροφόρα δένδρα
(ροδακινέα, βερυκοκκέα κ.λ.π.).

Ἡ Νίσυρος είναι καταπράσινος ἀπὸ τὰς ἐλαίας καὶ τὰς ἀμυγδα-
λᾶς. Τὰ ἀμύγδαλα είναι ἐπίσης τὸ κύριον εἰσόδημα καὶ τῶν κατοί-
κων τῆς Τήλου. Νοστιμώτατα είναι καὶ τὰ μανταρίνια τῆς Καλύ-
μνου καὶ γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἀπὸ αὐτά.

Μερικαὶ ὅμως ἀπὸ τὰς νήσους, ὡς ἡ Κάλυμνος, ἡ Σύμη, ἡ
Χάλκη, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Κάσος, τὸ Καστελλόριζον, είναι πολὺ πε-

τρώδεις. Δι' αυτὸν ὁ πληθυσμός των καταγίνεται περισσότερον εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἀλιείαν καὶ μάλιστα τὴν σπογγαλιείαν. Ἐκατοντάδες σπογγαλιευτικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς πλέουν τὸ θέρος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασίαν των. Δι' αὐτὸν ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου καὶ ἔξαγει τὰ 25% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σπόγγων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ποιότης τῶν σπόγγων εἶναι ἀρίστη, πωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲν καλὴν τιμήν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν βιοσκῆν τῶν σπομνίων καὶ τὴν τυροκομίαν, ὡς καὶ τὴν μελισσοκομίαν καὶ σηροτροφίαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των διάφορα ὄρυκτά, καθὼς χρώμιον, σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, λευκόλιθον κλπ. Ἀπὸ τὴν Νίσυρον ἔξαγεται θεῖον, ἀπὸ τὴν Κῶν θηραϊκὴ γῆ, ἀπὸ τὴν Κάσον γύψος. Ἀλυκὴ ὑπάρχει μόνον μία εἰς τὴν Κῶν.

δ') Ο πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου.

Ἡ Ρόδος εἶναι $1\frac{1}{2}$ φορᾶς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, καὶ ἔνθεται πολὺ εὐφοριωτέρα ἀπὸ αὐτήν, ἔχει μόνον 55.000 κατοίκους. Ὁμοίως ἡ Κῶς ἔχει 18.500 κατοίκους, ἐνῷ ἡ Λευκάς, ποὺ ἔχει 1.σην ἔκτασιν μὲ αὐτήν, κατοικεῖται ἀπὸ 32.000 ψυχάς.

Καὶ ὅλοκληρος ἡ Δωδεκάνησος, ἡ δύοια τὸ 1912 εἶχε πληθυσμὸν 150.000, σήμερον ἔχει μόνον 122.000. Δηλαδὴ μέσα εἰς 32 ἔτη Ἰταλικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς τῶν νήσων ἀντὶ ν' αὐξῆσῃ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἥλαττάθη κατὰ 22%. Διότι πολλοὶ Δωδεκανήσιοι εἶχον ἔξορισθη ἢ ἀναγκασθη νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἰταλῶν. Ἔτσι ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι τόπος, ποὺ δουλεύει εἰς ἔνην κυριαρχίαν, ὅχι μόνον δὲν προοδεύει, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοδρομεῖ.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι ἡ Ρόδος, ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ Κῶς (18.500 κάτ.), ἡ Κάρπαθος (7.500), ἡ Κάλυμνος (15.000), ἡ Ἀστυπάλαια (1.800), ἡ Κάσος (1.300), ἡ Τήλος (1.100), ἡ Σύμη (4.000), ἡ Λέρος (6.000), ἡ Νίσυρος

(2.500), ή Πάτμος (2.700), ή Χάλκη (765), οι Λειψοί (865), τὸ Καστελλόριζον (663).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρόδου ἔχει 24.000 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον διλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ νέα πόλις ἔχει ώραίαν ρυμοτομίαν καὶ ώραίας οἰκοδομάς μὲ καταπρασίνους κήπους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρόδου εἶναι συγκεντρωμένα πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς Ρόδου εἶναι ὁ Ἀρχάγγελος (2.500), τ' Ἀφάντον (2.300), τὰ Τοιάντα (2.000), ἡ Κρεμαστὴ (2.000), τὸ Παραδείσι (1.500) καὶ ἡ ώραία Λίνδος. Διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της καὶ τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς τέχνης προσελκύει πολλοὺς περιηγητάς. Ἐχει δὲ δύο ἀριθμούματα καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν.

Περίφημος διὰ τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ διὰ τοὺς σπουδαίους ἀρχαιολογικούς της χώρους εἶναι καὶ ἡ Κῶς, ἡ πατοὶς τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου Ἰατροῦ τῆς Ἀρχαιότητος. Ἡ πρωτεύουσά της (8.000) ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ώραίους κήπους.

Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἥκμασε καὶ ἡ περίφημος Πάτμιος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ.

“Ολοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου εἶναι Ἕλληνες. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν ὑπάρχουν περὶ τὰς 6.000 Τοῦρκοι. Ἡ Δωδεκανήσος ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἑπαρχίας : 1) τῆς Ρόδου, 2) τῆς Καρπάθου, 3) τῆς Κῶ καὶ 4) τῆς Καλύμνου.

Ἀσκήσεις. — 1. Κατὰ τὸ 1946 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν καπνῶν 30.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν ἐλαῖων 2.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν σταφίδων 1.580.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν σπόγγων 1.550.000 δολλάρια. Ποίαν θέσιν εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατέχουν οἱ σπόγγοι ; — 2. Κυψέλαι ὑπῆρχον πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Δωδεκάνησον 30.000 παράγονται κατ’ ἔτος 146.000 χιλιόγραμμα μέλι καὶ 14.600 χρυσ. κηρόν. Ποία ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὲ βάσιν τὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν αὐτῶν εἰς τὸν τόπον σας ; — 3. Εἴρεται πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ρόδον (ἐπιφάνεια 1404 τ. χλμ. Κάτοικοι

55.180) καὶ πόσοι εἰς τὴν Κάλυμνον (ἐπιφάνεια 107 τ. χλμ. Κάτοικοι 14.737). Πῶς ἔξηγεται ἡ διαφορά ;

5. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ἡ Κρήτη.

(462.000 κάτοικοι)

1. "Ορισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης . — 2. Ποῖα πελάγη τὴν βροχέουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν ; — 3. Ορόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὸ ἀκρωτήριά των . — 4. Ποῦα εἶναι τὰ κυριώτερα δοῃ τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὄψος των ; Σύγκρινε τὸ ὄψος τῆς "Ιδης μὲ τὸ ὄψιν λότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας . — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Αηθαίος ποταμός ; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις : Χανιά, Ρέθυμνον Ἡράκλειον καὶ Ἀγιον Νικόλαον . "Ορισε τὴν θέσιν των .

123 - 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πόδες Α.

α') "Εκτασις. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν.

Ἡ Κρήτη μὲ τὰς νήσους, αἱ ὅποιαι εὑρίσκονται εἰς τὰ βορειοδυτικὰ (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικὰ αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἐν τόξον νησιωτικόν, τὸ

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν ὁροπέδιον τῆς νήσου.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

ὅποιον φαίνεται ὡς νὰ κλείῃ τὴν λεκάνην τοῦ Αἴγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἐγγίζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι’ αὐτὸν καὶ τὰ ὅρη τῆς Κρήτης, τὰ ὅποια ἐκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολής, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὅρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ δῷη τῆς Κρήτης (**Λευκά δῷη, Ἰδη, Δίκτη**) εἶναι ὑψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ Ἰδη, ἡ δποία λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2.450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ δροσειράν, τὰ δῷη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν δρέων φάκεις ὑπάρχουν ὑψηλαὶ διαβάσεις. Δι' αὐτὸν ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτᾶς γίνεται μὲν ἡμιόνοντος. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὁραιοτέρας τοῦ εἴδους.

Τὰ δῷη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὅμαλῶς. Δι' αὐτὸν ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἕνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**. Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ᾽ ἔχει ἀρκετὰ δροπέδια, καθὼς τὸ **Λασήνι** καὶ τὸν **Ομαλόν**, καὶ χαμηλὴ καὶ εὔφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν δποίαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ Ἰδη, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ δροσειρά. Δι' αὐτὸν καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, δ ὁποῖος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτήν.

β') Κλῖμα καὶ ὄντατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὐκρατὸν καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἔως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸν ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανέαι, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν Ἰδην καὶ εἰς τὰ Λευκά δῷη ζοῦν καὶ αἴγαγροι (ἀγρίμια).

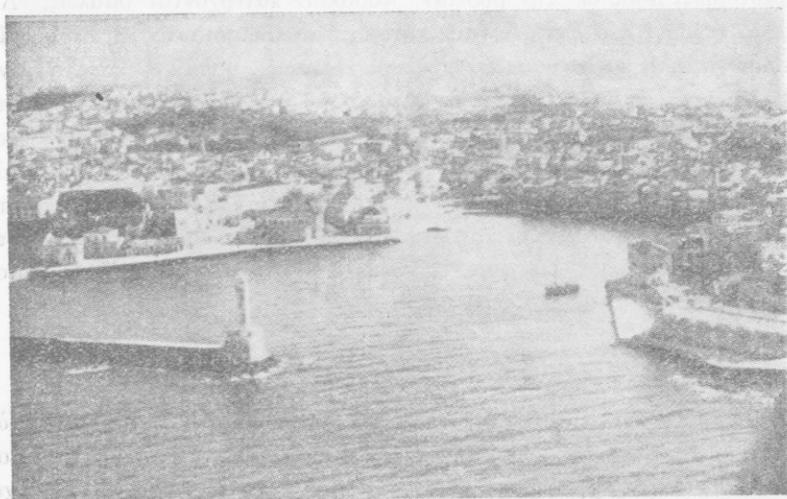
Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲν ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. Ὄλα τὰ κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἔξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸν γίνεται μεγάλη

έξαγωγή έλαιου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οἴνους, ἔσανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, δσπρια, πατάτες κτλ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

γ') Πόλεις. Ἰστορία.

Πόλεις μεγάλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν πλευράν : τὰ Χανιά (34.000 κάτ.), τὸ Ἡράκλειον (55.000) καὶ τὸ Ρέθυμνον

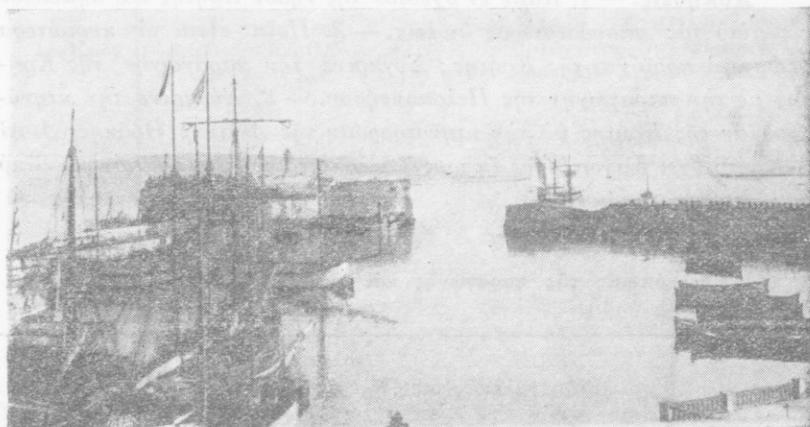
126. Τὰ Χανιά, ἡ ὥραία πρωτεύοντα τῆς Κρήτης.
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

(14.000). Τὰ Χανιά εἶναι ἔδοι τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ὁραίας ἔξοχάς. Τὸ Ἡράκλειον ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εὐφοριωτέραν περιοχήν, παρουσιάζει μεγαλύτεραν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἔχει καὶ μουσεῖον, εἰς τὸ δποῖον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν παλαιότατον κορητικὸν πολιτισμόν διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν Κνωσόν, εὑρέθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἐσώθη-

σαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κορήτην εἶναι ὁ **"Άγιος Νικόλαος**, ἡ Σητεία καὶ ἡ **'Ιεράπετρα**.

Εἰς τὰ NA τοῦ Ρεθύμνου εὑρίσκεται ἡ ἴστορικὴ μονὴ τοῦ **'Αρκαδίου**. Τὸ 1δ66 οἱ Κρῆτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ διάγονος καλογήρους τὴν μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον δύταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέσφιψαν τὴν πύλην τῆς

127. Ὁ λαμπήν τοῦ Ἡρακλείου (λαμπήν τεχνητός).

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

μιονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἄέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κορήτη κατὰ τῶν Τούρκων πολλάς. Ὁ πόλεμος δὲν ἐπανεν εἰς τὴν Κορήτην σχεδὸν ποτέ. Δι' αὐτὸ δὲ πληρυσμός τῆς μεγαλονήσου εἶχεν διγοστεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κορήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἦνώθη μὲ τὴν μητέρα **'Ελλάδα**. Ἀπὸ τότε ἡ Κορήτη προώδευσε πολύ. Δρό-

μοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εύρισκουν καλὴν ἄγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοι. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον συνέδεθη ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κορήτη ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς : 1) τὸν νομὸν Χανίων μὲ ἔδραν τὰ Χανιά· 2) τὸν νομὸν Ρεθύμνης μὲ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον· 3) τὸν νομὸν Ἡρακλείου μὲ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν νομὸν Λασηθίου μὲ ἔδραν τὸν Ἄγιον Νικόλαον.

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κορήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Ποῦα εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κορήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κορήτης μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — 3. Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κορήτης μὲ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θρακῆς. Διατί ἡ Κορήτη ἔχει διλιγοτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἡμιόνους ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Θρακήν;

δ') Ἐπισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κορήτης.

	Εἴδη καλλιεργείας		Καλλιεργούμεναι εἰς στρέμματα		Άξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
Γεωργικὴ παραγωγὴ	Σιτηρά		579.000		332.000.000	
παραγωγὴ	"Οσπρια		108.000		64.000.000	
ἔτους	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ. .		65.000		140.000.000	
1937	"Αμπελοί		162.000		160.000.000	
	Σταφίς		100.000		285.000.000	
	"Ελαιον		—		350.000.000	
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια		—		50.000.000	
	Κίτρα		—		16.000.000	
Κτηνοτροφία Ἀριθμὸς ζέφων ἔτους	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ημίονοι	Πρόβατα	ΑΙγας	Χοῖροι
1937	157.000	15.000	12.000	500.000	300.000	45.500

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δλφ	κατὰ τ.χλ.	
Εύβοιας	4.019	165.000	41	Χαλκίς 26, Ἰστιαία 5, Κύμη 4, Λίμνη 4, Κάρυστος 3, Σκόπελος 3.5, Σκιάθος 3.5.
Κυκλαδων	2.650	126.000	48	Ἐρμούπολις 17, Ἀνδρος, Τῆνος, Νάξος, Κέα, Μήλος, Θήρα.
Λέσβου	2.165	155.000	72	Μυτιλήνη 27, Πλωμάριον 6, Πολύχνιτος 7, Μήθυμνα 2, Κάστρον (Δήμου) 3.5.
Χίου	901	67.000	74	Χίος 25, Καρδάμουλα 5.
Σάμου	833	60.000	72	Λιμὴν Βασέος 6, Βαθὺ 5, Καρλόβασι 5, Μυτιληνοὶ 5, Ἀγιος Κήρυκος (Ἰκαρίας) 2.5.
Δωδεκανήσου	2.682	122.000	46	Ρόδος 24, Κάλυμνος 14, Κῦς 9, Λέρος 6, Σύμη 4.
Χανίων	2.400	126.000	52	Χανιά 34, Καστέλλι 2, Βάμος 1.
Ρεθύμνης	1.402	72.000	40	Ρέθυμνον 14, Ἀνώγεια 3.
Ηρακλείου	2.577	190.000	73	Ἡράκλειον 55, Ἀρχάναι 4, Ἀρκαλοχώρι 2, Ἀνω Βιάννος 2.
Λασηθίου	1.910	74.000	38	Ἀγιος Νικόλαος 3, Νεάπολις 4, Τεραπέτρα 5, Σητεία 4.
Αἱ νῆσοι Αἴγαίου	21.539	1.157.000		

2. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῷ αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἔξητάσαμεν ἔως τώρα, εἶναι ἐσπαρ-
μέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Ἀγαῖον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους
ενόισκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ἥ ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ
πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας δρο-
σειράς τῆς Ἐλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν της. Καὶ ὁ πυθ-
μὴν δὲ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπικαθηνται, δὲν προχωρεῖ
κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τούναντίον διλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους
ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ
μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκοίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4.400
μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος
τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεριάνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν
ἄκρον τῆς Ἐλλάδος ὑψώνετο μία μακροτάτη δροσειρά, ἥ ὁποία κα-
τόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς δροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω
ἀπὸ τὰ νερά καὶ ἀποτελοῦν τὰς Ἰονίους Νήσους.

Β'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

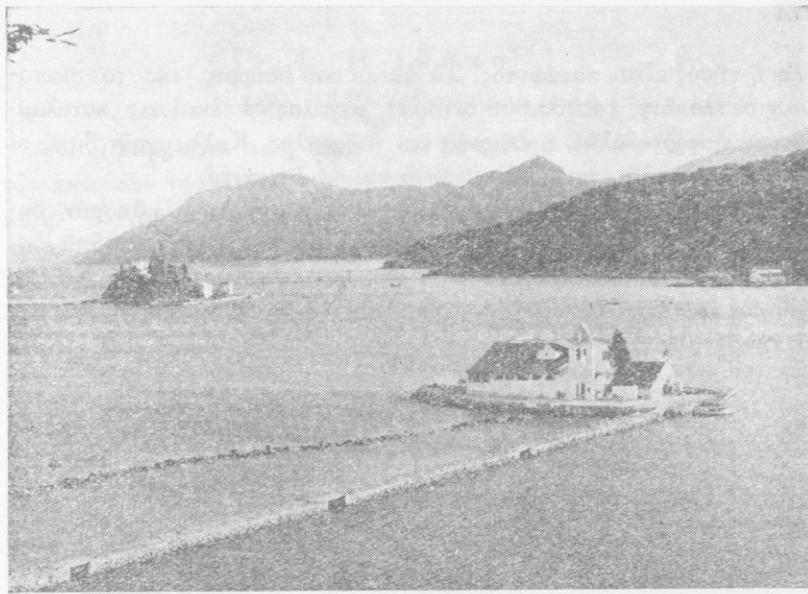
Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους εἶναι ἐπτά· δι’ αὐτὸ
καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν Ἐπτάνησος. Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι: ἡ
Κέρκυρα, οἱ Παξοί, ἡ Λευκάς, ἡ Ιθάκη, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζά-
κυνθος καὶ τὰ Κύθηρα.

1. Ἡ Κέρκυρα.

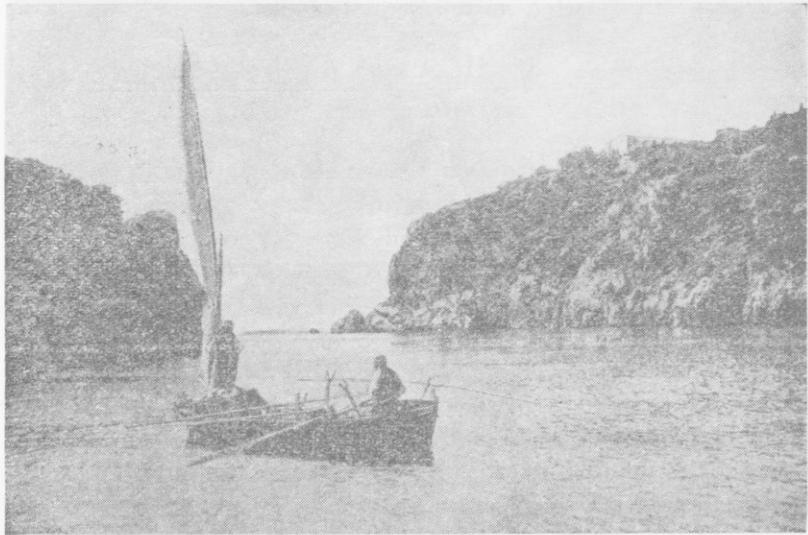
(102.000 κάτοικοι)

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου,
εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον της, τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει
πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ
ὑψηλότερον ὅρος της εἶναι κατά τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὅμηρον.
Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος),

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

129. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα τῆς Κερκύρας.

δλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ δῆμισυν τοῦ ἐδάφους της τὸ σκεπάζουν οἱ ἔλαιωνες (4.000.000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν δύναμις οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμητρα καὶ τὰ λαχαινικά.

Λόγω τῆς εὐφορίας της ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν· δηλαδὴ ἀναλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς ἓν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἑδαφούς της. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας;)· Ἐχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

“Η πρωτεύουσα της νήσου Κέρκυρα (35.000) έχει ώραιον και ασφαλή λιμένα. ”Έχει δὲ καὶ έργοστάσια έλαιουργίας, σαπωνοποίιας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ώραιάς ἔξοχάς της προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ παραθερισμόν. ”Έχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν δόδῶν.

2. Οι Παξοί.

(3,000 γάτοις)

Αἱ νῆσοι Παξός καὶ Ἀντίπαξος εἶναι μικραί, ἀλλ' ἔχουν ἀρκετούς κατοίκους, οἱ δποτοὶ ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἥλαιας. Ἡ κυνιωτέος πόλις λέγεται Γάϊος.

3. ^1H Λευκάς

(31.000 γάτοις)

Στενός πορθμός, ἔνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαονανίαν.

‘Η νῆσος αὐτὴ εἶναι δρεινή. Τὰ ὅρη της εἶναι ὑψηλά, αἱ δὲ παραλίαι της πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυραῖς) ἔχει ὑψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

‘Η ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ πολλὰ ἄμπελια. Τὰ κρασιὰ τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. ‘Η νῆσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὅσπρια. ’Έχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. ‘Η πρωτεύουσα Λευκάς (*ἢ Αγία Μαρίνα*) ἔχει 6.000 κατοίκους.

4. Ἡ Ιθάκη.

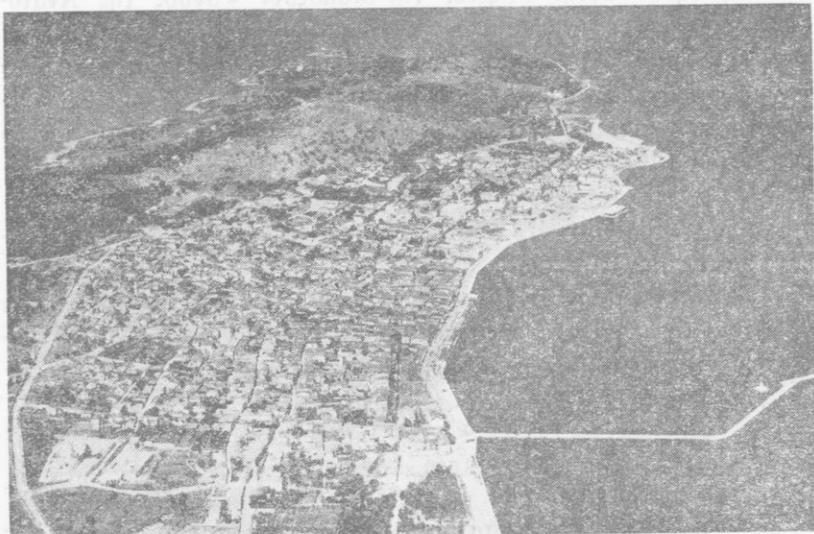
(8.000 κάτοικοι)

Ἡ Ιθάκη εἶναι πολὺ δρεινὴ καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς εἶναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκόμη μέρη. Ὁλίγον ἔλαιον καὶ ἐκλεκτὸν οἶνοι εἶναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ Βαθύ (κάτ. 3.000).

5. Η Κεφαλληνία.

(47.000 κάτοικοι)

Ἡ Κεφαλληνία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ περισσότερον δρεινὴ ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους. Τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς εἶναι ὁ Αἴ-

130. Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου)
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὅπερ. Συγκοινωνίας)

νος (ὑψος 1600 μ.), τὸν ὅποιον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἄνω σκεπάζουν ὥραια δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἕνας βαθὺς κόλπος, ὃ ὅποιος χωρίζει μίαν στενήν χερσόνησον, τὴν Πάλην.

Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι’ αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν εἶναι πολλά· τὰ κυριώτερα εἶναι: οἶνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔλαιον, σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὅσπρια (φακή). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὀρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ἔνειτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἔμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ Ἀργοστόλιον (9.000), τὸ δποῖον ἔχει ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ καθαροὺς δρόμους. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἶναι τὸ Ληξούριον (5.000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλης.

6. Η Ζάκυνθος.

(38.000 κάτοικοι)

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουν «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς», διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βρόχειον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ’ εἰς τὰ νοτιοανατολικά τῆς ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἐχει κλῖμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι’ αὐτὸ τῇ νῆσος εἶναι πολὺ εὔφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κάτ. κατὰ 1 τετραγ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον καθὼς καὶ ὅσπρια, σῖτον, λεμόνια κ.τ.λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποίιαν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἔχει 12.000 κατοίκους καὶ ὡραῖον λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ ἡ ὠραία φύσις τῆς νήσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα.

(6.500 κάτοικοι)

Ἡ νῆσος αὐτὴ εὑρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινή. Τὰ παράλιά της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ’ εἰς τὸ μέσον τῆς ἔχει ἐν ὑψηλὸν ὁροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμια καὶ ὀλίγα δημητριακά. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ὑπῆρχαν εὐτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἀγγλοί. Αὗτοι τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸν ὑπῆρχαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τοῦ ἑθνικοῦ μας Ὑμνον Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὄλφ	κατὰ τ.χμ.	
Κερκύρας	638	105.000	165	Κέρκυρα 31, Γάιος.
Κεφαλληνίας	752	47.000	63	'Αργοστόλιον 9, Δηξιούριον 5, Βάθο 3.
Ζακύνθου	408	38.000	93	Ζάκυνθος 11.
Λευκάδος	439	38.000	86	Λευκάς 6.5, Ἰθάκη 3.
Ίονιοι νῆσοι	2.237	228.000		

Άσκησεις. — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔως τὴν Κέρκυραν; — 2. Εὖρε εἰς τοὺς πίνακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλάδων καὶ σύγκοινέ τα μὲ τὰς Ἰονίους Νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ 1936 ὑπῆρχον 510 ἵπποι καὶ 5.000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους 7.370 ἵπποι καὶ 1450 ἡμίονοι. Πῶς ἔξηγεται αὐτὴν τὴν διαφοράν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Ἐκτὸς τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὅποιαι, καθὼς εἰδούμεν, ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἄλλη ἑλληνικὴ νῆσος ἀνήκει ἐπίσης εἰς ἔνον κοάτος, ἡ **Κύπρος**.

Ἡ Κύπρος.

(9.300 τετρ. χιλιόμετρα, 450.000 κάτοικοι)

Ἐλεῖς ποιὰν διεύθυνοιν ἀπὸ τὴν Λαδεκάνησον εὑρίσκεται ἡ Κύπρος; — 2. Εἰτε ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου εὑρίσκεται αὕτη; — 3. Ὁνόμασε τὸν μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὅψηλότερα ὅρη τῆς; Σύγκρινε τα μὲ τὰ ὅρη τῆς Κορήτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὁνόμασε τὸν μεγαλυτέρους ποταμούς τῆς. — 7. Ὁρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων: Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Λάρναξ, Λεμεσός, Κυρήνεια. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν;

α') Ἐκτασις. Μορφὴ τοῦ ἑδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Κορήτην, ἀλλ᾽ ἔχει ὀλιγώτερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ ὁροσειραὶ ἔκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς ἡ μία εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν (**Πενταδάκτυλον**) καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν νοτίαν (**Ολυμπος**, ὅψις 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ολύμπου. Ἡ κορυφὴ του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὁροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὅποια λέγεται **Μεσσαριά**. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενή, ἀλλὰ πεδινή.

β') Κλῖμα καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺν θαλάσσιον κλῖμα, τὸ ἐσωτερικὸν δμως ἔχει θέρος πολὺ θερμόν. Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλάς, συχνὰ δὲ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Ἐνφορωτάτη εἶναι πρὸ πάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριᾶς, ἡ

ὅποια παράγει σίτον, κοινήν, ἔλαιον, βάμβακα, λίνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κονιμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἔξαγωγὴ τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὄνομαστοί εἶναι οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου, ἡ ὅποια ἔχει καὶ πολλὰ ὄφη καθάρα, καθὼς χαλκόν, ἀμίαντον κ.ἄ.

γ') Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Μεγαλύτερα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ Λευκωσία (35.000 κάτ.), ἡ ὅποια ενδισκεται^{ται}, εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ ὅποια ἔχει καὶ ὠραῖον δημόσιον κῆπον καὶ πολλὰ κοινοτικὰ ἰδρύματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτωχοκομεῖον, ὁρφανοτροφεῖον κ.τ.λ.). Εἶναι ἔδρα τοῦ Ἀγγλου Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς καὶ τοῦ "Ελληνος Ἀρχιεπισκόπου.

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς τὴν Ἀμμόχωστον (16.000). Αὕτη διασώζει λείφανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγκούστα.

Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ Λεμεσός, ἡ ὅποια ἔχει 22.000 κατ. μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικὰς σχολὰς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ Λάρναξ (15.000 κάτ.), μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἱερατικὴν σχολήν, ἡ Κυρήνεια (3.000) μὲ ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθε-

131. Χωρικὴ τῆς Κύπρου.

ναγωγεῖον, τὸ Κτῆμα (6.000). Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀνέρχονται εἰς 626.

δ') Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

Ἄν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακονσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Κύπρος διετήρησε τὸν ἑλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμὸν τῆς μόνον τὸ ἐν πέμπτον εἶναι ἔνοι, δηλ. Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἐβραῖοι. Ὄλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι (380.000) εἶναι "Ἑλληνες.

Οἱ Ἀγγλοί κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἑτῶν. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προόδους, διότι δὲν ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἔνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, καὶ μίαν ήμέραν αἱ ἐλπίδες των θὰ ἐκπληρωθοῦν.

132. Χωρικὸ σπίτι τῆς Κύπρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

A'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μέ ποῖα κράτη συνυφεύει ἡ Ἑλλὰς πόδες Β καὶ πόδες Α; Περίγραψε τὴν μεθόδιον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Α πόδες Α.—2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1920; Ποῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις μένουν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; Ποῖαι ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ἔνα κράτη;—3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ;—4. Ποία χώρα ενδισκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου; Ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ιονίου καὶ ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κορινθίης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου;—5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήσησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Ευρώπης ενδισκεται.

‘Η Ἑλλὰς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ οποία λέγεται καὶ Βαλκανικὴ ἢ Χερσόνησος τοῦ Αἴμου. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος ενδιάσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκον τῆς Εὐωνόπης.

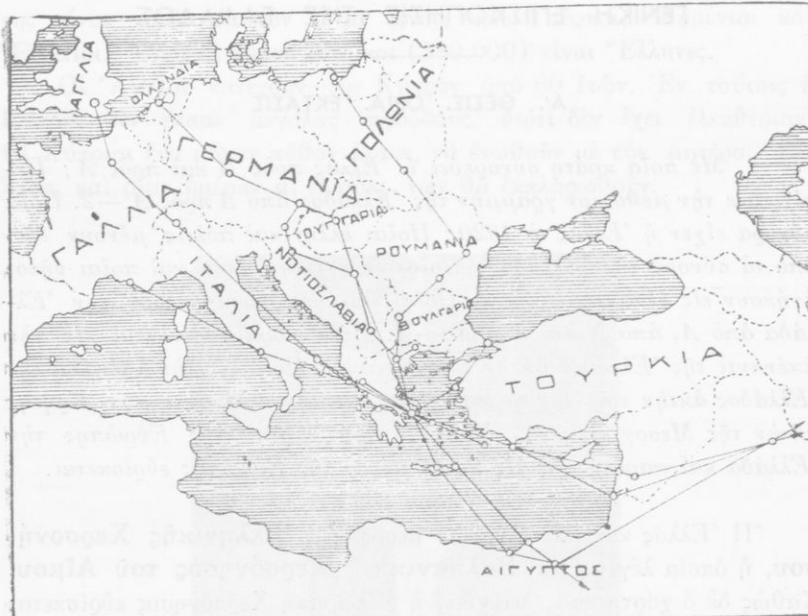
¹ Η δροθετική γραμμή της Ἑλλάδος δεικνύει ὡς ποῦ ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Κοάτος μαζ.

Σήμερον δ Ἐβρως ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Αἱραι τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ διάγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς ἔφθανεν ἦως τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἦως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ὁμοίως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν βόρειον Ἡπειρον, τὴν διοίαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία, μολονότι δ στρατός μας ἔγραψε τὸ 1940-νέας σελίδας δόξης εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὲ

τὴν συνυθήκην τῶν Παρισίων (1946) μόνον ἡ Δωδεκάνησος ἦλευθεροδόμη.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίου 132.000 τ. χλμ.² Απὸ αὐτὰ 107.000 τ. χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 25.000 τ. χλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ δοπία τὴν περιβάλλει ἀπὸ

133. Ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ συγκοινωνίαι.

τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα :

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχοντες ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετριάζοντες τὸ ψύχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους³ ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἔμπρος της ἀνοικτὴν τὴν θαλασσίαν ὅδον, ἡ δοπία εἶναι εὐθηνή. Ἐτσι ἡ Ἑλλὰς ἡμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊ-

όντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ, τι χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης· διότι εύρισκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὗξεινον Πόντον. Δι’ αὐτὸν οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της καταγίνονται μὲ τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἄπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εύνοϊκὴ διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

B'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὁνόμασε τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὑψος ἄνω τῶν 2.000 μ., καὶ κατάταξέ τα κατὰ τὸ ὑψος των. — 2. Ποίαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὅρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν τὰ ὅρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαν πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος δύοιαζουν μὲ λεκάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἥσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πᾶς τὰ νερά των ἔχονται εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὅρη, ἀλλ’ ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παρόλια δύμαλά, ἀλλὰ καὶ παρόλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους της.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς προηλθεν ἡ ποικιλία αὐτή, πρέπει νὰ μάθωμεν, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ ἔλληνικαὶ χώραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ ὅστερες φλοιόδες τῆς Γῆς.

Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖδα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐξωτερικόν της ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὥστε ὅλα τὰ ὄντα τῆς γῆς εἶναι λειωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὅποιον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπ’ ὅ, τι εἶναι ὁ

φλοιός είς ἔνα πορτοκάλι. Δηλαδή, ἀν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαιραν, ἡ δούια ἔχει ἀκτῖνα 1 μέτρου, δ φλοιός τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαιραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲ ἔνα μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

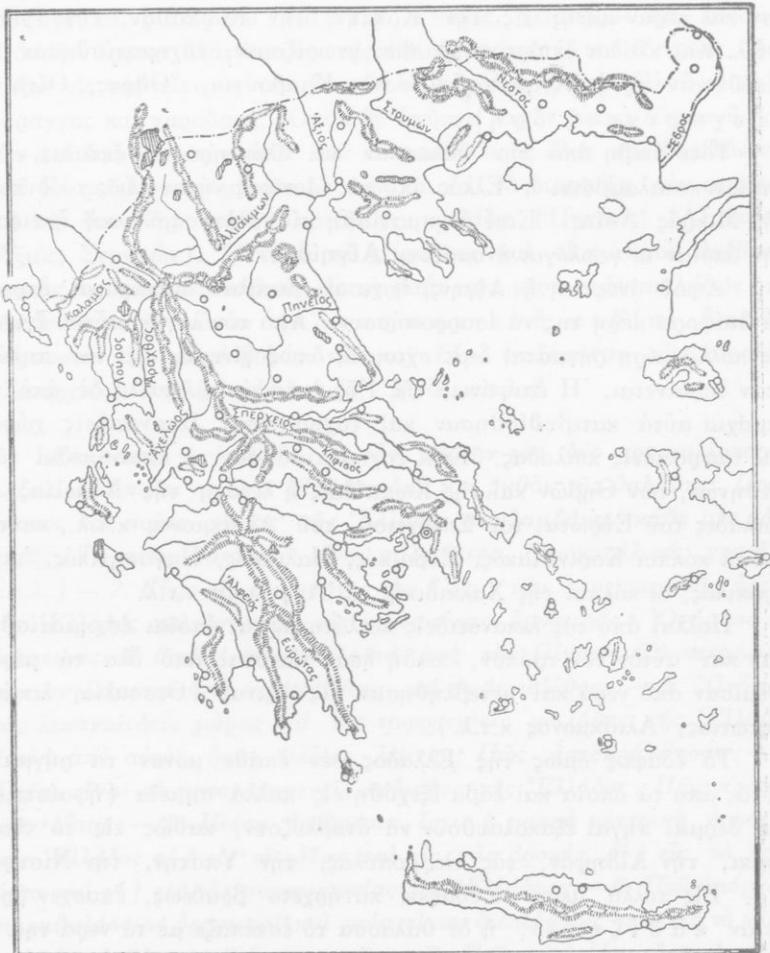
Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχή, κατά τὴν δούιαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ' ἦτο δῆλη ὡς μία σφαιρα ἀπὸ λειωμένα ὑλικά, τὰ δούια ἀκτινοβολοῦσαν, δπως δ λειωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμψεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος, ἀλλ' ἔπειτα, ἐνῷ ἐστρέφετο ὀλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἥρχισε νὰ ψύχεται καὶ δίλιγον κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἔνα λεπτότατον φλοιόν.
Ἐτσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

Ἡτο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμή, καθώς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἦτο γύρῳ της. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιόδον ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἥρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ὑδρατμοὶ καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἡσαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρώδεις, ὥστε τὰ νερά ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. Ἐτσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

Ἡ Γῆ ὅμως ἔξηκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῷ δ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, δσον εἶναι σήμερον. Δι' αὐτὸ οὗτος ἥρχισεν, ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρέῃ γνύεται καὶ νὰ κατακαθίζῃ, ἀλλοῦ δὲ νὰ φυτεύεται νέα ταΐς, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, δπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ἔργαίνεται. Ἐτσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαται γαῖαται ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, δπου εἶναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὄγκοι, οἱ δούιοι ἔξηλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν δῶς νῆσοι, μία ἐκεῖ δπου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλαδεῖς καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξύ Ὁλύμπου καὶ Ροδόπης.

Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἔως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομμύρια ἑτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὖτε ίζαν ἑκατομμύρια κογχύλια, ζωύφια, δστρακόδερμα. Ὅταν αὐτὰ ἀπέθησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχηματίζονται πυκνὸν στρῶμα ἀπὸ δσβεστώδη ὕλην (ἀσβεστολίθος). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρῶματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιόδον ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχηματίσαν πετρώματα (ἀμμο-

λίθους, ἀργιλικοὺς σχιστολίθους κ.τ.λ. "Ολα αὗτὰ τὰ πετρώματα, ἐπειδὴ ἐσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ὕδατα, λέγονται ὕδατοι γενῆ.

134. Αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος.

^ο Αφοῦ ἐπέρασαν ἑκατομμύρια ἔτῶν, ἔγιναν πάλιν μεγάλαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἦσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν

ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς "Αλπεις καὶ ἄλλα ὑψηλὰ δόρη (ἀλπικὰ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ὡς συνέχεια εἰς τὰς "Αλπεις καὶ αἱ ἔλληνες τοῖς ικαὶ ὁροσειραί, ἡ Πίνδος καὶ μακρὰ ἀλυσις τῶν ὑψηλῶν ὁρέων, τὰ δύοια συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὁρεινοί, καθὼς γνωρίζουμεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διευθυνσιν πρὸς Ἀνατολὰς (Χάσια - Καμβούνια, "Οδος, Οἴτη — πτυχωσιγενῆς ὁρος).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν δύοιαν καταλαμβάνει ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὰς "Ιονίους νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. "Ετσι ἐσχηματίσθη μία ἑλληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν δύοιαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν **Αἰγαίδα**.

"Αφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγαίς, ἥρχισαν μεγάλαι διατάραχαι· ἔπειτε τὰ διάφορα μέρη της νὰ ίσορροπτίσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη οῷγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, δταν ἡραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς κώφας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. "Ετσι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαΐδος, ἡ λεκάνη τῆς Αἰτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εύρωτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ., καθὼς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εὐβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Ἀμβρωσικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, δ Ἀργολικὸς κ.τ.λ.

Πολλαὶ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ δύοια ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἦσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερά καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπαθε μόνον τὰ οῷγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ δύοια καὶ λάβα ἔξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἡφαίστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αίδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Ὑπάτην, τὴν Νίσυρον κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἐπασχεν βραδεῖαν καθιζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγαίδος, τὸ δύοιον ἔξετείνετο ἀπὸ τὴν ἥπειροτεικήν "Ἑλλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. "Ολη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἐπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσεχώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασεν. "Εἶναι ἀπὸ τὰ νερά ἔμειναν μόνον τὰ ὑψηλὰ

μέρον ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους, τὰ οἱ οντα ὅδατα. Ρύακες, χείμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ δυοῖοι ἔρρεον ἀκατάπαυστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἄλλον στενάς καὶ ἄλλον πλατείας φάραγγας καὶ χαράδρας. "Οπου δὲ ὑπῆρχε τυχὸν σειρὰ λόφων ἢ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατώρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρέῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηγειός, 'Αλιάκμων, 'Αξιός, Στρυμών). "Επειτα οἱ χείμαρροι καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλοὺς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χώρων (προσχωσιγενῆ πεδία) ἢ τὰ ἔξεφόροτωσαν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερογείος, 'Αχελώος, 'Αλφειός, 'Αξιός κ.τ.λ.).

Ασκήσεις. — 1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάκας, αἱ δοῦται πρῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς; Τὰ πετρώματα των εἶναι παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.) — 2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωιγεῶν δρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ δνόμασε τὰς κυριωτέρας δροσειράς. Ὁνόμασε τὰς δροσειράς, αἱ δοῦται διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἀσβεστολίθους. — 3. Ὁνόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἡσαν ἄλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξηράνθησαν; — 4. Ποῖαι εἶναι αἱ προσχωιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὗται; — 5. Ποίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ δροσειρά τῆς Ἑλλάδος α') εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β') εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ') εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος; — 6. Ποῦ ὑπάρχουν παραθαλάσσιαι δροσειραὶ καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰ ὄδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — 7. Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ ποὺς τὴν θάλασσαν καὶ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος.—2. Εὗρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ δινόμασε τοὺς ποταμούς, οἱ ὅποιοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτού. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτούς; — 3. Περίγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ ἀπὸ τὰς πηγάς του ἕως τὴν ἐκβολήν του. — 4. Περίγραψε δμοίως τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Στρυμόνος. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἔσχηματισαν εἰς τὰς ἐκβολάς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖαι ποτάμιαι κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; Ὁρισε τὴν θέσιν ἑκάστης.

Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά: α') ἂν αἱ πηγαί του εἶναι ἀφθονοι, β') ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὅποιαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ') ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχήν του, εἶναι πολύ.

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἑδάφους, δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα φέονται ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

Ομοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφός των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἄξιός, Στρυμών, Ἔβρος).

Γενικῶς τὸ ὄντων ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἔξατμισις ὄντας. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερὰ πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν μαζὶ τὰ χρησιμοποιοῦν: α') διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων, καὶ β') διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους

καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἐργοστασίων (π. χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν Ἐδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ Ἔρκυνα εἰς τὴν Λεβίδειαν κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἐνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολάς του; Πότε ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἔκτασιν, διότι τὰ νερά των ἔκφεουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλάπτουν παρὰ ὡφελοῦν. Δι’ αὐτὸν τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποξηράνῃ τὰς λίμνας, αἱ δύοιαι εἶναι βατώδεις, π. χ. τὴν λίμνην τῶν Γιανιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα κ. ἢ.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

“Ολοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλῖμα. Π. χ. εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὅρεινά μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν. ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιὼν εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν· ἡ θερμοκρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως 32 ἔως 36 βαθμούς. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπὸ τὴν δυοσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὄνδωρ τῆς βροχῆς, τὸ δυοῖον πίπτει κατ’ ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὗται φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἀνεμοί καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ πόλεις εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ κατὰ ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας αὗτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυχρότερον; Ποία περιοχὴ δέχεται τὰς περισσότερας βροχὰς καὶ ποία τὰς ὀλιγωτέρας;

Πόλεις	Υψος άπο θαλάσσης	Μέση θερμο- κρασία			Διαφορά με- ταξὺ θερμο- κρασίας θερ- μοτάτου καὶ ψυχροτάτου μηνὸς	Μέσον ψυκτικῆς τοῦ ἔ- τους εἰς ἐκα- τοστόμετρα	Ἐπικρα- τεῖ ἄνε- μος
		Ιαν.	Τοῦ ἔτους				
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Αργοστόλ.	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,3	86	ΒΔ Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ.
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ιωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	18,8	126	ΒΔ.
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ.
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,8	77	Βόρειος
Θεοφύκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,7	44	ΝΔ.
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ.
Αθήναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ.
Ναύπλιον	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΑ.
Σύρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ.
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος

Από τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ότι ή ἐ πίδ ο α-
σις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα εἶναι μεγαλυ-
τέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Δηλαδὴ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα τὸ
θέρος εἶναι δροσερώτερον καὶ ὁ χειμῶν μαλακώτερος ἀπὸ τὴν ἀνατο-
λικήν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ ψυκτικό τῆς βροχῆς, τὸ δρόπον πίπτει καθ' ὅλον
τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόλις τὸ ημισυ
ἀπὸ τὸ ψυκτικό, τὸ δρόπον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

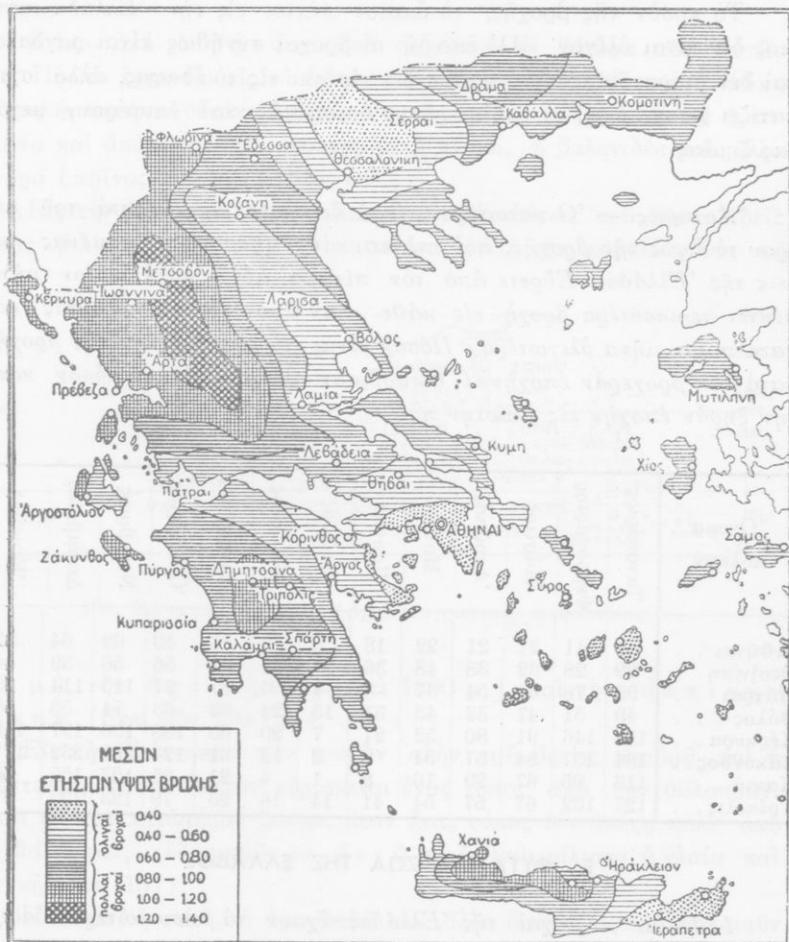
Θεομάτισσαν καὶ χειμῶνας ψυχρούς (κλίμα ή πειρωτικὸν)
έχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, ποὺ
εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν καὶ οἱ
ἄνεμοι, οἱ δρόποι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ
τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ δρόποι φυ-
σοῦν κανονικὰ καὶ λέγονται ἐπηρεάσεις (μελτέμια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ
δρόποι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ

τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ δύοιοι εἶναι ψυχροί· φυσοῦν δύμας τότε καὶ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ὑγροὶ ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπω-

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

φον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ δρέχει ἐκεῖ περισσό-

τερον παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει περισσοτέρους ποταμοὺς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ δόποιον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος δὲν εἶναι δλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι φαγδαῖαι καὶ δὲν διαρκοῦν πολὺ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ δόποιοι ρέονταν δρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημιάς.

Ασκησις. — Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὄψος τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὑρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσοτέρα φροντὶ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὗτὰς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα δλιγατέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὄψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (^{Οκτώβριον - Μάρτιον}) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἑκάστην πόλιν;

*Ονομα πόλεων	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	Απρίλιος	Μάϊος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτεμβρίος	Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος	Εποχές
Ἀθῆναι . .	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσσαλίη . .	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι . .	90	78	67	54	37	8	4	6	27	97	115	114	707
Βόλος . .	49	51	47	32	43	31	15	24	32	63	74	53	507
Κέρκυρα . .	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος . .	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά . .	113	95	67	29	16	8	1	4	21	35	127	155	666
Τρίπολις . .	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποῖαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ πλουσιώτερα δάση; — 2. Ποῖα φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς μας; — 3. Ποῖα ἀπὸ αὐτὰ εὐδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλῖμα; — 4. Ποῖα εὐδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἥπειρωτικὸν κλῖμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα· διὸ αὐτὸς αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ὅσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800—2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὅριον αὐτὸς ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ δεξύα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ βαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρῖνος, δάφνη, μύρτος κτλ.).

Εἰς τὴν Ἐλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζώνας βλαστήσεως, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως τὰ

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις).

800 μ.), τὴν ὁρεινὴν (ἕως τὰ 1800 μ.) καὶ τὴν ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν πλὴν τοῦ ὕψους ἐπιδρῶσις καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν δύοιαν ἐνόρισκεται ἔνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Υπεριστάται εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἔνας τόπος δὲν ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 137).

Ἡ ἐλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλῖμα· ἡ ἐλαία μάλιστα ζῆ εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἐσπεριδοειδῆ δὲ οὐδὲν ὅμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέρων θερμότητα καὶ ὑγρασίαν. Διὸ αὐτὸς εὐδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμὰ μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους)

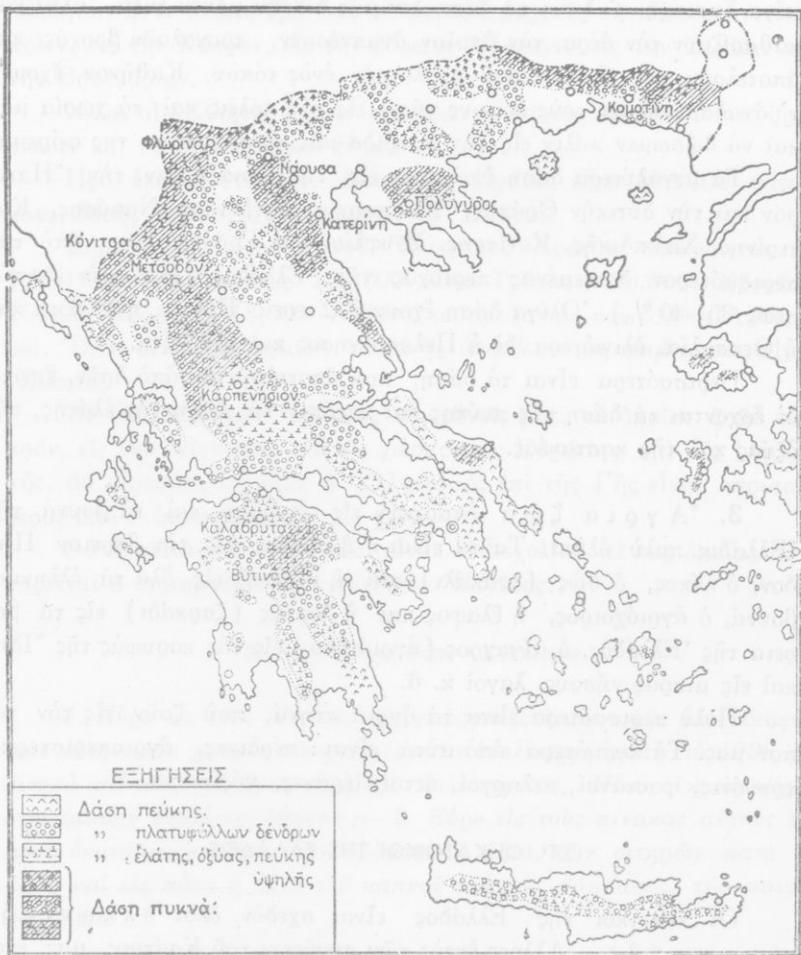
καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ νότια, τὰ δυτικὰ καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αιγαίωνας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ιονίου (εἰκ. 145).

137. Χάρτης τῶν περιοχῶν τῆς Ελλάδος, ὅπου φύεται καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἔλαια.

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάσην διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14%) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῷ ἀλλοῦ π.χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν τὰ 36% ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ ὅμως εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊά, οἱ ξυλούποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἦθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος.

διὰ τὰ ποίμνια των. Τότε κανεὶς δὲν τὸν ἡμιπόδιζε. Δὲν ἥξευραν ὅμως ποιὸν κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δέν-

δος ἀπὸ τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, ἥ βροχὴ δλίγον καὶ δλίγον παρέ-
συρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸν εἶναι
μέγα δυστύχημα· διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἄλλα καὶ
καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν διοῖν ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ
ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν
ν̄ ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μᾶς
καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπει-
ρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούστης, Κα-
τερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς
περισσότερον δασωμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώ-
σεως 35-40%). Ὁλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἡ Εἴβοια καὶ
ἡ Θεσσαλία, ὀλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα
δὲ ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς
δέξνας καὶ τῆς καστανέας.

3. Ἀγρια ζῷα ὑπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνὰ τῆς
Ἑλλάδος πολὺ δλίγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίν-
δον, δ λύκος, δ θώς (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς δλα τὰ ἐλληνικὰ
βουνά, δ ἄγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκάς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βό-
ρεια τῆς Ἑλλάδος, δ αἴγαγρος (ἄγριόγιδο) εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Ἰδης
καὶ εἰς μικρὰς νήσους, λαγοὶ κ. ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνά, ποὺ ζοῦν εἰς τὸν τό-
πον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: πέρδικες, ἀγριοπεριστεραί,
τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, λέοντες, κόρακες κ. ἄ.

ΣΤ'. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχεδὸν δλοι ἐλληνικῆς
καταγωγῆς. Ἀλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας ἐκα-
τοικοῦσαν καὶ Τούρκοι καὶ Βούλγαροι, προπάντων εἰς τὰς βορείας
ἐλληνικὰς χώρας, ἀλλ’ αὐτοὶ πρὸ 32 ἑτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.
Μόνον δλίγοι Τούρκοι (περίπου 100.000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς
τὴν δυτικὴν Θράκην.

Εἰς τὴν θέσιν των ἥλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν 1.225.000 ὙἘλληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Πόντον καὶ τὸν Καύκασον. Ἀλλὰ πολλαὶ χιλιάδες ὙἘλλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν βόρειον ὙἼπειρον, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

“Ολοι οἱ ὙἘλληνες ἔχομεν τὴν ἴδιαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἴδιαν φροντίδαν καὶ τὰ ἴδια ἡθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ δὲ τῶν ἑπτῶν τὸ ὙἘλληνικὸν Κράτος εἶχε 780.000 κατοίκους, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν σήμερον αἱ Ἀθῆναι.

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ ὙἘλληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 7.500.000. Ἀπὸ αὐτοὺς 120.000 εἶναι Τούρκοι, 20.000 Ἐβραῖοι, 20.000 Ἀρμένιοι, 18.000 Ἀλβανοὶ μωαμεθανοὶ καὶ 5.000 Ἀθίγγανοι. “Ολοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 98 %, ἀπὸ δύο τὸν πληθυσμόν, εἶναι ὙἘλληνες.

Αν ὑπολογίσωμεν καὶ τὸν διοεύθυντας μας, οἱ ὅποιοι ζοῦν μακράν, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, θὰ εὑρομεν, ὅτι δύος ὙἘλληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι περισσότερος ἀπὸ 9 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἔξετάσωμεν τώρα ποιαὶ εἶναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὅποιας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς ὙἘλλάδος.

Z'. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Ε*νδρε εἰς τὸν πίνακας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἔλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἔκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἴδη τῆς καλλιεργείας. Πόσα ἔκατον μύρια στρέμμάτων ἔκαλλιεργήθησαν; — 2. *E*νδρε εἰς τὸν πίνακας αὐτοὺς εἰς πόσα ἔκατον μύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἡ ἀξία τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.

1. ΓΕΩΡΓΙΑ

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, ὃσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλι-

έργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ξῆ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργικὴ.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς εἴδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἕνα τόπου εἰς ἄλλον· δι’ αὐτὸν καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π. χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλῖμα ἡπειρωτικόν· δι’ αὐτὸν ἐκεῖ εὐδοκιμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ δσπρια, τὰ δποῖα χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲ ἔηρούς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλια μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλῖμα· δι’ αὐτὸν εὐδοκιμοῦν ἡ ἥλια, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ωρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

”Αλλος μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι’ ὧρισμένον εἶδος καλλιεργείας· ἔτσι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιεργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιεργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιεργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. “Ωστε δο τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι’ αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Καλλιέργεια.

1. ”Ολη ἡ ἔκτασις, τὴν δποίαν καλλιεργοῦν κατ’ ἔτος οἱ χωρικοὶ μας, φθάνει τὰ 23.000.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 15.000.000 στρέμματα τὰ σπείροντα σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ σιτηρά.

”Άλλος ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀρκεῖ, διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7.500.000 τοῦ πληθυσμοῦ μας. Χρειαζόμενα περισσότερον σιτάρι, καὶ ἔνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40 % ἀπὸ δο, τι χρειαζόμενα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ἔνοντος τόπους.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ τὰ δσπρια καὶ τὰ γεώμηλα. Ο τόπος μας παράγει ὀλιγάτερα ἀπὸ δσα χρειαζόμενα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσάγοντας ἐμποροί μας ἀπὸ ἔξω.

Καὶ δμως ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὥστε, ἀν καλλιεργηθοῦν καὶ αὐτά, δ τόπος μας δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ

εἰσάγῃ ἀπ' ἔξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ξένους 123 ἑκατομμύρια δραχμαίς!

(18) ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣ

Παραγωγή.

Κατανάλωσις.

139. Πόσα σιτηρά παρήχθησαν καὶ πόσα ἔξωδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἢ ἀξία των εἰς δραχμάς).

Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ν' ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἄλλοῦ καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν.⁷ Ετσι ἑκατομμύρια στρέμματα θὺ δοθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν. ⁷ Αν δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ μας μάθουν νὰ δογώνουν βαθύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζωνται λιπάσματα καὶ ν' ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ὑπάρχει Ἑλλπὶς γρήγορα ἢ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἴδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. ⁷ Άλλο σπουδαῖον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ καπνός. Αὐτὸς ἔχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξε 3 $\frac{1}{2}$ δισε-

140. Θερισμός.

κατομμύρια δραχμάς. Διότι τὰ καπνά μας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς δόλον τὸν κόσμον. Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα εἶναι τὰ καπνοπαραγωγικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 142).

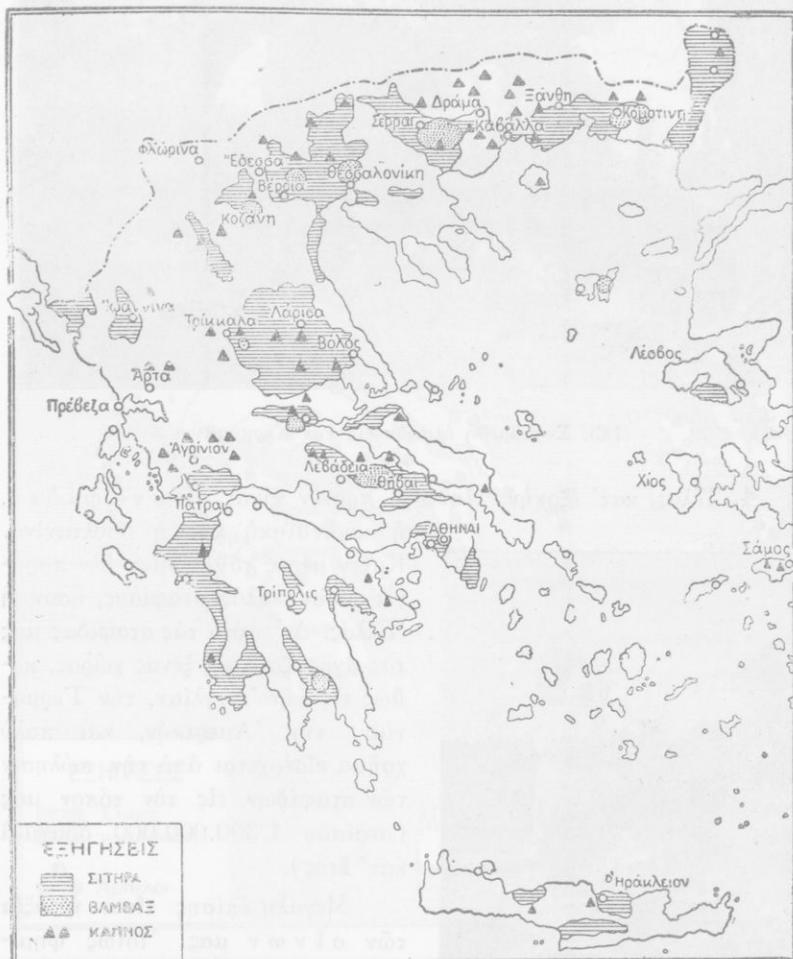

141. Τὸ « λίχνισμα », μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

(Φωτογρ. Λ. Χαροπιάδη)

3. Τοίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαιοπαραγωγή. Ὅπολυγίζουν, ὅτι τὰ ἔλαια δεν δραγματίζονται τῆς Ἑλλάδος εἶναι 25 - 30 ἑκατομμύρια. Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἔλαιαι μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, ποὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· ἔτσι δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ’ ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δρα-

χμάς. Εἰς παραγωγὴν ἑλαίου ἡ πατρὶς μας εἶναι τρίτη μεταξὺ τῶν εὐ-
ωπαϊκῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

142. Χάρτης καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.

Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ
ὅποιαι παράγουν ἑλαιόν.

143. Συγκομιδή ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν.

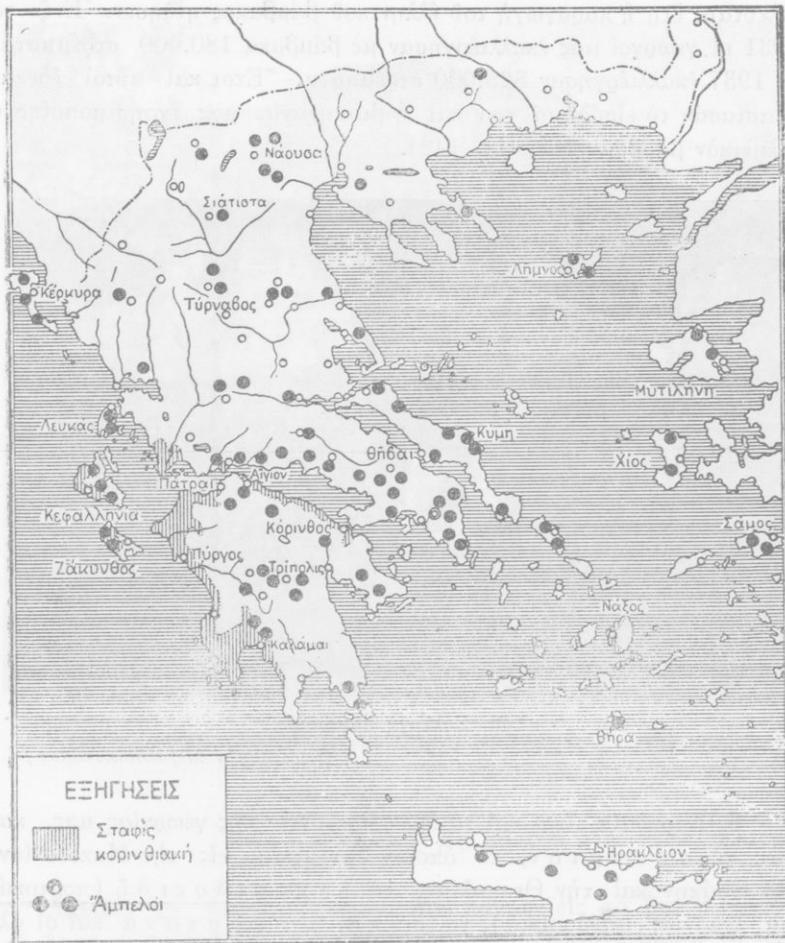
4. Τέλος, κατ' ἔξοχὴν ἐλληνικὸν προϊὸν εἶναι αἱ σταφίδες, ή κορινθιακὴ καὶ ή σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας, ὅσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸν τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικήν, καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1.300.000.000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

144. Τρυγητός.

Μεγάλη ἐπίστης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἶνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθὼς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Ποδὸρ δὲ τῶν ἥρωις τὰ ἔξα-

γονιν καὶ νωπάς σταφυλάς, προπάντων ἔσανθην σουλτανίναν, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμήν.

145. Χάρτης καλλιεργείας της αμπέλου.

5. Ἀλλο σπουδαῖον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμβαξ.
Καὶ τὸ κλῆμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι
καταλληλότατα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν

προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λήμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλληνικοῦ βάμβακος ηὔξησεν. Ἐνῷ τὸ 1931 οἱ γεωργοὶ μας ἐκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180.000 στρέμματα, τὸ 1937 ἐκαλλιέργησαν 820.000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἔχοησιμοποίησεν ἐλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 142).

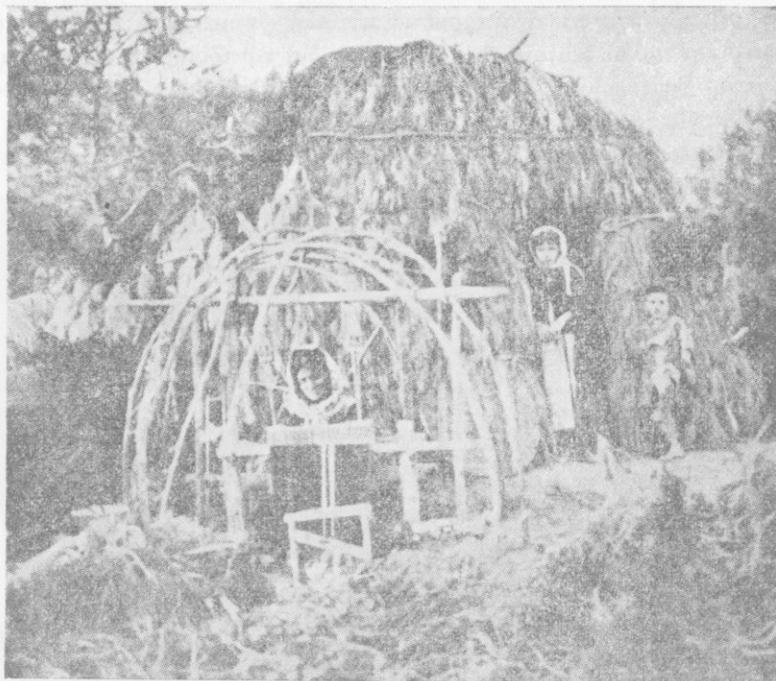
146. Συλλογὴ βάμβακος.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σηματινόν, τὸ δποίον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἀλλοί ξηροὶ καρποὶ κ.τ.λ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κορήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Εἰς τὸ εἴδος αὐτὸῦ ἡ πατούς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εύρωπης μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

147. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπόδες ὁ ἀργαλειός.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

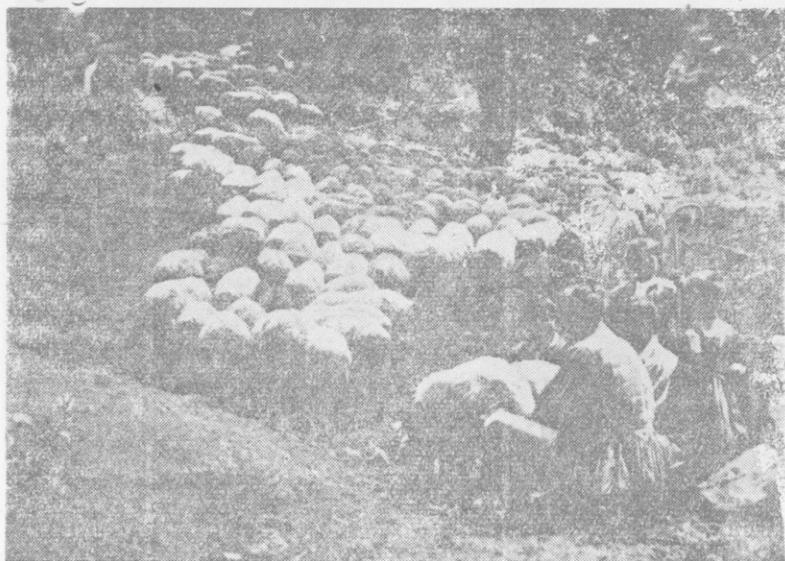
Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ὑπάρχουν πρὸ πάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάϊον ἔησαίνεται τελείως, οἱ ποιμένες μας τὴν ἄνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ δρεινὰ μέρη (νομαὶ δικὴ κτηνοτροφία).

Ἡ Ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας: α') εἰδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὐγά), β') πρώτας ῦλας διὰ

τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ') ζῆσα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς (βοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους).

Δυστυχῶς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας μας· διὸ αὐτὸς εἰμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευμεθα ζῆσα, σφάγια, βούτυρον κ.τ.λ. Μόνον διὸ ἀγελάδας καὶ βοῦς ἐπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς!

ΑἼ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι

148. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας.

δ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ δ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔχονται κατὰ σειράν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

"Ἀσκησις. Εὗρε εἰς τὸν πίνακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σου πόσα εἶναι ἐν ὅλῳ τὰ πρόβατα, αἱ αἶγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ἵδιως οἵ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστοὺς κόλπους (Ἐύβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικὸν) καὶ εἰς τὰ παραλία τῆς Θρά-

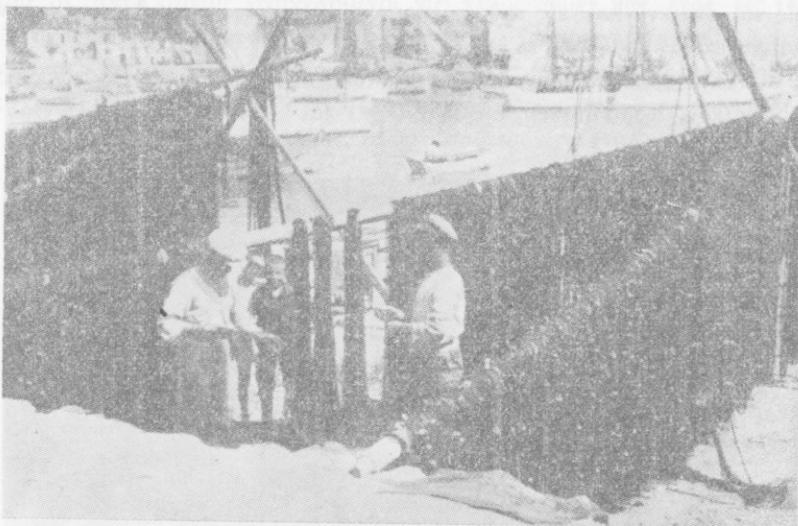
149. Ψάρευμα μὲ τὴν τράτα.

(Φωτογρ. Δ. Χαροπιάδη)

κης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν δλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιπούρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π.χ. τῆς Καστορίας, ἡ Βοιβηὴς (Κάρδα), ἡ Πρέσπα κ.ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι᾽ αὐτὸν εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, φέγγες καὶ σαρδέλλες ἐπληρώναμεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἵχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῷ ἔχομεν γύρω μας τόσην θάλασσαν.

150. Τὸ στέγνωμα τῶν διχτυῶν.

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

Ἄρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογγαλεῖς (Υδραιοί, Αἴγινῆται, Δωδεκανήσοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βιορείας Ἀφρικῆς. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, δις εἴδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Άπο τὰ δάση τῆς ἑλάτης καὶ τῆς δέξιας παραγόντων κυρίως ἔυλειαν δι’ οἰκοδομὰς καὶ δι’ ἔπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παραγόντων ἔυλάνθρωπας καὶ καυσόξυλα. Άλλ’ ἐνῷ καύσιμον

ὅλην τὰ δάση μᾶς δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τὰ δάση μας δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι᾽ αὐτὸν ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οἱ Ἕλληνες χωρικοί, οἵ δόποιοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ὑλοτομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5.000.

5. ΟΡΥΚΤΩΡΥΧΙΑ

Τὰ δρυκτὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: σίδηρος (Σέριφος, Κύθνος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἐρμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὔβοια), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εύβοιάς, Ὡρωπός, Μέγαρα, Σέρραι, Φλώρινα, Πτολεμαῖς, Κατερίνη).

“Ολα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἔξαγομεν εἰς τὸ ἔξωτερον· διότι δ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἵ δόποιοι κρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα μας ἀσχολοῦνται 8.000 ἐργάται, δ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ’ ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα καὶ πολύχωρα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκύρος, Τήνος, Χίος κ.ἄ.), θηραϊκὴ γῆ (Θήρα), γύψος (Αἴτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κάσος) καὶ μυλόπετρες (Μῆλος).

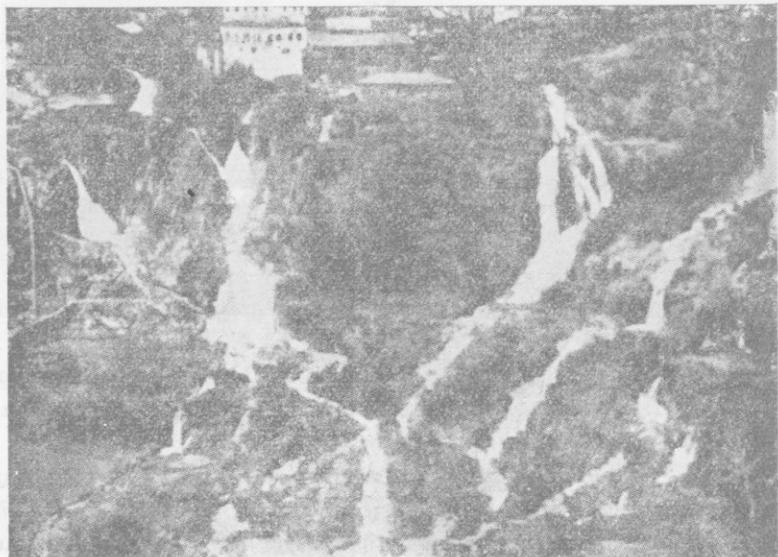
6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἕνα τόπον, κρειάζονται κυρίως πρῶται ὄλαι, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἄνθρακας ἡμιπορεῖν ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ δόποια παραγέται ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ).

Ἡ Ἑλλὰς πρώτας ὥλιας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἀφθονα γεωργικὰ καὶ δρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει δῆμως πολλοὺς καὶ καλοὺς λιγνίτας, καθὼς καὶ πολλὰς πτώ-

σεις ὑδάτων, ἀν καὶ ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἀρκετὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

Προσέτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἡμιπορεῖ νὰ προμηθεύεται εὐθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας ὅλας κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλὰς ἐργατικὰς κεῖρας. Οἱ Ἑλληνες ἐργάται εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἀν δὲ μορφωθων καὶ τεχνικῶς, θὰ γίνουν τίσοι

151. Καταρράκται τῆς Ἐδέσσης. Δύναμις κινητήριος ποὺ μένει

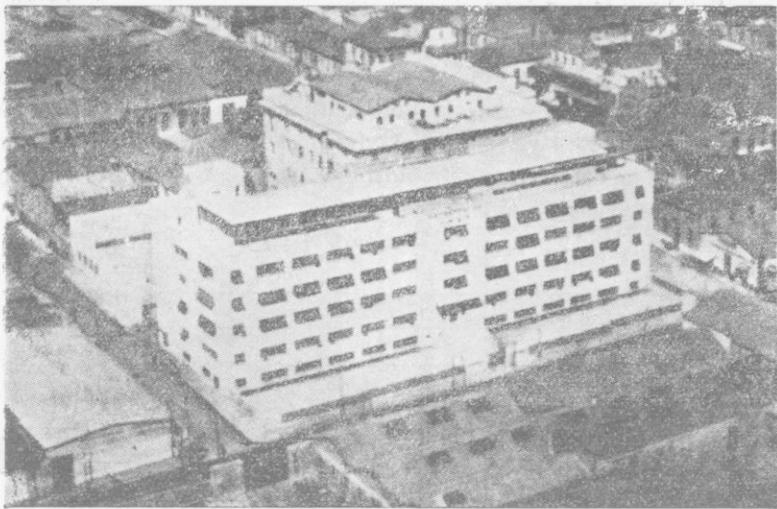
ἔως τώρα ἀχρησιμοποίητος.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300.000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς βιομηχανίας εἰναι διατάξιας, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παραλίαι (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἐδέσσα, Βέροια).

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτρο-

152. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπνεογοστάσια τοῦ Πειραιῶς
εἰς τὸ δόποιον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

φικὰ προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσια μας ταράγουν εἴδη
διατροφῆς, (ἀλευροβιομηχανία, οινοποιία, ἔλαιουργία κ.τ.λ.).

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς καὶ
ὑφαντούργια, ἔριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἔξωτεροικοῦ.
Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρσοδεψία, ἡ βιομηχανία χημικῶν εἰδῶν (σαπωνοποιία, ὑαλουργία, βιομηχανία χημικῶν λιπασμάτων), ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ σιδηρουργία κ.τ.λ.).

153. Οἱ ἀργαλειδὲς εἰναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις μας.

Οἱ διάφοροι τόποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ
ἴδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ δὲ εἰς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ
προϊόντα, τὰ δυτικὰ δὲν ἔχει. Ἔτσι γίνεται μία ἀνταλλαγὴ προϊόντων
μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν δυτικὰν προέρ-

Εἰσαγωγὴ

Ἐξαγωγὴ

1926	9 967 ἑκατ. δραχ.	5 440 ἑκ. δραχ.
1927	12 600 ἑκ.	6 040 ἑκ.
1929	13 276 ἑκ.	6 960 ἑκ.
1930	10 524 ἑκ.	5 985 ἑκ.
1931	8 763 ἑκ.	4 200 ἑκ.
1932	7 870 ἑκ.	4 757 ἑκ.
1933	8 426 ἑκ.	5 154 ἑκ.
1934	8 792 ἑκ.	5 474 ἑκ.
1935	10 680 ἑκ.	7 100 ἑκ.

154. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

χεταὶ κίνησις ἐμπορικὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

Ἄλλ' ὅπως εἰδομεν, ἡ παραγωγὴ μας δὲν ἡμπορεῖ ἀκόμη νὰ
ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετὰ εἰδή
διατροφῆς, τὰ δυτικὰ ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἀπὸ τὸ
ἐξωτερικὸν (σιτον, ἀλευρα, ἀλιτάστους ἰχθῦς, ὅρυζαν, καφέν, τέιον,

41 %

Βιομηχανικά
προϊόντα
4 420 έκατ.
δραχ.

29 %

"Υλαι άκατέργαστοι
ή ήμικατειργασμέναι
3 000 έκ.

25 %

Δημητριακοί
καρποί γιατί χλευαί
1 650

Λοιπά είδη σικαριών
950 έκ.

5 %

Ζεια Ζάντα 480 έκ.

Σύνολον 10.680 έκ. δραχ.

Καπνά
3 570 έκατ.
δραχ.

Σταφίδες
1 423 έκ.

"Ελινιον 300 έκ.

Σῦνα, όπωραι 515 έκ.

σίνοι 147 έκ.

βερμένα 146 έκ.

ἄλλα είδη 1190 έκ.

Σύνολον 7.100 έκ. δραχ.

155. Αξία τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ έξαγωγικοῦ
ἐμπορίου μας.

Τάχαριν). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶται οἱ λαοὶ καὶ εἰδη βιομηχανίας (βάμβαξ καὶ υφάσματα, γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχανάι, δέρματα κ.τ.λ.). Αὗτό διποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν.¹

Εὐτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ διοῖα χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνος, ἔλαιον καὶ ἐλαίας, σπόργονας, μεταλλεύματα, φητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὗτὰ οἱ ἐμποροί μας τὰ ἔξαγονα εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἐτσι γίνεται τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος.

Ἀσκήσεις. — Παρατήσομεν τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰν. 154). Εὑρετὸν τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἔξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικόν δι' ἐκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτῇ ἦτο μικροτέρα; Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτὴν τῆς διαφορᾶς;

S. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

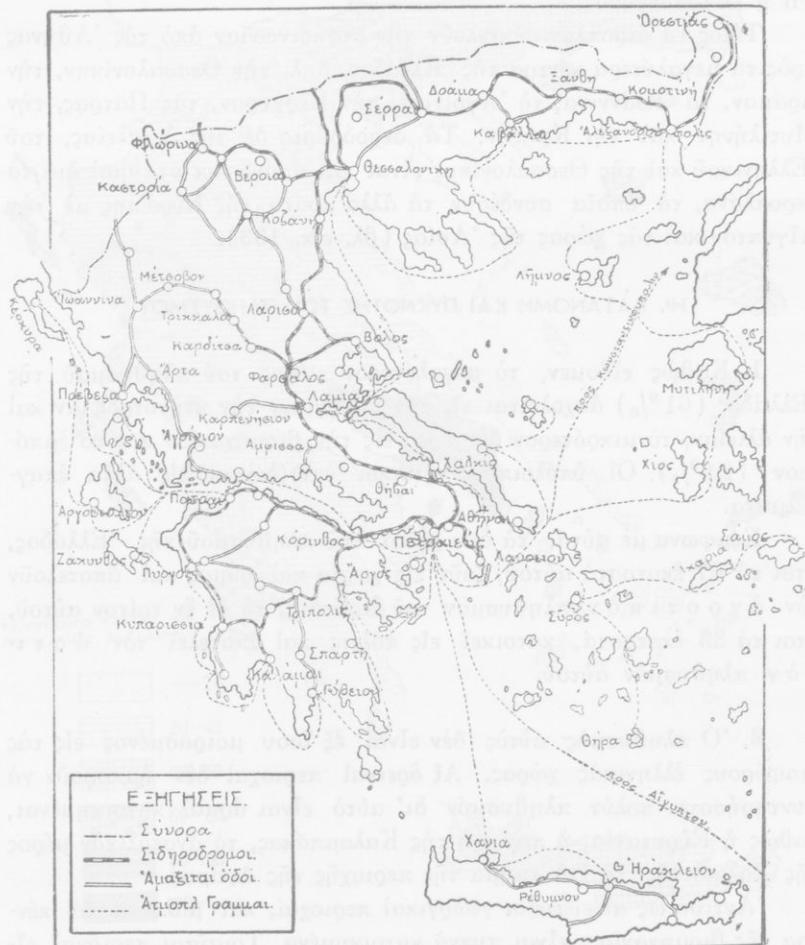
Ἡ Ἑλλάς, καθὼς εἴδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Διτὸν αὐτὸν ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἀφθονα μέσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλάς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐτσι γένεται εὔκολον τὴν θαλασσινὴν συγκοινωνίαν. Οἱ ἐμπορικοί μας στόλοις ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ἴστιοφόρα. Ἐρχεται δέκατος μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικόν ναυτικόν μας δὲν ἔχει πηγετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὰς ἔνεας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μὲ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὁκεανοὺς πρὸς ὃλας τὰς διευθύνσεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἔξωτερικὸν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν Ἑλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν εἶναι ἀρκετοί, διὰ νὰ ἔχει πηγετέσσον τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα δύμας ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοὺς δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος,

ή Θεσσαλία καὶ τὴν κεντρικὴν Μακεδονία. Ἀδικημένη ἀπὸ τὴν ἀποφιν
αὐτὴν εἶναι ήτος Ηπειρος καὶ ή δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρο-
μικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ η Θεσσαλονίκη.

156. Χάρτης τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων η Ἑλλὰς ἐπικοινω-
νεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δύο

έπιβατικαὶ ἀμάξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμάξιτῶν ὅδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ δποῖα συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 133).

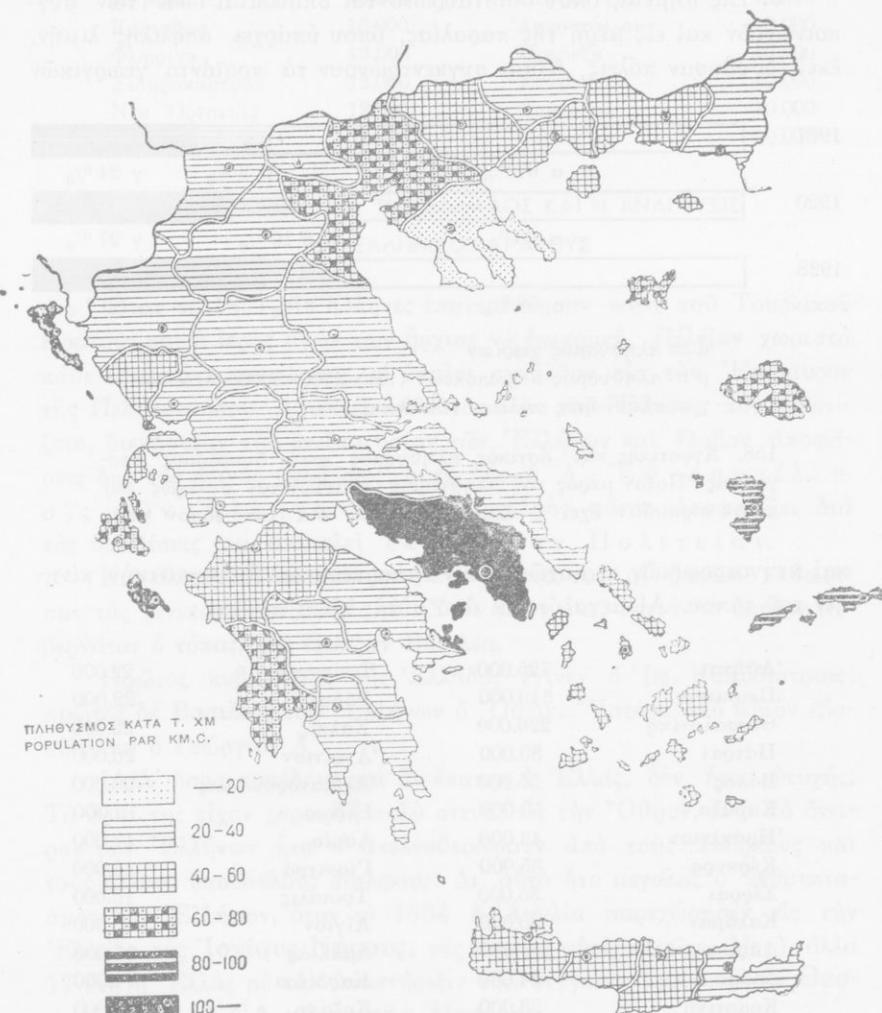
Η. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. Καθὼς εἴδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61 %) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24 %). Οἱ ὑπόλοιποι κατοικοὶ ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τοίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τὰ 67 ἑκατοστά αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἐν τοίτον αὐτοῦ, ἦτοι τὰ 33 ἑκατοστά, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

2. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἵσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικάς χώρας. Αἱ δρειναὶ περιοχαὶ δὲν ἴμποροῦν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμόν δι' αὐτὸν εἶναι ἀραιὰ κατοικημέναι, καθὼς ἡ Εὐρυτανία, ἡ περιοχὴ τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ΒΔ τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

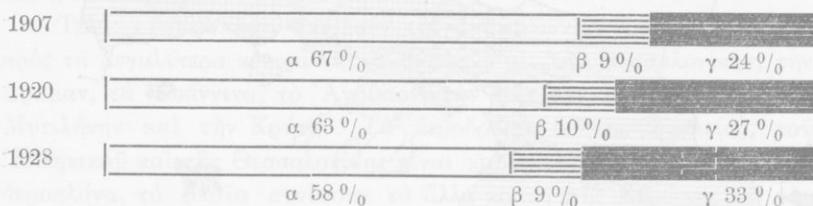
Ἀντιθέτως αἱ εὐφοροὶ γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἰναι: ἡ Ἀττική, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σάμος, ἡ Μεσσηνία, ἡ Θήρα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Βόλου. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

157. Χάρτης πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

(Καὶ τὴν Γεν. Στατιστικὴν "Υπηρεσίαν τῆς Ἑλλάδος ἔτους 1938".)

3. Εἰς σημεῖα, ὅπου διασταυρώνονται σπουδαῖαι ὁδοὶ τῶν συγκοινωνιῶν καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλής λιμήν, ἔκει ἰδρυθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν

α = πληθυσμὸς χωρίων

β = πληθυσμὸς καμιοπόλεων (ἀπὸ 2000-5000 κατοίκων)

γ = πληθυσμὸς πόλεων (5000 καὶ ἄνω)

158. Ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατὰ διαφόρους ἀπογραφάς. Ποῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττώνεται συνεχῶς καὶ ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ διὰ τὸν τόπον μας;

καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αἱ ἔξης :

Αθῆναι	725.000	Ιωαννινα	22.000
Πειραιεὺς	340.000	Ρόδος	22.000
Θεσσαλονίκη	226.000	Χαλκίς	22.000
Πάτραι	80.000	Αγρίνιον	20.000
Βόλος	55.000	Αλεξανδρούπολις	20.000
Καβάλα	50.000	Βέροια	19.000
Ηράκλειον	43.000	Λαμία	17.000
Κέρκυρα	35.900	Γιανιτσά	16.000
Σέρραι	35.000	Τρίπολις	15.000
Καλάμαι	35.000	Αίγιον	15.000
Λάρισα	35.000	Αμαλιάς	15.000
Δράμα	34.000	Καρδίτσα	14.000
Κομοτινὴ	33.000	Κοζάνη	14.000
Ξάνθη	31.000	Κάλυμνος	14.000
Μυτιλήνη	28.000	Θῆβαι	13.000
Χανιά	28.000	Λεβάδεια	13.000
Χίος	27.000	Εδεσσα	13.000
Κατερίνη	24.000	Νάουσα	13.000
Τρίκκαλα	23.000	Αργος	13.000

Μέγαρα	13.000	Μεσολόγγιον	10.000
Κόρινθος	13.000	Αργοστόλιον	10.000
Φλώρινα	13.000	Πρέβεζα	10.000
Σιδηρόκαστρον	12.000	Σπάτη	10.000
Νέα Όρεστιάς	12.000	Καστορία	10.000
Ρέθυμνον	11.000	Κιλκίς	10.000

**Θ'. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

“Οταν τὸ 1821 οἱ Ἑλλήνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ὁ ἵερδος ἀγών των ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ἔξέλεξαν χωριστά· πάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ δποῖοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἔξ ὀνόματος δὲν τοῦ Ἐθνους, ποὺ ἡγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴν ἦτο ἡ Α΄ Ἔθνος σειράς των Ἑλλήνων. “Οταν ἔνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλεύθερον Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ δποῖαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχὰς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ δποῖον κυβερνᾶται δ τόπος, καὶ ἔξέλεξαν Βασιλέα.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Ὀθων. “Υστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α’.

“Ἄλλ’ ὅσας προδόδους καὶ ἀν ἔκαμεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὰ δοιά της εἶχον χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὀθων, ἐνῷ τὸ δνειρόν τῶν Ἑλλήνων ἦτο ν’ ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς. Δι’ αὐτὸν ἦτο μεγάλος ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ιονίους Νήσους, τὰς δποίας αὐτὴν κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν ὑποστήσιεν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ ΝΑ μέρος τῆς Ἡπείρου.

Καὶ μόνη της ἐπεχείρησεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1897 ν’ ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας ἔλληνικὰς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἔξωπλισμένοι. Ἐνικήθη, ἀλλὰ τὸ πάθημα τῆς ἔχοησίμευσεν ὡς μάθημα. Ἡτοιμάσθη, ἐπῆρεν ὡς συμμάχους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912-

ένικησε τοὺς Τούρκους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κορίτην καὶ τὰς νίσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆς ἐστεούσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἵ ὅποιοι ἥθελαν νῦν ἀρπάσονταί σλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἔνας δολοφόνος ἐφόνευ-

159. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς.

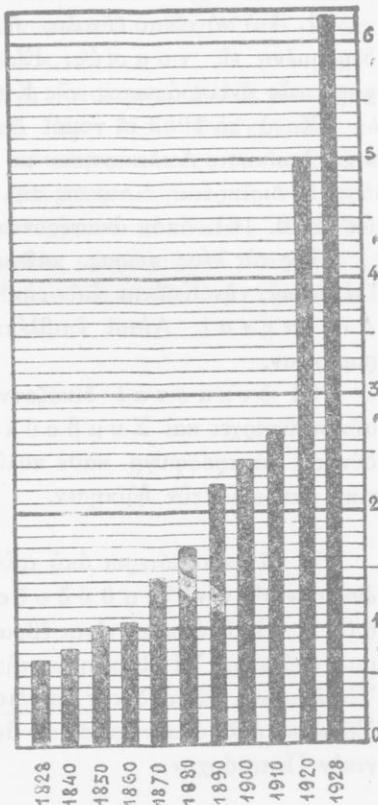
σεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν διάδοχος, διάδοχος, διάδοχος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1916 - 1918) καὶ ἀφοῦ ἥγωνισθη πολύ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ τὴν Θράκην ἔως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβροῦ 1919). Ἐτσι εξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς

έλληνικής φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἥπλώνετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

Ἄλλ' ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ὑποταχθῆ τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ἀν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἔως τὸν Σαγγάριον ποταμόν, δὲν ἥδυνήμη νὰ τοὺς καταβάλῃ τελείως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκην. Δι᾽ αὐτὸν ἔγινε συνθήκη εἰς τὴν Λωζάνην τὸ 1922 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἔδόθησαν δπίσω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ μεγάλαι δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Τέλος ἡ Ἐλλὰς τὸ 1940 ἐνίκησεν τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν Δωδεκάνησον (Συνθήκη Παρισίων 1946).

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομική. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶναι Παῦλος ὁ Α'.

160. Πᾶς ηὕξησεν δὲ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 100 ἑτῶν.

Ι'. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διὰ νὰ εἶναι εὔκολος ἡ διοίκησις τοῦ τόπου, ἡ Ἑλλὰς εἶναι διηγημένη εἰς νομούς. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομάρχης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸ 1953 οἱ νομοὶ ἔγιναν 49, ἐπὶ πλέον δὲ εἶναι καὶ ἡ γενικὴ Διοίκησις Δωδεκανήσου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον.

Ἡ διοικητικὴ διαιρέσις τῆς χώρας μας φαίνεται εἰς τὸν χάρτην, ὥπ' ἀριθ. 161, ὅπου ἀναφέρονται αἱ ὄνοματά τῶν διαφόρων νομῶν.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κορήτην καὶ τὴν Δωδεκάνησον, ὑπάρχουν Γενικοὶ Διοικηταί. Αὗτοὶ ἐπιβλέπουν τὴν διοίκησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατεῖας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, ὁ δοποῖος νομίζει, ὅτι μία κοινωνικὴ ὑπηρεσία τὸν ἥδικησεν.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (τὰ 95 %) ἀνήκουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἑβραῖοι, μωαμεθανοί, καθολικοί καὶ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔξαρταται ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἰδικήν της διοίκησιν, διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ἀλλ᾽ ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ὁρθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσην παρέχει τὸ Κράτος μας δωρεάν. Ὅπου ἡμιπροσοῦν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ 15 μαθηταί, ἔκει ἴδούνει δημοτικὸν σχολεῖον. Ὑπάρχουν καθ' ὅλον τὸ Κράτος περισσότερα ἀπὸ 9.000 δημοτικὰ σχολεῖα. Ἡ φοίτησις εἶναι ὑποχρεωτική, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας ἀναλφάβητοι.

Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσεως εἶναι τὰ γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικὰ σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικά, ἱερατικά, γεωργικαί, κ.τ.λ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν : α') τὸ Ἐθνικὸν καὶ

Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β') τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, γ') τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ δ') διάφοροι ἀνώταται σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολὴ, Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι κ.τ.λ.).

Ἄπο ὅσα εἴπομεν, βλέπομεν, ὅτι ἡ πατρίς μας Ἑλλὰς εἶναι χώρα ὁραία μὲ εὔκρατον καὶ ὑγιεινὸν κλίμα. Ἐχει δέσιν εὖνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγὰς πλούτου, ὥστε ὅσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν, ἥμποροῦν νὰ κερδίζουν εἰς αὐτὴν ὅσα χρειάζονται, διὰ νὰ ξήσουν μὲ ἄνεσιν. Ἐχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπρὰν ἴστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἴστορικοὶ τόποι, ὅπου οἱ πατέρες μας ἥγανθισθησαν ἥρωϊκῶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

ΝΟΜΟΙ

161. Χάρτης τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος.

Διάγραμμα για την Επίδειξη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΗΜΕΙΩΜΑ*

*Έκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 58 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.α. Παναγῆ Δημητράτου, *Ιω. Σαρρῆ, *Ιω. Πετροχείλου καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολουθῶς:

I. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάπειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἓνα ἄλλον (41).
5. Ἀπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (44).
7. Ἡ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας (50).
8. Μάνη (54).
9. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
10. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων (60).
11. Τὸ σπάτι, ὃπου ἐγενήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
12. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν (66).
13. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης (76).
14. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας (80).
15. Τὰ Τέμπη (83).
16. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ (93).
17. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἐδεσσαῖος (Βόδας) ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως (98).
18. Ὁ Λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
19. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ Μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης (101).
20. Ἄγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
21. Ὁ Νέστος (104).
22. Ἡ Χαλκὶς καὶ τὸ στενόν τοῦ Εὔριπον μὲ κινητὴν γέφυραν (110).
23. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ (113).
24. Ἡ Μύρονος μὲ τοὺς ὠραίους ἀνεμομύλους (115).
25. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
26. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυροπόλητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (121).
27. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα (129).
28. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν (143).

* *Ο ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐξοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνος.

29. Τρυγητός (144).
30. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρός ὁ ἀργαλειός (147).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενών (17).
2. Δημητσάνα, ἡ ἵστορική κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπό ἔναν ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστράς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὑψος 1200 μ. μὲν ὁραῖα ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Λάκμου (75).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούστης (96).
13. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψίς τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (114).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐριούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).
3. Μία ἀπό τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὄλυμπου χιονισμένη (84).
4. Ἡ Ἀγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς (86).
5. Ὁ Ἀθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγόλατης εἰς ἐν δροπέδιον τῆς νίσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία ἀπό τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν μας (153).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ δοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας (148).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Α' βραβείου «Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Γεωργίου Α. Μέγα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΩ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΙΩ

Σελ.

1. Τί είναι γεωγραφία και πώς μανθάνομεν αυτήν	9
2. Μετρήσεις	10
3. Εικόνες και χάρται (φωτογραφία, σχέδια, κλιμαξ, χάρται)	12
4. Ο χάρτης της Ελλάδος	21

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'.—Η νοτία Ελλάς.

1. Αττική	24
2. Πελοπόννησος	49
3. Στερεά Ελλάς (ἐκτὸς τῆς Αττικῆς)	77
α') Η ἀνατολικὴ Στερεά Ελλάς	79
β') Η κεντρικὴ καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά Ελλάς	86

Β'.—Η βορεία Ελλάς.

1. Ήπειρος	96
2. Θεσσαλία	105
3. Μακεδονία	115
α') Η δυτικὴ Μακεδονία	117
β') Η κεντρικὴ Μακεδονία	122
γ') Η ἀνατολικὴ Μακεδονία	132
4. Θράκη	139

Γ'.—Η νησιωτικὴ Ελλάς.

1. Λίνησοι τοῦ Αἰγαίου	144
2. Λίνησοι Ιόνιοι νῆσοι	174
3. Ελληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξένην κατοχὴν	178

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. "Ορια. "Εκτασις	181
2. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	183
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι	188
4. Κλῖμα	189
5. Φυτὰ καὶ ζῷα τῆς Ελλάδος	192
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ελλάδος	196
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	197
α') γεωργία	197
β') κτηνοτροφία	205
γ') ἀλιεία	207
δ') δασοκομία	208
ε') ὁρυκτωρυχία	209
ζ') βιομηχανία	209
ζ') ἐμπόριον	212
η') συγκοινωνίαι	214
8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	216
9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ελλάδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ελληνικοῦ Κράτους	219
10. Διοίκησις. "Εκκλησία. "Επταίδευσις	222

29. Τρυγητὸς (144).
 30. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρός ὁ ἀργαλειός (147).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενών (17).
2. Δημητράνα, ἡ ἵστορική κοινόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπό ἔναν ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστράς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὅψις 1200 μ. μὲν ὥρατα ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Λάκμου (75).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούσης (96).
13. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψίς τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (114).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ερμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὐδότα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).
3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὄλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ἡ Ἀγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς (86).
5. Ὁ Ἀθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν δροπέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν μας (153).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ δοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓν μαντρὶ τῆς Μακεδονίας (148).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Α' βραβείου « Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος » τοῦ Γεωργίου Α. Μέγα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

Σελ.

1. Τί είναι γεωγραφία και πώς μανθάνομεν αύτήν	9	3. Εἰκόνες και χάρται (φωτογραφίαι, σχέδια, κλημαξ, χάρται)	12
2. Μετρήσεις	10	4. Ο χάρτης της Ελλάδος	21

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'.—Η νοτία Ελλάς.

1. Αττική	24	α') Η άνατολική Στερεά Ελλάς	79
2. Πελοπόννησος	49	β') Η κεντρική και ή δυτική Στερεά Ελλάς	86
3. Στερεά Ελλάς (ἐκτὸς τῆς Αττικῆς)	77		

Β'.—Η βορεια Ελλάς.

1. Ήπειρος	96	β') Η κεντρική Μακεδονία	122
2. Θεσσαλία	105	γ') Η άνατολική Μακεδονία	132
3. Μακεδονία	115	α') Η δυτική Μακεδονία	117
		4. Θράκη	139

Γ'.—Η νησιωτική Ελλάς.

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αιγαίου	144	3. Ελληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξένην κατοχὴν	178
2. Αἱ Ίονιοι νῆσοι	174		

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις, "Ορα. Ἑκτασις	181	ε') ὁρυκτωρυχία	209
2. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	183	ζ') βιομηχανία	209
3. Ποταμοὶ και λίμναι	188	ζ') ἐμπόριον	212
4. Κλῖμα	189	η') συγκοινωνίαι	214
5. Φυτὰ και ζῷα τῆς Ελλάδος .	192	8. Κατανομὴ και πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	216
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ελλάδος .	196	9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ελλάδος και ή ἀνάπτυξις τοῦ Ελληνικοῦ Κράτους	219
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων .	197	10. Διοικησις. Ἐκκλησία. Ἐκπαίδευσις	222
α') γεωργία	197		
β') κτηνοτροφία	205		
γ') ἀλιεία	207		
δ') δασοκομία	208		

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	20
2. Ἑλλάδος	23
3. Ἀττικῆς	25
4. Πελοποννήσου	50
5. Στερεαῖς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας	78
6. Ἡπείρου καὶ Ιονίων νήσων	97
7. Θεσσαλίας	107
8. Μακεδονίας	116
9. Δυτικῆς Θράκης	140
10. Κυκλαδών	152
11. Κρήτης	165
12. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	182
13. Άι κυριότεραι δρόσειραι καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος	185
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	191
15. > Καλλιεργείας τῆς ἑλαίας	194
16. > Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	195
17. > Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	201
18. > Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	203
19. > Συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος	215
20. Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος	217
21. Πᾶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	220
22. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος (ἐκτὸς κειμένου).	

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Φαλτάϊτη.

²Επιμελητὴς ²Εκδόσεως Γ. ΝΤΟΥΦΕΖΗΣ (ἀπ. Α.Σ. ΟΕΣΒ 4584/24.1.55)

·Τὰ ὀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

·Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται ολεφίτυπον.

·Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Θ., 1955 (IV) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 20.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ν. ΤΙΛΠΕΡΟΓΛΟΥ - ΜΕΛΙΔΩΝΗ 15

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

312
16°5

5110
5112

312
1005